

SI DET VIDERE

EN MODELL FOR Å GJENNOMFØRE INFORMASJONSSAMTALER
MED BARN SOM LEVER MED VOLD

**ALTERNATIV
TIL VOLD**

«NÅR MAMMA OG PAPPA KRANGLER
VET JEG IKKE HVEM JEG SKAL HEIE PÅ
ELLER HVEM JEG SKAL KOSE MED»

(Jente 6 år)

Kontaktinformasjon:
Alternativ til Vold
Lilletorget 1
0184 Oslo

ATV Oslo:
Kontorleder og psykologspesialist Ragna Lundgaard – ragna@atv-stiftelsen.no
Psykolog Yalila Castro – yalila@atv-stiftelsen.no
Psykologspesialist Øygunn Lid – oygunn@atv-stiftelsen.no

ATV Asker og Bærum:
Psykologspesialist Hanne Kristin Hop – hanne.kristin.hop@atv-stiftelsen.no

ATV Drammen:
Psykologspesialist Karsten Ekren – karsten@atv-stiftelsen.no
Psykolog Ragnhild Bronstad Haakanes – ragnhild@atv-stiftelsen.no

Telefon: 22 40 11 10 / 416 11 003
E-post: Post@atv-stiftelsen.no
Nettsiden: atv-stiftelsen.no
Facebook: Stiftelsen Alternativ til Vold

Veilederen er skrevet av Yalila Castro, Hanne Kristin Hop, Øygunn Lid,
Karsten Ekren og Ragnhild Bronstad Haakanes.

Veilederen og vedleggene er tilgjengelige på
atv-stiftelsen.no/sidetvidere

Design og layout: Folk Studio/ folkstudio.no
Illustrasjon: Torgrim Nærland/ storyland.no

FORORD

Denne veilederen er rettet mot fagpersoner som møter foreldre som utøver vold i nære relasjoner. Den er ment å være et praktisk verktøy for å gi informasjonssamtaler til barna i disse familiene.

Veilederen er laget i forbindelse med «Si det videre» - prosjektet ved Alternativ til Vold i Oslo, Asker og Bærum og Drammen. Prosjektets mål var å undersøke hvordan ATV og andre som arbeider med voldsproblematikk best kan ivareta barns informasjonsbehov.

Vi har utviklet en modell der vi møter barna og foreldrene hver for seg og sammen. Veilederens hensikt er å beskrive denne modellen. Vi ønsker å gi barnet nødvendig kunnskap om vold. Samtidig vil det viktigste være at forelderen selv klarer å si noe om sin vold, sitt ansvar og hvordan han/hun prøver å bli en tryggere forelder. Vi ønsker å bidra til økt mestring og livskvalitet for barna gjennom at barnet får hjelp til å forstå sin egen situasjon, sine egne reaksjoner og ved å starte en gyldiggjøringsprosess som kan fortsette i hjemmet og på skolen.

Barna vi har møtt har vært i alderen 5-18 år. Dette utelukker ikke at man også kan bruke modellen med tilpasninger i familier med yngre eller eldre barn.

Gjennomføring av informasjonssamtaler med barn som lever med vold er en prosess. Vår erfaring er at fremgangsmåten gir mening, både for barna, foreldrene og for oss behandlere. Når prosjektperioden nå er over, vil vi fortsette å sørge for at barna i familier med vold får nødvendig informasjon om sin situasjon.

«Si det videre» - prosjektgruppen har bestått av psykologene Yalila Castro, Hanne Kristin Hop, Øygunn Lid, Karsten Ekren og Ragnhild Bronstad Haakanes med Ragna Lundgaard som prosjektansvarlig. Dette har også vært et samarbeidsprosjekt, der samtlige kollegaer på de tre ATV kontorene har bidratt til at det har blitt et vellykket resultat.

Vi ønsker å rette en spesiell takk til alle barna og foreldrene vi har møtt, og vår kjære veileder og psykologspesialist Frid Hansen som har gitt oss nyttig kunnskap, inspirasjon og støtte gjennom prosjektperioden. Vi vil også takke Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet som finansierte prosjektet og med dette gjorde det mulig å gjennomføre utviklingsarbeidet i perioden 2015-2017.

INNHOOLD

5	FORORD
8	INNLEDNING
8	Hva mener vi med «barn som lever med vold»?
9	Leserveiledning
11	SI DET VIDERE – MODELLEN
11	Barn som lever med vold trenger informasjon
12	En modell for informasjonssamtaler med barn
13	Hvorfor snakke med barnet alene?
13	Hvorfor gi informasjon med hele familien til stede?
14	Hva mener vi med informasjonssamtale med barn?
15	Arbeid med vold innebærer et kontinuerlig fokus på sikkerhet
15	Informasjonssamtalen og sikkerhet
17	PLANLEGGING OG GJENNOMFØRING AV INFORMASJONSSAMTALER MED BARN
17	Forankring i klinikken
19	Forarbeidet i forkant av informasjonssamtalen
19	Hvordan få til et samarbeid med foreldre om å gi informasjon til barnet?
19	Første møtet med foreldrene
20	Forarbeidet med forelderen som utøver vold
22	Forarbeidet med den utsatte forelderen
27	Forberedende foreldresamtale
32	Informasjonssamtalen
34	Velkomstsamtalen
38	Barnesamtalen
44	Foreldresamtalen
48	Familiesamtalen
53	Etterarbeidet
54	Tilbakemeldingssamtale med foreldre
58	ERFARINGER OG ANBEFALINGER
58	Hvordan trygge og engasjere foreldre
62	Tilpasninger og terapeutiske grep i informasjonssamtalen
62	Informasjonssamtaler med de yngste barna
63	Barneterapeuten som reguleringsstøtte
63	Erfaringer med å gi informasjon til ungdom

- 63 Informasjonssamtaler med utsatt forelder og barn - uten voldsutøvendeforelder
- 64 Når barna ikke ønsker å være alene med barneterapeuten
- 64 Noen ganger er det ting som bør deles med foreldrene
- 66 Håndtering av rollereversering
- 66 Hvordan holde fokus på barna
- 66 Familier der volden kun har vært rettet direkte mot barna
- 66 Søsken
- 66 Samarbeid med barneverntjenesten

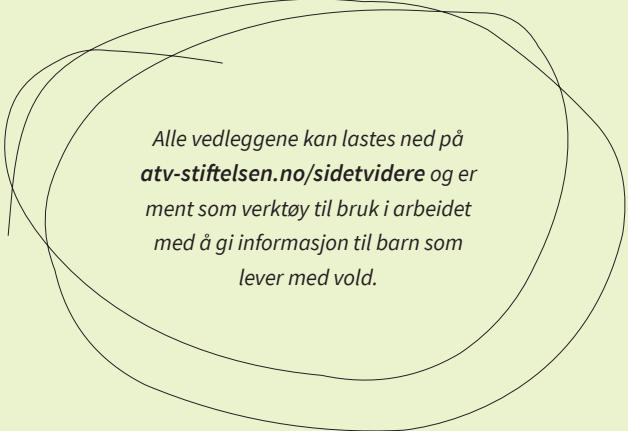
- 68 AVSLUTTENDE REFLEKSJONER

- 70 REFERANSER

- 71 BRUKERVEILEDNING TIL VEDLEGGENE

VEDLEGG

- 1 Sjekkliste i møte med forelderen som bruker vold
- 2 Samtaleguide for samtale med forelderen som er utsatt for vold
- 3 Psykoedukasjon om barns behov for informasjon
- 4 Agenda for forberedende foreldresamtale
- 5 Agenda for velkomstsamtalen
- 6 Agenda for barnesamtalen
- 7 Agenda for foreldresamtalen
- 8 Agenda for familiesamtalen
- 9 Agenda for tilbakemeldingssamtale med foreldrene
- 10 «Hva er vold?» plansje
- 11 Bildekort om konsekvenser av vold
- 12 Modell over informasjonssamtalen
- 13 Tilbakemeldingsskjema for barn
- 14 Tilbakemeldingsskjema for voksne

Alle vedleggene kan lastes ned på atv-stiftelsen.no/sidetvidere og er ment som verktøy til bruk i arbeidet med å gi informasjon til barn som lever med vold.

INNLEDNING

Det beste og viktigste vi kan gi våre barn er en trygg og kjærlighetsfylt oppvekst. Vold skaper smerte, bekymring og redsel hos barn og påvirker deres trygghet. Også i familier der volden har opphørt, kan det gå lang tid før barn føler seg trygge. Volden glemmes som regel ikke. Vi vet at barn som har vokst opp med vold har økt risiko for utvikling av fysiske og psykiske lidelser senere i livet.

Det aller viktigste for barna er at volden tar slutt. Samtidig vet vi at endringsarbeid tar tid og at mange barn lever videre med skremmende og nedbrytende foreldreadferd. Foreldrene vi møter i behandling er i all hovedsak involvert i sine barns liv og har en omsorgsrolle overfor barna.

Barn er aktive og handlende mennesker som trenger å lage meningsbærende fortellinger om sine liv og erfaringer. Mange barn legger ansvaret og skylden for volden på seg selv. For å unngå dette, trenger de hjelp fra voksne. Barn trenger gode forklaringer på hvorfor ting skjer. Får de dette, kan verden fremstå mer forutsigbar og trygg.

HVA MENER VI MED «BARN SOM LEVER MED VOLD»?

I veilederen bruker vi betegnelsen «barn som lever med vold» om barn som erfarer vold fra en forelder mot en annen eller som erfarer vold direkte rettet mot seg selv.

Vi bruker Per Isdals definisjon av vold:

Vold er enhver handling rettet mot en annen person, som gjennom at denne handlingen skader, smerter, skremmer eller krenker, får denne personen til å gjøre noe mot sin vilje eller slutte å gjøre noe den vil (Isdal, 2000).

Definisjonen er mye brukt i helsefaglig sammenheng når man snakker om partnervold. Vold kan opptre i ulike former: Fysisk, psykisk, materiell, seksualisert, latent og økonomisk vold. I mange tilfeller finner man overlapp mellom de ulike kategoriene.

De siste ti årene har man fått øynene opp for at partnervolden ofte utspiller seg i en familiekontekst. Volden utøves av en forelder mot den andre og de står begge i en omsorgsposisjon overfor ett eller flere barn. Barna er på sin side avhengig av og prisgitt disse foreldrenes omsorg og beskyttelse. Denne typen erfaringer ble i faglitteraturen tidligere beskrevet som å være «vitne til vold». Begrepet kan gi feilaktig inntrykk av barna som passive observatører og mindre berørt av volden. Vi har rikholdige beretninger fra barn som viser at volden griper inn i alle deler av deres liv og hverdag og at de er aktivt deltagende i det som skjer (Øverlien, 2012). I dag bruker man derfor betegnelsen «barn som lever med vold» om denne typen voldserfaringer. Begrepet inviterer til å se på vold i barnets liv på mer helhetlige måter og favner i større grad kompleksiteten i voldsbildet.

Barn som lever med vold kan også bli direkte utsatt for vold fra foreldrene. Dette kan dreie seg om alle nevnte former for vold. Særlig er den latente volden tilstede i barns liv. Frykten for at ny vold kan oppstå er noe de må forholde seg til hele tiden og den blir en kronisk livsbetingelse.

LESERVEILEDNING

Veilederen presenterer en modell for hvordan behandlere kan gi informasjon til barn som lever med vold. Første del handler om bakgrunn og målsetting for modellen. Sentrale tema her er hvordan man kan gi informasjon til barn på en trygg måte.

Andre del omhandler det praktiske arbeidet i de ulike fasene. Vi beskriver forarbeidet, selve informasjonssamtalen og etterarbeidet. Her følger også maler for hvordan en kan gjennomføre samtaler med foreldre og barn. Vi har utviklet flere verktøy til bruk i disse samtaler som er plassert bakerst i veilederen som vedlegg. Vedleggene ligger også tilgjengelige på atv-stiftelsen.no/sidetvidere.

I tredje del har vi samlet noen av våre erfaringer og anbefalinger i arbeidet med å gi informasjon til barn som lever med vold. Avslutningsvis fremhever vi noen sentrale budskap som er viktig å formidle til barna.

Vi har forsøkt å holde et kjønnsnøytralt språk i veilederen og bruker hovedsakelig «forelderen som bruker vold» om voldsutøvende forelder. Av samme grunn veksler vi mellom han og hun i omtale av både voldsutsatt og voldsutøver. Flere steder har vi imidlertid valgt å bruke far når vi viser til den som bruker vold og mor om utsatt forelder. Dette har vi gjort for å gjøre veilederen mer leservennlig. Både mødre og fedre kan utøve vold i familien, både mot partner og barn.

Vi håper denne veilederen vil inspirere alle som arbeider med vold i familien til å ta barns behov for informasjon på alvor.

«DET VAR VIKTIG FOR MEG Å
SI NOE OM VOLDEN TIL BARNA MINE.
FOR AT DE IKKE SKAL TRENGE
Å HOLDE NOE INNI SEG.»

(Mor)

SI DET VIDERE - MODELLEN

I denne delen redegjør vi for bakgrunnen og målsettingen for modellen. Hvordan kan hjelpere gi informasjonssamtaler til barn på en trygg måte?

BARN SOM LEVER MED VOLD TRENGER INFORMASJON

Barnekonvensjonen § 19 befester barns rett til et liv i trygghet og frihet fra vold, overgrep og vanskjøtsel. Fra 2003 gjelder barnekonvensjonen som norsk lov. En annen viktig rettighet er at barn har rett til informasjon og skal bli hørt i saker som berører dem. Altså er barnet ikke bare et offer, men en aktør i eget liv på egne premisser, selv om det står i et avhengighetsforhold til sine voksne omsorgspersoner.

I henhold til Helsepersonelloven § 10 har helsepersonell en særskilt plikt til å ivareta barns behov for informasjon (Rundskriv, 2010). Raundalen (2008) understreker at det å gi informasjon til barn etter vold er en plikt vi har i kraft av å være voksne. Det er de voksne som må ta ansvar for og initiativ til å snakke om det som er vanskelig (Steinsvåg & Heltne, 2011).

Voksnes fortieelse kan i alvorlige tilfeller være et lovbrudd (Raundalen, 2008). NOU-rapporten Svik og svikt (2016) avdekker stor grad av unnlatelse på dette området. Å unnlate å snakke med barn som lever med vold, utgjør en stor helsemessig risiko for disse barna.

Mange voksne, selv helsepersonell, opplever at de mangler kompetanse på å snakke med barn og kan være redde for å si noe galt. Usikkerheten kan også handle om en frykt for å belaste barnet ytterligere, eller en frykt for at barnets reaksjoner skal bli for vanskelige å håndtere. Vi vet nå at barn ikke tar skade av å snakke om vanskelige tema. Det er snarere tvert om, det er fortieelsen som er skadelig.

Barns behov for informasjon handler også om å beskytte barns psykologiske integritet og deres grunnleggende behov for mening og sammenheng (Schultz & Raundalen, 2006). Etter opplevelser av traumatiske hendelser som vold, har barn behov for psykologisk bearbeiding av det som har skjedd. Der foreldre har brukt vold mot barna sine og samtidig har hatt en trøste- og beskyttelsesoppgave overfor dem, kan det være viktig at helsepersonell bidrar til å skape trygge rammer for bearbeiding. Leiras (1990) begrep «det tabuiserte traume» er sentralt når det gjelder å forstå potensialet i det å bryte tausheten og samtale med barna om volden. Leira (1990) sier at vold og overgrep ofte er omgitt av taushet både i samfunnet og innad i familien. Hun mener tabuet i seg selv har stort skadepotensiale. Sammen med traumatiseringen blir tabuet en kilde til psykologiske symptomer og vansker, gjennom at barnas selvoppfatning rammes. Barna blir sittende igjen med en følelse av at volden er deres skyld. De blir påført skam; en følelse av at de selv er grunnleggende feil. Skammens vesen er fremmedgjøring, ensomhet, en følelse av ikke å være verdt noe, og handlingslammelse. Leira (2003) sier at tabuet tar bort muligheten til bearbeiding ved å ugyldiggjøre hendelsen, gjøre den usynlig og dermed ikke virkelig. Som motsats vil det å snakke om volden, sette ord på det hemmelige som ikke er til å holde ut, bidra til å motvirke tabuisering. Dette vil i beste fall igangsette gyldiggjøringsspiraler som fremmer mer positiv selvoppfattelse, økt mestring, selvtillit og pågangsmot.

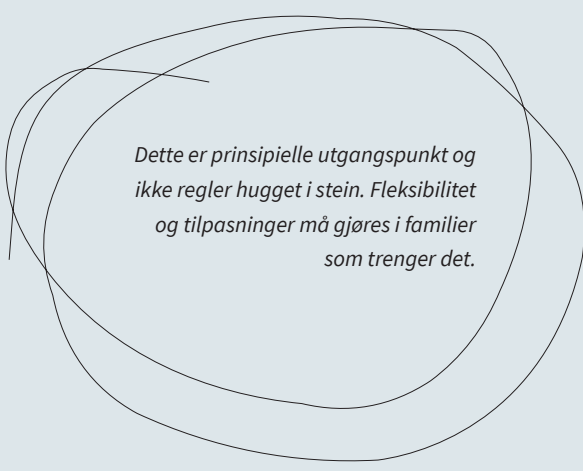
Det er viktig å huske at volden også på grunnleggende vis rammer foreldresystemet; det systemet som skal fremme barnas beskyttelse og støtte. Foreldrene vi møter er ofte selv overveldet av egne reaksjoner og skam. Noen foreldre klarer til dels å imøtekomme barns behov for informasjon. Men vår generelle erfaring er at volden er tabu internt i familien. Den krisepregede tilstanden etter vold, gjør at foreldrene ofte ikke har snakket om volden med barna. Den blir gjerne kalt noe annet eller bortforklart. Tausheten kan være påfallende i disse familiene. I noen tilfeller blir barna pålagt taushet om det som har skjedd. Andre foreldre igjen håper barna ikke har merket noe eller at de ikke er påvirket av volden. Foreldrenes unnvikelse, også der den utøves i god tro, kan for barnet oppleves som en avvising. Og i noen tilfeller kan barnas spørsmål oppleves som et angrep på forelderen som bruker vold, noe som kan øke risikoen for at barnet blir utsatt for mer vold.

Vi må sørge for å hjelpe foreldre til å gi informasjon til barna sine når de selv ikke får det til. Når foreldre motsetter seg et informasjonsarbeid så har vi ikke adgang til å snakke med barna med mindre meldepplikten er utløst. Derfor blir det vesentlig å få til et godt samarbeid med dem. Når det er vold i familien blir det særlig viktig å få til dette, men hvordan og når skal informasjonen gis? Dette omhandler spørsmål knyttet til sikkerhet og omsorgskapasitet hos foreldrene. «Si det videre»-rammeverket er ment å være en modell for å gi informasjon om vold til bruk i dette landskapet. Målsettingen er å skape rammer hvor forelderens som har utøvd vold blir trygg nok til å gi tillatelse til at barna mottar informasjon, og settes i stand til å imøtekomme barnets opplevelser av volden.

EN MODELL FOR INFORMASJONSSAMTALER MED BARN

I de aller fleste tilfeller der det er vold i familien, vil voldsutøvende forelder fortsatt være en omsorgsperson for barnet. Mange barn bor sammen med, eller har samvær med, en forelder som bruker eller har brukt vold. Disse foreldrene spiller altså en viktig rolle i barnas hverdag (Stover, 2013). Dette er en virkelighet som det kan være krevende å ta inn over seg som hjelper. I behandling der målet er at forelderens skal bli en tryggere omsorgsperson og volden skal ta slutt, kan det hindre fremgang å utelukkende jobbe individuelt (Hansen, 2012, Stover, 2013)). Det er vanskelig å få oversikt over hvordan volden rammer når vi ikke snakker med de som er berørt av den. Det er derfor viktig å inkludere og involvere den utsatte voldsutsatte medforelder og barna i en behandlingsprosess. Et familieperspektiv i voldsarbeid innebærer imidlertid ikke en utvanning av ansvaret, men en tydeliggjøring. Det er kun den som bruker vold som må ta ansvaret for å jobbe seg ut av volden. Vi trenger derfor behandlingsintervensjoner og tiltak som integrerer vold og omsorg og som setter fokus på sammenhengen mellom vold og foreldreskap (Aschjem, Tobiassen & Sanna, 2009; Eriksen, Næss & Sætre, 2011; Stover, 2013).

Et første skritt for å ivareta og inkludere barna vil være å samarbeide med foreldre om å gi dem informasjon. Vi har lagd en modell der vi møter barnet både alene og sammen med omsorgspersonene når vi gir informasjon. Begrunnelsen for dette presenteres her punktvis. Det kan være nyttig for terapeuter å ha rask tilgang på disse når man skal gå i gang med informasjonssamtaler med barn.

Dette er prinsipielle utgangspunkt og ikke regler hugget i stein. Fleksibilitet og tilpasninger må gjøres i familier som trenger det.

VELKOMSTSAMTALE

FORELDRE
BARN
INDIVIDUALTERAPEUT
BARNETERAPEUTER

(15 minutter)

FORELDRESAMTALE

FORELDRE
INDIVIDUALTERAPEUT
FAMILIETERAPEUT

(45 minutter)

FAMILIESAMTALE

FORELDRE
BARN
INDIVIDUALTERAPEUT
BARNETERAPEUTER

(25 minutter)

BARNESAMTALE

BARN
BARNETERAPEUT

(45 minutter)

HVORFOR SNAKKE MED BARNET ALENE?

- Barn som lever med vold trenger informasjon på sine egne premisser.
- Vi må gi en egen plass til barnets stemme. Barnets opplevelser og mestringsstrategier er unike og ulike foreldrenes. Alle barn er forskjellige.
- Vi ønsker å legge til rette for medbestemmelse. Vi må faktisk spørre barna for å finne ut hva de tenker og føler.
- Barna skal slippe å føle ansvar for hvordan forelderen vil reagere. Barn formidler seg så langt lojaliteten til foreldrene tillater.
- Barnevernsproffene har lært oss at vi må ta barn på alvor. Barn er eksperter på sitt eget liv også når de lever med vold.
- Vi må lage sikkerhetsplaner for og sammen med barna.

HVORFOR GI INFORMASJON MED HELE FAMILIEN TIL STEDE?

- Barn er avhengig av foreldrenes ivaretagelse og anerkjennelse.
- Hjelperne må klare å forholde seg pragmatisk til at forelderen som har brukt vold, fortsetter å være i barnets liv.
- Barn er medlemmer i familien. De deltar og bidrar aktivt inn i familielivet.
- Det som er delt i fellesskap kan bli utgangspunkt for videre samtaler i hjemmet.
- Volden er ofte en familiehemmelighet. Den må bekjempes gjennom åpenhet i familien.
- Det som er skadet i relasjon må også heles i relasjon, over tid.
- Det er forelderen som bruker vold som må ta initiativ til å snakke om volden.
- Det er foreldrene som best kan oppklare det som er forvirrende for barna.

HVA MENER VI MED INFORMASJONSSAMTALE MED BARN?

I denne sammenhengen forstår vi «informasjonssamtale med barn» som en prosess, der barnet får voksnes hjelp til å forstå og håndtere det som er vanskelig. I vårt tilfelle dreier det seg om å gi barn kunnskap om vold, mulige konsekvenser av vold, og hvem man kan snakke med dersom ny vold oppstår.

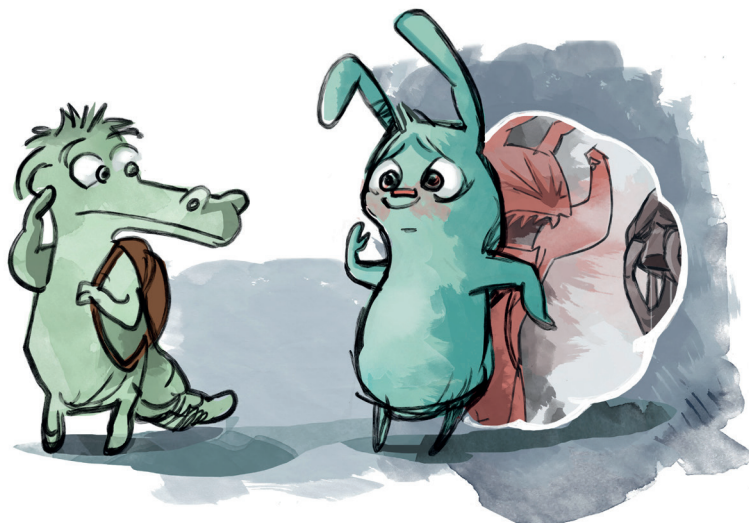
Barn er aktører i sitt eget liv og derfor ikke passive mottakere av informasjon. Vår erfaring er at de reflekterer og at de aktivt prøver å skape mening og finne løsninger i sin livssituasjon. I den forbindelse er det viktig at vi forstår informasjon som en dialogisk prosess der det også er rom for at barna får komme med det de har på hjertet og får stilt oppklarende spørsmål.

Når rammen er å gi informasjon så blir fokus å skape mening og sammenheng, men også å bidra til bearbeiding. Slike samtaler kan lett gli over i avdekking av hva som «egentlig» har skjedd. Dette gjelder særlig tilfeller der barnet formidler noe som vekker vår bekymring. Da kan det nesten føles påtrengende å jakte etter sannheten. Det er viktig at terapeuten klarer å holde fokus på strukturen og rammene og ikke legge utilbørlig press på at barnet skal fortelle mest mulig. Gjør vi det, forlater vi målsettingen med informasjonssamtalen.

Vi må heller ikke sette barnets lojalitet på prøve, særlig fordi barnet lever med sine omsorgspersoner som de står i et avhengighetsforhold til. Barnet kan også ha andre grunner til ikke å fortelle; de vil i en slik situasjon sannsynligvis gjøre en løpende vurdering av om det er trygt å snakke. Ved vold mellom foreldrene kan barna oppleve «utspørring» som at de må ta parti med den ene av foreldrene. Carolina Øvrelien (2012) har gjennom sine samtaler med barn på krisesenter belyst nettopp at barna er opptatt av å passe på både mor og far. De kan stå i en lojalitetsspagat der de forsøker å ivareta begge foreldres emosjonelle behov selv om de ikke befinner seg i rommet under samtalen.

Vi tenker oss at informasjonssamtalen ligner det å gi psykologisk førstehjelp til barn som på ulike måter har levd eller lever med vold. Slike informasjonsgivende samtaler har naturlig nok bearbeidende elementer ved seg. Schultz og Raundalen (2006) kaller for eksempel slike samtaler for «terapeutisk kommunikasjon». Effekten av en slik samtale kan være stor, ikke bare for barnet, men også for familien og hjelpere som omgir dem.

Vi mener det er avgjørende å få til et godt samarbeid med foreldre om å gi informasjon til barna. Barn som har store bekymringer og er engstelige kan ha vanskeligheter med å ta inn informasjon. De kan ha behov for å vende tilbake til det som er snakket om og søke mer informasjon senere. Vår anbefaling er da at man enten hjelper foreldrene med å følge opp og ivareta barnas behov for videre oppklaring, eller at hjelpeinstansen frigjør ressurser og rom for flere samtaler dersom barnet eller foreldrene skulle ønske dette.

ARBEID MED VOLD INNEBÆRER ET KONTINUERLIG FOKUS PÅ SIKKERHET

I Norge er vold forbudt og straffbart, også når den spiller seg ut i den private sfæren. Vi har etter hvert mye kunnskap om voldens kortsiktige og langsiktige skadevirkninger for barna og den utsatte omsorgspersonen. Behandling av familievoldssaker befinner seg derfor i spenningsfeltet mellom kontroll, behandling og straff (Heltne & Steinsvåg, 2011). Dette skiller arbeidet med vold i nære relasjoner fra annet terapeutisk arbeid.

Å endre voldelig adferd i terapi er krevende arbeid som krever mot, innsats og investering fra den forelderen som har utøvd vold. Prosessen mot en tryggere tilværelse er ofte preget av sakte fremgang og tilbakegang. I de fleste tilfeller opphører ikke volden umiddelbart og noen ganger kan den eskalere. Sikkerhetsarbeid handler om at vold er farlig og skadelig. Dette kan gi behandlere en akutt opplevelse av fare. Enkelt sagt er sikkerhetsarbeid alt vi gjør som kan bidra til å redusere risiko for ny vold. Ettersom volden ofte er pågående i familiene vi møter, så må sikkerhet for utsatte omsorgspersoner og barn være førsteprioritet. En forutsetning for å jobbe med vold er grunnleggende kunnskap om voldens dynamikk og skademekanismer, særlig med tanke på barn. Denne kunnskapen får konsekvenser for hvordan vi møter familier som lever med vold og hvordan vi organiserer arbeidet i familiene.

Rent konkret innebærer sikkerhetsarbeid at vi lager rutiner for systematisk kartlegging av voldens avorlighet, hyppighet og varighet. Hjelperne må også ta ansvar for å utarbeide sikkerhetsplaner – strategier for å skjerme og beskytte barna og utsatte foreldre. Hjelperne må også vurdere om man skal involvere andre kontroll- og hjelpeinstanser, som for eksempel barnevern eller politi.

Mange familier har også andre store belastninger i livene sine som økonomiske problemer, psykiske lidelser eller rus. Når problemene står i kø kan terapeuten lett miste fokuset på sikkerheten og volden. Foreldre kan også bevisst eller ubevisst ønske å flytte fokus bort fra det faktum at barna er skadelidende. Samtidig uttrykker mange foreldre som bruker vold lettelse over å kunne bidra til økt trygghet for familien. Sikkerhetsarbeid med utøver kan være å snakke konkret om tiltak de kan gjøre for å beskytte barna og partner. *Hva kan skje og når? Hva skal du gjøre hvis [...]? Hvor farlig er du for partneren og barna dine? Hva synes du de bør gjøre hvis du blir farlig for dem?*

Sikkerhetsarbeid krever utholdenhet hos hjelperne. Det kan være følelsesmessig belastende å jobbe med sikkerhet over en lang periode. Vi ønsker jo at barna skal få det bedre raskt. Samtidig så er det ofte slik at voldsbildet og voldsrollene endrer seg over tid. Det kan dreie seg om endringer i volden som utøves eller hvem som utøver vold mot hvem. Eksempelvis kan forelderen fortelle at den fysiske volden har opphørt, eller at foreldrene ikke bor sammen lenger. Vi vil da anbefale å ha et ekstra blikk for den psykiske, materielle og latente volden.

INFORMASJONSSAMTALEN OG SIKKERHET

Et styrende prinsipp innen voldsfeltet har vært at man ikke driver parterapi eller familierapi i familier hvor det er pågående vold, da dette kan øke risikoen for vold. Det er også en fare for at volden ikke kommer på bordet da den utsatte ikke kjenner seg fri til å snakke åpent om volden (Middelborg & Samoilo, 2014). Terapeuter i voldsfeltet har også vært redde for at par- og familiesamtaler kan bidra til en relasjonell forståelse av volden.

Vår modell tar høyde for dette. Sikkerhetsvurderinger og tydelig plassering av ansvaret hos den som utøver volden er en rød tråd gjennom hele prosessen frem mot å møte barn og foreldre sammen.

HER FØLGER EKSEMPLER PÅ HVORDAN VI HAR TENKT SIKKERHET I UTFORMINGEN AV MODELLEN:

- Sikkerhet er sentralt i forberedelsen av en informasjonssamtale. Det er viktig å kartlegge og få kunnskap om volden i familien. Da må vi snakke med begge foreldre.
- Å inkludere og ansvarliggjøre utøver, når det kommer til beskyttelse av barna, kan bidra til økt sikkerhet.
- Det er viktig å tenke at man skal samarbeide og være i dialog med foreldre som utøver vold. Tvang og overtalelse fører ingen vei og kan gjøre at forelderen lukker seg. Når foreldre stenger igjen utgjør det en risiko i seg selv.
- Det er viktig at voldsutøvende foreldre blir godt forberedt på de ulike delene av samtalen og den overordnede målsettingen for samtalen. Forutsigbarhet og opplevd kontroll er avgjørende.
- Informasjonssamtalen er en strukturert samtale med tydelig styring fra terapeutene. Sånn sett skiller samtalen seg fra en åpen familiesamtale hvor familiemedlemmene fritt kan komme med sitt.
- Utøvers behandler bør delta i alle samtaler slik at vedkommende kan hjelpe og støtte utøver i hele informasjonsprosessen.
- For barnets vedkommende kan slike strukturerte samtaler der de voksne tar ansvar for å snakke om volden virke avlastende med tanke på barnets lojalitet, og redusere deres utrygghet på hva som er lov å si.
- Det er viktig at man ikke legger press på at barnet skal fortelle mer enn det kjenner seg komfortabel med. Barnet har ikke ansvaret for å avdekke eller fortelle om volden. Barnets medbestemmelse er derfor avgjørende.
- Det må snakkes om sikkerhet og det må lages sikkerhetsplaner sammen med barnet og i familien.
- Terapeutene bør prøve å koble på andre nøkkelpersoner i barnets liv. Dette kan være barneverntjenesten, helsestasjonen, skolen og barnehagen og andre medlemmer i familien. Det er viktig å sikre videre hjelp og støtte til barnet og sikre mest mulig åpenhet og innsyn i familiens situasjon.
- Informasjonssamtalen er et ledd i et videre terapeutisk arbeid hvor forelderen som har brukt vold jobber med sitt voldsproblem. Det er viktig at forelderen som bruker vold blir ivaretatt og ansvarliggjort både før og etter informasjonssamtalen i sin egen behandling.
- Det er viktig å minne seg selv på at volden ikke tar slutt selv om vi har snakket med barna. Informasjon til barna og sikkerhetsarbeid må skje samtidig.

PLANLEGGING OG GJENNOMFØRING AV INFORMASJONSSAMTALER MED BARN

I denne delen går vi gjennom det praktiske arbeidet med familiene; forarbeidet, gjennomføring av selve informasjonssamtalen og etterarbeidet. Men først litt om rammer som må være på plass på arbeidsstedet før man går i gang.

FORANKRING I KLINIKKEN

For å kunne gjennomføre gode informasjonssamtaler med barn er det flere elementer som må være på plass på behandlingsstedet. I det følgende vil anbefalte strukturer, prosedyrer og rutiner beskrives.

Først og fremst må dette arbeidet faglig forankres hos leder. Lederen må på sin side ha støtte oppover i organisasjonen slik at hun kan sette av tid og ressurser. Lederen må ha et godt rasjonale for hvorfor informasjonssamtaler skal prioriteres, samt hvilket arbeidsomfang og faglig kompetanse som kreves. Hun må aktivt legge til rette for gjennomføring av informasjonssamtaler og det må utarbeides strukturer, rammer og rutiner. I tillegg må hun gi rom for at det vil kreve tid og ressurser til faglig utvikling, utforskning og utprøving av endringene både for hver enkelt ansatt, og for avdelingen/teamet.

REGISTRERING AV BARN

Det bør være faste prosedyrer for å kartlegge og registrere barn med navn og fødselsnummer idet foreldre kommer i kontakt med behandlingsstedet. I første møte formidles også at informasjonssamtaler til klientenes barn er en del av behandlingstilbudet og at de vil få vite mer om dette senere i behandlingsforløpet. Vi ønsker å signalisere for klienten at vi er opptatt av hvordan barna deres har det helt fra starten av behandlingen. Videre er det viktig for behandleren å vite hvor mange barn den er i indirekte kontakt med. I tillegg fungerer barnas navn og alder bevisstgjørende for terapeuten. Vi anbefaler også at dere ber om å få se bilder av barna; de fleste foreldre viser stolt frem bilder fra sine mobiltelefoner.

FORBEREDELSE AV KOLLEGAER – OPPLÆRING OG VEILEDNING

Modellen må forankres på et faglig nivå i klinikken. Dette innebærer opplæring og veiledning for terapeuter som i hovedsak arbeider terapeutisk med voksne. Med tanke på undervisningsbehovet internt faller det ofte naturlig å gi ansvaret til de barneansvarlige, men jo flere som bidrar inn i dette arbeidet, desto fortere blir klinikken kjent med modellen.

Første steg er grundig opplæring i rasjonalen for hvorfor barn trenger informasjon om vold og forelderens behandling. Det er terapeutene som i første omgang forteller klientene at vi også ønsker å snakke med barna i familien. Det er derfor avgjørende at terapeutene har nok kunnskap om og kjenner seg trygge på rasjonalen bak intervensjonen. I møte med foreldrenes motforestillinger, kan usikkerheten fort smitte over på terapeutene. Da kan det være nyttig for behandler å gå tilbake til rasjonalen og støtte seg til denne. Se **vedlegg 3** - Psykoedukasjon om barns behov for informasjon.

Det er viktig at opplæringen åpner opp for motforestillinger. For noen terapeuter vil dette arbeidet være en stor inngripen i det vanlige terapiarbeidet og oppleves som krevende. En viktig oppgave er derfor å skape den samme tryggheten hos kolleger som vi senere ønsker at våre klienter skal kjenne før selve informasjonssamtalen. Det behandlerne opplever som krevende må anerkjennes på veien mot noe nytt og ukjent.

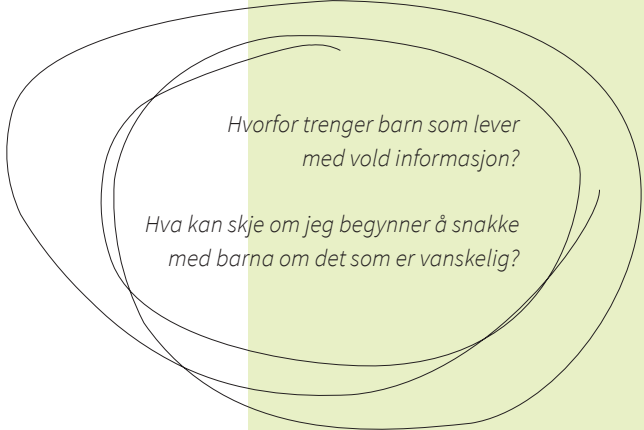
Arbeidet i forberedelsesfasen innebærer separate samtaler med far og mor, og deretter felles samtaler med begge foreldre, i tillegg til generell utøverbehandling. Dette krever et utstrakt samarbeid mellom terapeuter som driver utøverbehandling og barneansvarlig. Faste veilednings- og samarbeidsmøter med barneansvarlig er nødvendig både for å kartlegge hvor klienten er i prosessen, støtte individualterapeutene og komme med innspill til veien videre. Et viktig fokus i veiledning er hvordan man kan øke foreldrenes interesse og nysgjerrighet rundt foreldreskapet.

TEAMFORANKRING

Modellen er prøvd ut i klinikk hvor teamet har en veiledende og avlastende funksjon for alle terapeutene som er involvert i dette arbeidet. Med ukentlige kliniske teammøter er det mulighet for å bringe inn dilemmaer, problemstillinger, bekymringer, utfordringer og suksesshistorier til felles drøfting og deling. Dette bidrar til felles mål og forankring for alle.

Et velfungerende team kjenner hverandres styrker og svakheter, støtter hverandre og har som regel en leder som har jobbet aktivt for at terapeutene skal jobbe godt sammen. For å få til gode informasjonssamtaler med barna til klientene, er det avgjørende å ha en leder som støtter opp om dette, ved å prioritere de aktuelle sakene på teammøtene. Når sakene bringes inn på team, er dette med på å forplikte hverandre i felleskap til at barn skal få informasjon.

En sentral faktor i kollegasamarbeidet i disse sakene er at vi deler informasjon og drøfter saker sammen, for å finne ut hvordan vi best løser dem. Skal vi informere grundigere om informasjonssamtalen nå? Er klienten klar? Er sikkerheten kartlagt og vurdert? Tar klienten nok ansvar for volden? På alle disse punktene vil det være ulike perspektiver og meninger og ikke nødvendigvis et entydig svar på hvor vi bør lande. Vi må være åpne for at ulike virkelighetsoppfatninger er viktige og kan bety at vi skal utforske og drøfte videre. Balansegangen knyttet til dette krever at vi drøfter oss kollegaer imellom og at vi bruker tid på å ta gode avgjørelser og lytter til motforestillinger. Dette arbeidet tydeliggjør hvorfor vi mener at det å gjennomføre informasjonssamtaler med barn er et teamarbeid og en prosess.

Hvorfor trenger barn som lever med vold informasjon?

Hva kan skje om jeg begynner å snakke med barna om det som er vanskelig?

FORARBEIDET I FORKANT AV INFORMASJONSSAMTALEN

I den følgende teksten bruker vi «far» når vi viser til den som bruker vold og «mor» når vi snakker om den utsatte forelder. Både mødre og fedre kan være den som utøver vold. Valget av begreper er gjort for å gjøre teksten mer leservennlig.

HVORDAN FÅ TIL ET SAMARBEID MED FORELDRE OM Å GI INFORMASJON TIL BARNET?

Før en eventuell informasjonssamtale er det viktig at man blir godt kjent med familien og kartlegger og vurderer barnets situasjon. I hvilken grad er foreldrene i stand til å imøtekomme barnets behov for informasjon? Når er det beste tidspunktet for foreldre og barn?

Gjennom dialog og samarbeid med foreldrene får man oversikt over voldens innvirkning på barna og på den utsatte forelder. Man får også oversikt over sikkerhet, grad av ansvarstaking hos forelder som utøver vold, pardynamikk og foreldrenes vilje og evne til å komme barnas behov for informasjon i møte. I den prosessen møter vi foreldrene både sammen og hver for seg. Det er vesentlig å bruke god tid på å motivere og trygge foreldre da de ofte kan være engstelige og urolige med tanke på å ta med barna sine. Aktiv formidling av kunnskap om vold og konsekvenser kan bidra til økt forståelse for barnas behov for ivaretagelse. Foreldre kan også ha behov for råd og innspill om hvordan de kan begynne å snakke med barna om volden.

FØRSTE MØTET MED FORELDRENE

De fleste foreldre trenger tid til å bli mer bevisst barnas behov for ivaretagelse og informasjon når det er vold i familien. Det er derfor viktig å gjøre dette til et tema allerede første gang man møter forelder som utøver vold. Et eksempel på hva man kan si er:

Vi vet at volden skaper problemer i familien og at vold i familien gjør at barna føler seg utrygge. Det viktigste for barna er selvfølgelig at volden tar slutt. I tillegg trenger barna hjelp av voksne til å forstå hva som skjer og forstå egne følelser og reaksjoner. Det er spesielt viktig for barna å vite at volden ikke er deres skyld. Dersom du får tilbud om behandling her, så vil din behandler gi deg mer informasjon og invitere deg og din familie til en slik informasjonssamtale.

Allerede her vil man kunne danne seg et inntrykk av i hvilken grad forelder klarer å se at barna blir berørt av volden. Noen foreldre viser liten innsikt og forståelse for barnas situasjon, de kan både idyllisere forholdene i familien og bagatellisere volden. De ser ikke vanskene barna kan stå i. Andre kan vegre seg for å involvere barna, men viser samtidig villighet til å samtale videre om barnas situasjon. Noen ganger er foreldrene klar over at barna trenger informasjon og støtte, men vet ikke hvordan de skal gå frem. Det er mange grunner til at foreldre ikke snakker med barna om volden i hjemmet. Frykt og skam kan stå i veien, eller de kan være redde, i krise eller slitne. Noen foreldre mener barna deres har fått tilstrekkelig informasjon fra dem allerede og mener informasjonssamtale hos oss er overflødig. Vår erfaring er at informasjonssamtalen er meningsfull også for disse familiene

For å få til et samarbeid med foreldrene om å gi barna informasjon, må vi ofte snakke med foreldrene flere ganger. *Hvorfor trenger barn som lever med vold informasjon? Hva er en informasjonssamtale? Hva skal det snakkes om? Hva kan skje om jeg begynner å snakke med barna om det som er vanskelig?* Her kan det være mange spørsmål fra foreldrene som må besvares før de kjenner seg trygge.

Foreldre reagerer ulikt når vi snakker om barnas behov for informasjon. Ofte vekkes følelser av skyld og skam. Terapeuten må gi rom for og tåle at foreldrene reagerer og at de kommer med motforestillinger, er uenige eller uttrykker usikkerhet. Ved å hjelpe foreldrene til å sette ord på dilemmaer som dukker opp og ta disse på alvor, får man mulighet til å jobbe med dem.

Til sist i veilederen har vi samlet erfaring og anbefalinger om hvordan behandleren kan trygge og engasjere foreldrene i forberedelsen til informasjonssamtalen. Du finner også et informasjonsark med psykoedukasjon om barns behov for informasjon i **vedlegg 3**.

FORARBEIDET MED FORELDEREN SOM UTØVER VOLD

Forelderens som bruker vold trenger å ha kommet et stykke på vei med ansvarstaking av volden før man kan gå videre med en informasjonssamtale. Tempoet i prosessen avhenger av hvor raskt forelderens kan ta tak i problemene og mentalisere om barnas situasjon.

Generell voldsbehandling har som mål at den som utøver vold skal bli mer bevisst egen voldsutøvelse og skal slutte å bruke vold. Det innebærer å ta ansvar for volden, finne alternative måter å handle på, og forstå seg selv og egne reaksjoner bedre. Vesentlige temaer i det terapeutiske arbeidet er på hvilken måte volden kan henge sammen med tidligere opplevelser, og forstå hvilke konsekvenser volden har for familien.

Voldsarbeid alene vil ikke nødvendigvis hjelpe forelderens til å utvikle gode foreldreferdigheter. Det er derfor viktig at terapeutene hele tiden har barna og omsorg i fokus. I tillegg til det direkte arbeidet med volden kan det være til hjelp om man samarbeider med forelderens om å formulere konkrete målsettinger knyttet til forelderrollen. Selv om foreldre kan synes det er vanskelig å snakke om at barna rammes av volden, er det viktig å legge til grunn at foreldre vil det beste for sine barn. Et spørsmål å ta utgangspunkt i for å sette i gang refleksjon rundt egen forelderrolle kan for eksempel være: *Hva slags pappa ønsker du å være for dine barn?*

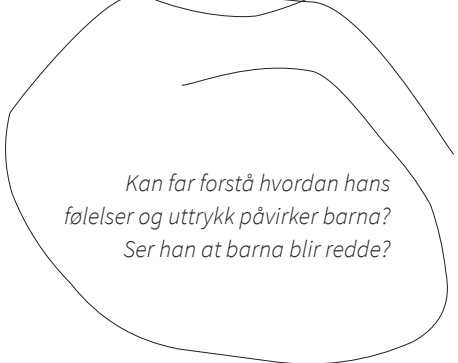
For de fleste foreldre er det å være en god forelder en tydelig motivasjonsfaktor. Mange beskriver selv å ha vært utsatt for vold gjennom sin oppvekst og at de ikke ønsker å skremme barna sine. De kan ha klare tanker om hva slags foreldre de ikke ønsker å være, men kan mangle kunnskap om hva de kan gjøre i stedet. Foreldre kan også ha ulike holdninger til hva det vil si å være en god far eller mor. Noen er klare på at det de gjør mot barna ikke er bra og at volden har skadet dem. Andre beskriver en hard og kald foreldrestil og mener at dette er nødvendig for at barna skal være veloppdragne. Forelderens kan være bekymret for at barna skal få for lite grenser samtidig som de kan oppleve at de mangler alternativer.

Foreldre er også forskjellige når det gjelder evnen til å regulere egne følelser. Noen forteller om omfattende strev i egen følelsesregulering, som gjør at de får det vanskelig i mange relasjoner, ikke bare i familien. Andre beskriver at de blir for sinte og sliter med å regulere seg selv og barna sine i enkelte situasjoner.

Foreldrene varierer også med hensyn til i hvilken grad de klarer å holde barnas følelser og opplevelser i fokus. Noen foreldre mister barnas reaksjoner av syne når de er sinte eller opprørte, men ser og forstår barnas behov og reaksjoner i andre sammenhenger. Andre kan generelt ha problemer med å se og forstå hvordan barna deres har det. Mange foreldre beskriver også hjelpeløshet og avmakt i møte med barnas følelser. De vet ikke hva de skal gjøre og hvordan de skal møte dem.

Hva slags pappa ønsker du å være for dine barn?

Kan far forstå hvordan hans følelser og uttrykk påvirker barna? Ser han at barna blir redde?

Eksempler på spørsmål man kan stille seg underveis i forarbeidet med forelderens kan være: *Kan far forstå hvordan hans følelser og uttrykk påvirker barna? Ser han at barna blir reddet? Hjelper han barnet sitt med følelsesregulering?*

Når man jobber med foreldrerollen gjør det ofte noe med forelderens opplevelse av ansvar for egne voldshandlinger. Motivasjonen for endring øker. Foreldre som snakker mye om foreldreskap og hvordan volden påvirker barna, blir ofte mer motiverte og har mindre motforestillinger knyttet til at barnas skal få informasjon om vold.

Ansvarstaking hos forelderens som bruker vold

Før man går videre med informasjonssamtalen bør man gjøre en helhetlig vurdering av sikkerheten og hvorvidt forelderens vil kunne komme barnet i møte. I **vedlegg 1** finner du en sjekkliste terapeuten kan bruke i møte med foreldre som bruker vold. Sjekklisten brukes for å kartlegge og få oversikt over sikkerheten i forkant av informasjonssamtalen.

Et særlig viktig spørsmål er om forelderens klarer å ta ansvar for volden. Det å ta ansvar for volden innebærer en lengre erkjennelsesprosess som ofte er både krevende og smertefull. Det krever en økt bevissthet rundt egne handlinger, tanker og følelser. Det handler om å se seg selv som subjekt i eget liv.

Det er vesentlig at vi får til å jobbe konstruktivt med følgende spørsmål:

- *Erkjenner far å ha brukt vold og kan han beskrive konkrete voldsepisoder?*
- *Når far blir uklar på hvem som har ansvaret for volden – klarer han å hente seg inn igjen?*
- *Klarer far å finne tilbake til det som motiverer: Jeg ønsker å bli en trygg far og partner?*
- *Klarer far raskt å forplikte seg til å jobbe med egen voldsproblematikk og skjerme barna?*
- *Er far villig til å utforske hvordan volden hans påvirker barna og mor?*

I forkant av informasjonssamtalen bør man undersøke hvordan det vil bli for utøver å komme til behandlingsstedet med familien sin.

Sikkerhetsspørsmål knyttet til informasjonssamtalen:

- *Hvordan vil det være for deg å møte til en felles samtale med mor hvor vi snakker om volden og hvordan det påvirker barna deres?*
- *Dersom mor forteller om ting som er vanskelig for deg å høre, kan det få noen negative konsekvenser? Vold/konflikter?*
- *Hvordan vil det være for deg å snakke med barna om volden?*
- *Hvilke reaksjoner hos deg selv er du redd for? Hva vil du kunne gjøre da?*
- *Hvilke reaksjoner hos barna er du mest engstelig for? Hva kan du gjøre da?*
- *Dersom barnet forteller om ting som du synes er vanskelig, hvordan vil du kunne reagere da?*
- *Noen ganger kan de voksne være reddet for hva barna kan fortelle. Hvordan er dette for deg?*
- *Noen ganger kan de voksne bli så engstelige for hva som kan komme frem at de kan legge press på barnet om å la være å fortelle eller true med barnevernet/politi? Hva tenker du om det?*
- *Hva vil være mest krevende for deg i denne samtalen?*
- *Hva trenger du av støtte/forberedelse?*
- *Har du snakket med barna om volden? På hvilken måte? Vet barna at du går i behandling for voldsproblemet ditt?*

FORARBEIDET MED DEN UTSATTE FORELDEREN

Når man er klar til å inkludere den andre forelderen, er det viktig at mor får mulighet til å bli hørt på egne premisser. Den utsatte forelderens vurderinger er viktige innspill i prosessen. Vi må heller ikke glemme at den utsatte forelderen også trenger å bli både kjent med oss og bli trygg på at vi vil barna og familien vel. Det er avgjørende for barna at begge foreldrene har tillit til oss.

Samtalene har som mål å gi informasjon om hva en informasjonssamtale er og ikke er, og få tak i den utsatte forelderens vurdering av sikkerhet for seg selv og barnet. Man bør også undersøke i hvilken grad den utsatte forelderen kan være en støtte for barnet i informasjonssamtalen og i etterkant.

Typiske tema som er viktige å avklare i første møte med utsatt forelder:

- Dette er en informasjonssamtale der de voksne tar ansvar og gir barna informasjon om noe som har hatt betydning i barnas liv.
- Å forklare at vi ikke kommer til å stille barna mange spørsmål om hva de har opplevd eller presser dem til å snakke.
- At dette ikke er et endringsprosjekt for barna. Barna kommer ikke til å slutte å «provosere», eller til å høre mer på foreldrene etter disse samtalene.
- Dette er ikke familierapi med fokus på å få til en annen samhandling i familien.

For mange utsatte foreldre vil det å bli klar for å ta med barna sine til en informasjonssamtale kreve en, egen prosess knyttet til å kunne snakke om vold og plassere ansvar. For noen foreldre er det å holde familien samlet et viktig prosjekt. Da kan man se for seg at det kan bli skummelt å snakke om vold og ansvar direkte med barna. Hva kan en slik samtale sette i gang? Vil det føre til ytterligere konflikt og uro i familien? Hvis frykten for hva som settes i gang er stor, vil det være vanskelig å kunne gi samtykke til at barna skal få informasjon. En del utsatte foreldre uttaler også at de ikke ønsker å involveres i utøvers behandling da volden er hans ansvar. Mange trenger forsikringer fra oss om at volden er utøvers ansvar og at informasjonssamtalen ikke handler om fordeling av skyld.

Ofte har disse familiene kontakt med mange hjelpeinstanser. De følger opp møter med BUP, PP-tjenesten og barneverntjenesten. Informasjonssamtalen kan da oppleves som enda en ting som må følges opp, en ytterligere belastning for familien. Da er det lett å forstå den utsatte foreldrenes resignasjon og slitenhet. Mange foreldre beskriver også barn som er lei av å måtte fortelle om volden til voksne i forskjellige settinger. Det er viktig å anerkjenne at disse foreldrene har mye å stå i. Samtidig kan barna i disse familiene ha særlig behov for informasjon og oversikt. I møte med utslitte foreldre må terapeuter være tålmodige.

Samtalene med den utsatte forelderen kan gi bedre innsikt i hvordan volden spiller seg ut i familien og hvilke konsekvenser den har fått for barna og mor. Noen ganger forteller også mødre om flere voldsepisoder enn vi har fått kjennskap til fra den som går i behandling. Via mor får vi en bredere forståelse av barnas oppvekstvilkår, deres reaksjoner på volden og andre belastninger familien kan ha. Samtalen med mor hjelper oss når vi skal vurdere om det er trygt for barna å delta i informasjonssamtalen. I noen familier har den ene forelderen lite kontakt med barnet. Da kan man drøfte med forelderen som har omsorgen om det kan være fint for barnet å ha med seg en annen voksen barnet stoler på. I **vedlegg 2** finner du en samtaleguide for samtalen med den utsatte forelderen.

Underveis i samtalen med den utsatte forelderen, blir det viktig å undersøke hvordan hun vil oppleve det å ha en felles foreldresamtale. Kommer hun til å klare å si ifra hvis hun er uenig i noe? Er det vanskelig for henne å si ifra til forelderen som har utøvd vold eller terapeuter hun ikke kjenner? Er det noe vi kan gjøre for å gjøre dette enklere for henne? Er mor trygg på å si det hun ønsker å si? Kan situasjonen bli verre for barn eller mor? I denne samtalen anbefaler vi at sikkerhet tematiseres eksplisitt. Det er lurt å gi eksempler på hva vi gjør hvis far snakker nedsettende eller hisser seg opp over noe mor sier. Vurderingen vi gjør i samtalen med utsatt forelder, samt kunnskapen vi sitter på om volden og om relasjonene i familien, legger grunnlag for om vi vurderer at det er trygt å møte foreldrene sammen.

Før man tar foreldrene inn til felles samtale bør det gjøres vurderinger av om det sikkerhetsmessig er forsvarlig å treffe foreldrene sammen. De samme vurderingene bør gjøres før barna tas inn til informasjonssamtalen. Punktene under er momenter som krever grundig drøfting. De kan indikere at man må treffe foreldrene hver for seg og at det ikke er trygt nok å treffe familien samlet.

- Alvorlig pågående psykisk/fysisk vold.
- Høy grad av kontrollering av partner eller barn.
- Ved alvorlig kriminell adferd.
- Alvorlig ubehandlet rusproblematikk.
- Pågående rettsprosess, straffesak eller samværs sak med høyt konfliktnivå.
- Alvorlig traumeproblematikk.
- Forelderen klarer ikke å fortelle om vold eller legger alt ansvaret på partner eller barn.
- Lite empati for mor og barn.
- Fastlåst i sin forståelse og vansker med å ta inn barnets perspektiv.
- Svært ustabil livssituasjon.

Spørsmål til drøfting før man går videre til felles foreldresamtale:

- I hvilken grad tar far ansvar for volden?
- I hvilken grad klarer far å mentalisere rundt konsekvenser av volden for barna og mor?
- I hvilken grad vil far kunne komme barna i møte i informasjonssamtale?
- Hvordan snakker far om mors foreldreskap (støttende/devaluerende)?
- I hvilken grad vil far kunne bruke sin terapeut som en støtte i gjennomføringen av informasjonssamtalen?
- I hvilken grad er foreldreskap en motivasjon for far?
- Hvordan vurderer mor sikkerheten for seg selv og barnet?
- I hvilken grad er mor/barn preget av volden og har behov for egen bearbeiding?
- Er sikkerheten til barna tilstrekkelig ivaretatt? Bør andre instanser inn? Barnevern? Politi? Krisesenter?
- Er det stort språk i mor og fars beskrivelser av volden?
- I hvilken grad vil mor kunne være en god støtte for barna i informasjonssamtalen og i etterkant?

«VOLD VAR MYE MER ENN DET JEG TRODDE.
DET VAR BRA, FORDI DET VAR SÅNN DET FØLTES»

(Jente 15 år)

FORBEREDENDE FORELDRESAMTALE

Å møte mor og far sammen er siste del av forberedelsesarbeidet. Ut fra hvor foreldrene er i prosessen, kan dette ta en eller flere samtaler. Familiearbeidet som nå starter, innebærer at flere terapeuter jobber med familien. Det er viktig at de samme terapeutene følger familien gjennom hele prosessen, for å skape forutsigbarhet og trygge rammer. For en oversikt over hvem som deltar, se informasjonssamtalen (s.32). I følgende tekst gjennomgås et forslag til hvordan den forberedende foreldresamtalen kan se ut. Dette forslaget er sammenfattet i **vedlegg 4**, for å kunne brukes som agenda i samtalen. Vedlegget kan også skrives ut fra atv-stiftelsen.no/sidetvidere.

FORBEREDENDE FORELDRESAMTALE

Tid: 60 - 90 minutter med mulighet for å lage flere avtaler.

Deltagere: Foreldre, individualterapeut og barneterapeuter.

Materiale:

- Agenda for forberedende foreldresamtale (**vedlegg 4**).
- Flipover med genogram over familien og punkter med plan for samtalen.
- Kaffe, te og vann.
- Psykoedukasjon om barns behov for informasjon (**vedlegg 3**).
- «Hva er vold?» – plansjen (**vedlegg 10**).
- Bildekort om konsekvenser av vold (**vedlegg 11**).
- Modell over informasjonssamtalen (**vedlegg 12**).

Mål:

- Gi rasjonale for hvorfor vi ønsker å gi barn informasjon om vold.
 - Gi konkret informasjon om hvordan informasjonssamtalen foregår i praksis.
 - Møt foreldrene der de er med tanke på eventuelle bekymringer og motforestillinger om informasjonssamtalen. Tenk høyt sammen med dem om bekymringer de har for egne barn.
 - Få oversikt over hvor foreldrene er i prosessen og gjør nødvendige tilpasninger til veien videre.
-

FORSLAG TIL GJENNOMFØRING AV FORBEREDENDE FORELDRESAMTALE

FORKLARE RASJONALE OG FÅ OVERSIKT OVER HVOR FORELDRENE ER I SIN PROSESS

Introduser terapeutene

Vis plan for samtalen

Bruk genogram til å få oversikt over familien

Anerkjenn foreldrenes ståsted:

Vi vet at dere som foreldre er opptatt av barnas beste. Samtidig vet vi at det for foreldre kan være krevende og vanskelig å snakke om hvordan barn kan bli påvirket av vold. Dette vet vi fordi vi har jobbet mye med vold og møtt mange foreldre i liknende situasjoner som dere. Mange sier at dette oppleves som det viktigste og det vanskeligste i hele behandlingen.

Oppsummer behandlingsprosessen frem til nå

Gi informasjon om rasjonale for å ha informasjonssamtalen gjennom dialog

Hør med foreldrene om hva de så langt har fått med seg om det å gi barnet informasjon. Gi bekreftelse på det de har forstått og fyll ut det som mangler (se psykoedukasjon om barns behov for informasjon, **vedlegg 3**).

Relevante spørsmål underveis om barnet:

- *Hva har du lagt merke til av reaksjoner hos ditt barn?*
- *Hva gjør barnet ditt utrygt?*
- *Hva kan du gjøre for at barnet ditt blir tryggere?*
- *Hva gjør barnet ditt for å takle en vanskelig situasjon hjemme?*

Sjekk ut hvor de er i sin prosess og vurder om det er hensiktsmessig å gå videre

Få oversikt over mulige bekymringer og motforestillinger foreldrene har og utforsk disse sammen.

Gi kort informasjon om den praktiske gjennomføringen:

Informasjonssamtalen tar 90 minutt totalt. I utgangspunktet er dette en samtale vi skal gjennomføre med barna deres én gang.

FORBEREDELSE OG SKREDDERSØM TIL DENNE FAMILIEN

Utforsk hva foreldrene håper at informasjonssamtalen skal bidra til og oppklar eventuelle misforståelser

- *Hvordan ser dere for dere at dette kan bli for dere og barna?*
- *Hva ønsker dere å få ut av informasjonssamtalen?*
- *Hvordan kan dette bidra til en positiv utvikling i deres familie?*

Gi detaljert informasjon om hva som skal skje på informasjonsdagen

Tegn opp modellen på flipoveren og skriv ned gangen i og lengden på samtalene. Fortell alt som skal skje fra de kommer med barna til de går.

DETTE TRENGER FORELDRENE Å FORBEREDES PÅ:

Dere vil bli spurt, mens Johan hører på, om han får lov til å prate med oss om alt han ønsker. Det er viktig for barn å få foreldrenes bekreftelse, da barn er lojale mot dem. Spør foreldrene hva de tenker om dette.

Innholdet og formen på barnesamtalen

Hva er vold? Vis «Hva er vold?»-plansen. Fortell at dette er generell informasjon om vold som gis til alle som kommer.

Hvordan kan barn reagere på vold og aggresjon: Gå gjennom temaene og vis bildekortene om konsekvenser av vold (**vedlegg 11**) hvis det er yngre barn. Fortell at dette hjelper barn til å forstå seg selv bedre og ikke føle at det er noe rart med dem.

Fokus på sikkerhet og mestring:

Fortell at dette handler om å høre med barna hva de har gjort for å beskytte seg når det har vært vold hjemme. Barneterapeuten vil rose barna for det de har klart å gjøre for å bygge opp barnas mestringsfølelse. Sikkerhetsplanen lages fordi barna skal oppleve å ha mer kontroll over sin egen situasjon og kunne slappe mer av.

Viktige spørsmål til foreldrene om sikkerhet og åpenhet:

- *Hvem kan barna betro seg til?*
- *Har foreldrene noen forslag selv?*
- *Hvem tror dere at barnet deres stoler på?*
- *Hvem vet om volden?*
- *Kan foreldrene selv fortelle om volden til noen som barnet kan betro seg til? Helsesøster, bestemor, kontaktlærer?*

Informere om at barnet får anledning til å fortelle om sine opplevelser dersom det ønsker det, men vi er opptatt av ikke å presse dem til å si noe. Trygg foreldrene på at forskning viser at det er veldig bra for barn å få muligheten til å snakke om sine opplevelser.

Forklar at barnet selv får bestemme hva vi skal si videre når de kommer tilbake til foreldrene. Barnet får også mulighet til å si hvordan de ønsker at foreldrene skal forholde seg til det som ble sagt i etterkant av informasjonsdagen. Forklar rasjonalen bak og hør med foreldrene hva de tenker om dette.

Sjekk ut underveis om foreldrene har spørsmål eller bekymringer:

- *Hvordan blir dette for dere?*
- *Er det noe spesielt dere blir opptatt av eller bekymret for?*
- *Er noen av dere redde for hvordan dere selv vil reagere under eller etter informasjonssamtalen?
Hva kan være en hjelp for deg?*
- *Er dere bekymret for hvordan barnet deres vil reagere?*

Det er kjempefint at vi får snakket om dette nå, da det er dere som skal være der for barna deres både under og etterpå og gi dem støtte og forståelse hvis de har spørsmål eller reaksjoner.

Tilpass samtalen til familiesituasjonen og det enkelte barn

Hvem er barna i denne familien? Be foreldrene fortelle litt om hvert enkelt barn.

- Hva liker barnet deres å gjøre? Spesielle interesser?
- Hvordan er personligheten? Utadventt? Sjenert? Aktiv? Rolig?
- Hvordan har hun det på skolen? Har han venner? Hva liker hun å gjøre med dere?

Hvilke hensyn bør tas?

- Skal vi møte barna separat eller sammen? Hva synes dere er best og hvorfor? Er det eller har det vært vold mellom barna?
- Vil barnet våge å gå fra dere og bli med i barnesamtalen? Hvordan kan vi løse dette? Hvis det skulle skjære seg, hva kan være en god reserveplan?

Hva har barna opplevd?

- Hvordan tror dere barna deres har opplevd ditt aggresjonsproblem? Har dere sett reaksjoner eller symptomer hos barna?
- Er det noe dere lurer på når det gjelder hvordan de har reagert på aggresjonen din og på den stemningen som oppstår (latent vold)?
- Barn erfarer ting forskjellig, både på grunn av alder og personlighet, men også fordi de har sett ulike ting/episoder. Hvordan har det vært for barna deres (navn)?
- Er det noen episoder som er spesielt viktige? Sjekk om begge foreldre tenker likt om dette. Ønsker dere at vi bringer opp noen episoder dere har fortalt om i samtalen med barna?
- Er det noe spesielt dere ønsker å formidle eller sjekke ut med barna i løpet av samtalen?

Sjekk ut med hver av foreldrene og husk at det er viktig å presisere at barna ikke må besvare spørsmål, men at dette kan skje om det blir naturlig.

Er det noe annet viktig i barnets livssituasjon som også bør snakkes om?

Her er det viktig å være pragmatisk og se hele barnets omsorgssituasjon uten å favne over for mye. Et eksempel kan være at pappa skal i fengsel eller mamma skal på rusavvenning. Om slike temaer forekommer er det viktig å planlegge dette nøye.

Velg en voldsepisode til informasjonssamtalen

Formidle at det er viktig at det velges en voldsepisode som begge foreldre er komfortable med å ta opp.

Hjelp foreldrene til å forberede barnet før informasjonssamtalen

Mange foreldre er usikre på hva de skal si til barnet på forhånd og mange har ikke fortalt at de går i behandling. Hør med dem hva de selv ønsker å si til barna. Oppfordre dem til å si noe konkret og enkelt. For eksempel «Noen ganger har jeg blitt altfor sint hjemme. Dette er ikke bra og derfor går jeg et sted for å få hjelp til å lære å ikke bli så sint at jeg skremmer dere barna eller mamma. De som jobber der, vet at i familier der pappaer eller mammaer har skremt de rundt seg, så går dette ut over alle i familien og barna også. Derfor ønsker de at vi skal komme dit alle sammen for å høre mer om dette».

Praktisk informasjon

- Når passer det best for dere og barna å komme hit?
- Vi har tenkt å kjøpe inn litt kjeks/snacks og lage saft om det er greit for dere? Tror dere dette er tilstrekkelig eller må dere planlegge å spise før dere kommer hit? Er det allergier eller annet vi skal ta hensyn til?
- Husk at dere kan ringe oss om dere har spørsmål, blir usikre eller utrygge.

VÆR BEVISST PÅ FØLGENDE I FORBEREDENDE FORELDRESAMTALE

- Det er på forhånd avklart om foreldrene tror de kan komme sammen. I familier der det er konflikter fungerer dette ikke alltid like godt i praksis. Forberedende foreldresamtale vil gi et nytt bilde av pardynamikken og om det er det beste for barnet at de kommer sammen til informasjonssamtalen.

- Ha fokus på barnets sikkerhet for å vurdere om det er riktig å gå videre og møte barnet etter dette. Fokus må være på at dette blir en god opplevelse for barnet.

- Oppfordre foreldre til å ta kontakt om det skjer ny vold i hjemmet mellom denne samtalen og møte med barnet.

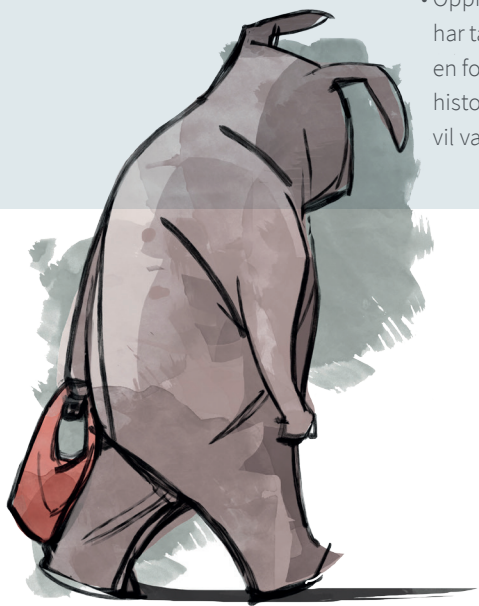
- Foreldrene kan ha mange gode grunner til at de ikke ønsker å ta med barna sine til informasjonssamtale. Terapeutene må møte foreldrene med respekt og tålmodighet og ikke gå for fort frem. Målet er ikke å selge inn eller å overbevise, men ha en utforskende holdning sammen med foreldrene (se: Hvordan trygge og engasjere foreldre s. 58). Noen ganger er det hensiktsmessig å gi prosessen mer tid, ved å sette opp flere foreldresamtaler, eller ved at far har flere individuelle timer med fast behandler før man går videre og møter barnet.

- I familier der foreldrene ikke ønsker å ta barna med til en informasjonssamtale, kan det likevel være hensiktsmessig at det tilbys flere foreldresamtaler. Dette for å hjelpe foreldrene til å holde fokus på barnas behov.

- Avklar forventninger til hva informasjonssamtalen er og ikke er. Foreldrene kan ha andre forventninger til hva dette er enn det vi har.

- Det anbefales å legge opp til at barna får mulighet til å snakke alene i barnesamtalen uten foreldre tilstede. Dette fordi noen barn da føler seg friere til å snakke åpent. Noen ganger er barnet for lite eller ønsker ikke å delta i en egen samtale uten foreldrene. Da er det viktig å tilpasse modellen slik det passer best i denne familien. Et alternativ kan være at mor blir med i samtalen. Hvis den som har utøvd volden blir med i barnesamtalen, er det viktig å passe på at barnet ikke får ansvaret for å fortelle om vold foran foreldrene. Det må gjøres grundige vurderinger av dette.

- Oppfordre far til å velge en voldsepisode som begge foreldre er komfortable med å ta opp og som han har tatt ansvar for. Når far velger voldsepisoden er mindre sjanse for bagatellisering og benekting. Det er en fordel om det velges en episode hvor begge foreldrene var tilstede. Det gir mor mulighet til å utfylle historien og gyldiggjøre barnas opplevelse. Det er samtidig viktig å finne en episode foreldrene tror det vil være bra for barnet å høre om. Eksempelvis en gang de så at barnet var veldig redd.

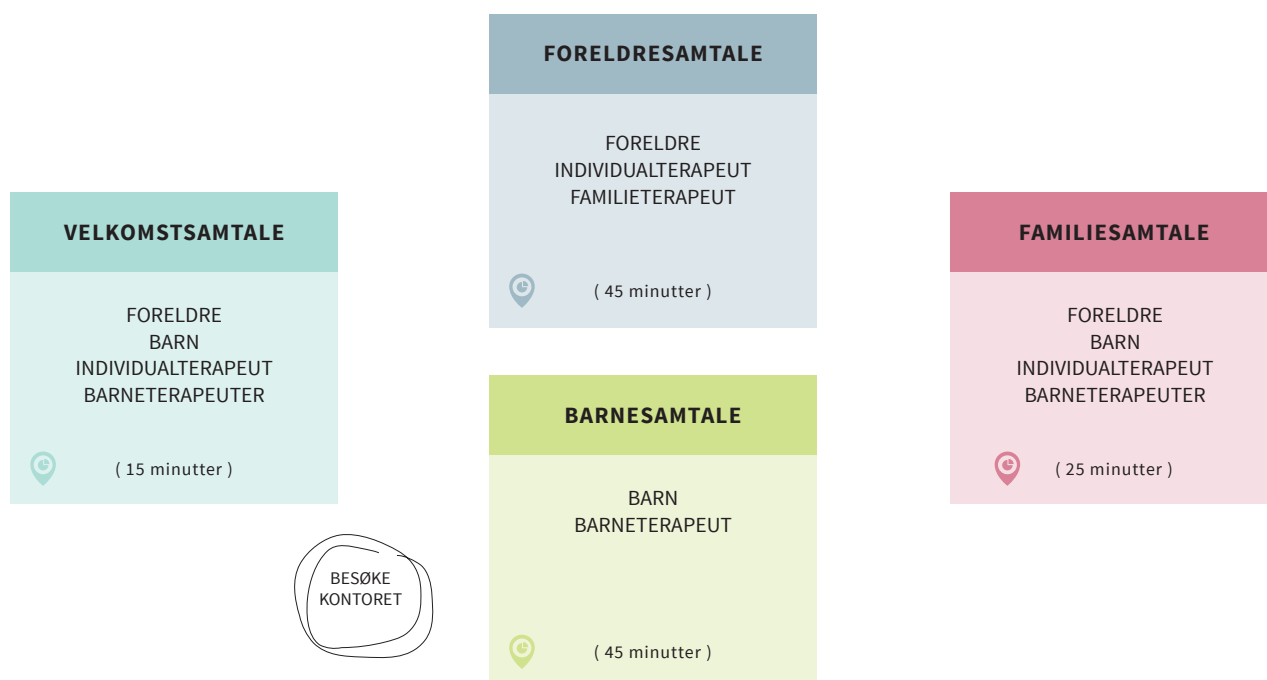

INFORMASJONSSAMTALEN

Når vi vurderer at far og mor er klare til å møte barna på en trygg måte, inviteres barna til behandlingstedet for å få informasjon. Dette er som nevnt en intervensjon på 90 minutter som består av fire ulike samtaler (se fig.). Her følger først en kort gjennomgang av de fire samtalene. I den videre teksten er de fire samtalene grundig beskrevet med forlag til formuleringer underveis. I vedleggene til slutt i veilederen er det kortversjoner av alle samtalene utformet som en agenda til å bruke i de ulike samtalene med foreldre og barn. Disse agendaene kan også skrives ut fra atv-stiftelsen.no/sidetvidere.

Hvem deltar

I disse samtalene deltar familien, fars behandler og en eller to barneterapeuter. Dersom det er to, kan de fordele seg slik at den ene har ansvaret for familien (her kalt familieterapeut) og den andre har ansvar for barna (her kalt barneterapeut). Dersom man kun har én barneterapeut, fungerer fars behandler som familieterapeut i disse samtalene.

VELKOMSTSAMTALEN

Vi begynner med velkomstsamtalen der behandlere, barn og foreldre møtes. Denne samtalen har som mål å gjøre barna så trygge som mulig og at vi blir litt kjent. Deretter deler vi oss. Barnet går sammen med barneterapeuten og fars behandler til kontoret hvor far går i behandling. Barnet får sitte i «fars stol» og småprate litt med fars behandler. På den måten blir ansvaret for volden og å endre seg plassert hos far, og fars behandling blir gjort konkret for barnet. Barneterapeuten er tett på barnet i hele prosessen og fortsetter samtalen med barnet i et egnet rom.

BARNESAMTALEN

Barnesamtalen er en samtale på 45 minutter hvor målet er å gi informasjon om vold og normalisere reaksjoner barn som lever med vold kan ha. Dette gjør vi for å gyldiggjøre barnets opplevelser og skape mening i det uforståelige. Barnet får også hjelp til å planlegge hvem de kan snakke med om de skulle bli utrygge i fremtiden. Det sistnevnte er en del av sikkerhetsarbeidet.

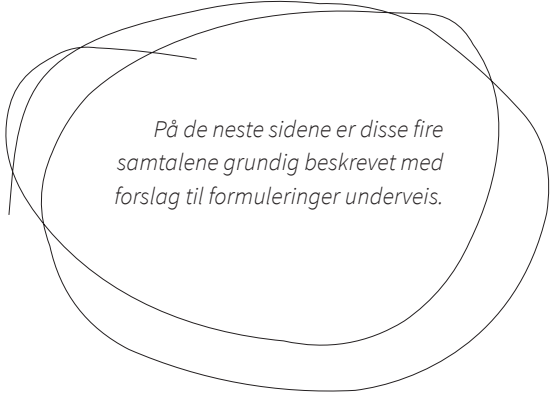
FORELDRESAMTALEN

Foreldresamtalen foregår parallelt med barnesamtalen. Målet med foreldresamtalen er å hjelpe far til å snakke om det som skjer hjemme på en alderstilpasset måte. Far får også hjelp til å si noe om hvorfor han kommer til behandlingsstedet og hva han prøver å lære seg. Sammen jobber foreldrene og familieterapeuten med en konkret voldsepisode som barnet har sett, hørt eller vært utsatt for. Historien skal ha fokus på barnets opplevelser og reaksjoner.

FAMILIESAMTALEN

Informasjonssamtalen avsluttes med en strukturert familiesamtale. Familieterapeuten inviterer da far til å fortelle om det han har forberedt. Mor blir oppmuntret til å supplere. Barneterapeuten forteller så sammen med barnet hva barnet har lært og fortalt. Av hensyn til sikkerhet og respekt for barnets autonomi har barneterapeuten avklart på forhånd med barnet hva som skal deles i familiesamtalen. Vi erfarer at barna aktivt engasjerer seg i foreldrenes fortelling om volden i familien. Dette bidrar til å skape en felles historie om det som har skjedd i familien og beskrivelsen blir delt og akseptert av alle.

Sikkerhet tematiseres med foreldrene før samtalen avsluttes. Dette for å understreke at det er de voksnes ansvar å passe på barna. Fars behandler deltar i alle samtalene både for å støtte og hjelpe far til å håndtere følelsene sine, og ikke minst for å forankre intervensjonen i den videre behandlingen.

På de neste sidene er disse fire samtalene grundig beskrevet med forslag til formuleringer underveis.

VELKOMSTSAMTALEN

Tid: 15 minutter.

Deltagere: Foreldre, barn og terapeuter.

Materiale:

- Agenda for velkomstsamtale (**vedlegg 5**).
- Flipover med genogram over familien.
- Kaffe og vann.

Mål:

- Gjøre det så trygt som mulig for barnet.
 - Fortelle om behandlingsstedet og hvorfor far eller mor kommer hit.
 - Forklare at når noen har brukt vold i en familie, så blir alle i familien påvirket.
 - Gjøre det trygt nok til at barnet kan våge å prate med barneterapeuten alene.
-

FORSLAG TIL GJENNOMFØRING AV VELKOMSTSAMTALEN

Ønsk velkommen og fortell hvem dere er

Terapeutene introduserer seg og sier litt om hvem de er og hva de gjør i jobben sin. Det skaper ofte trygghet å være litt personlig, vise seg som ekspert og normalisere situasjonen med å si at dere har snakket med mange barn som har foreldre som kommer hit.

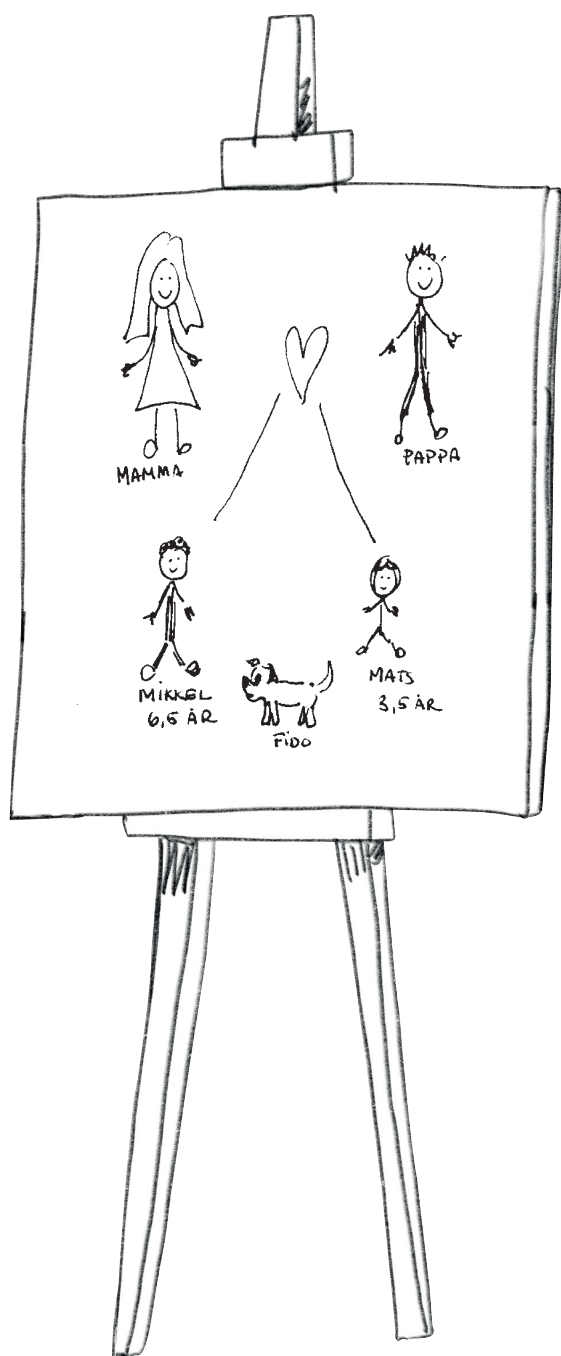
Fortell barna at dere har møtt foreldrene og snakket om barna i familien i forkant

Introduser familien ved bruk av genogram og prøv å etablere kontakt med barnet

Barneterapeut: *Jeg har prøvd å tegne en oversikt over din familie. Nå er ikke jeg så veldig flink til å tegne, men dette skal liksom forestille faren din. Men jeg ser her at jeg har jo glemt å tegne på ham hår (tegner på hår). Ser du noe mer som ikke stemmer?*

Barn: *Mamma har jo ikke hender.*

Barneterapeut: *Oi, det har du helt rett i. Det må vi fikse. Har du lyst til å hjelpe meg litt (tegner hender eller lar barnet tegne hvis det virker å ha lyst). Og så har jeg tegnet inn deg her og lillebroren din her. Stemmer*

det at du er 6 1/2 år og han 3 1/2 år? Fint, bra det var riktig da. Er det noen andre i familien som vi har glemt å tegne inn? Har du en hund eller katt for eksempel?

Barn: Ja, Fido er hunden vår.

Barneterapeut: Det var bra at du sa, han må være med. Skal jeg eller du tegne ham inn? Supert, var det alle?

Si noe om de som hører til i familien som ikke er der i dag, slik at de blir inkludert

Så er det sånn at dette er jo din familie, men lillebroren din er ikke med her i dag. Du skal vite at i alt vi snakker om i dag, så er han også med oss, fordi han også bor i denne familien. Men fordi han enda er litt liten, og kanskje har litt vanskelig for å forstå det vi skal snakke om, så er ikke han med her nå. Og hunden deres Fido er heller ikke med, fordi han ikke kan snakke. Men vi tenker på ham også.

Inviter foreldrene til å si noe om hvorfor de har kommet i dag ved hjelp av triangulering

Så tenkte jeg at jeg skulle høre litt med foreldrene dine om hva de har sagt til deg om hvorfor dere er her i dag? Har dere sagt noe om dette til Mikkel?

Oppsummer og understrek foreldrenes intensjon om at barna skal få informasjon og konstanter at volden rammer alle i familien

Så pappa forteller at han har vært altfor sint hjemme og at han har sagt stygge ting, som drittunge, slik at både du, broren din og mamma ble lei seg og redde. Og på grunn av det kom pappaen din til oss, for å lære å ikke bli så sint at han skremmer og sier slike ting som gjør dere lei dere.

Når noen i en familie har det problemet at de blir så sinte at de skremmer eller sier stygge ting, så gjør det noe med alle i familien. Både de som er store voksne og de som er små. Derfor har vi ønsket at dere skulle komme hit i dag, fordi vi vil at dere skal lære litt om dette sammen.

Vis rammene for dagens samtale

Tegn modellen over de ulike samtalene på flipoveren og gå gjennom hva som skal gjøres. Fortell at planen er å møtes bare i dag, men hvis det viser seg at det var noe som var vanskelig å forstå eller de vil vite mer om, så må de bare si ifra.

Spør om foreldrenes eksplisitte tillatelse til at barnet kan snakke fritt

Mange barn har det sånn at de er usikre på hva som er greit for foreldrene å prate om og hva som ikke er greit. Har dere noe dere har lyst til å si til Mikkel nå når det gjelder dette?

Gi barnet opplevelse av kontroll og medvirkning før barnet går til barnesamtalen

- Presiser at barna ikke behøver å fortelle noe til terapeutene hvis de ikke vil.
- Fortell at barnet bestemmer hva som skal fortelles videre til foreldrene etterpå.
- Fortell barnet før dere går at om noe blir vanskelig, kan dere gå tilbake til foreldrene.
- Konstater nøyaktig tidspunkt for at barnet og barneterapeuten skal komme tilbake sammen med foreldrene.

Besøk kontoret hvor far går i terapi

La barnet sitte i stolen far pleier å sitte i og småprate med fars behandler i noen minutter. Hvis barnet stiller spørsmål som trenger mer utforskning og forklaringer, rammes dette inn med å si at dette skal barnet få snakke mer om i barnesamtalen.

VÆR BEVISST PÅ FØLGENDE I VELKOMSTSAMTALEN

- Barn er ofte nervøse, sjenerte og bekymret for hva som skal skje. Derfor er det viktig å gå tidlig gjennom hva som skal skje for å skape forutsigbarhet og opplevelse av kontroll.
- Barnet trenger raskt å bli trygg på barneterapeuten som hun skal snakke med alene. Barneterapeuten er derfor den som leder an og er mest aktiv i velkomstsamtalen og prøver på en forsiktig måte å få kontakt med barnet. Bruk av flipover gir mulighet til at barnet kan observere barneterapeuten på avstand og selv velge hvor mye han vil involvere seg. Litt tøysing underveis om ufarlige temaer kan også bidra til trygghet.
- Tilpass det du sier og måten du sier det på til barnets alder og utviklingsnivå.
- Barnet trenger å bli trygg på at far og mor har det bra mens barnet er borte. Det er viktig å vise foreldrene respekt så barnet ser det og formidle at foreldrene er i trygge hender.
- Barnet kan både synes det er skummelt og vanskelig å prate om vold og å gå fra foreldrene. Normaliser dette og si at det også er meningen å ha det hyggelig sammen. De yngste barna pleier å la seg motivere av at de vil få saft og kjeks på barneterapeutens kontor. Det kan også hjelpe barnet å høre at de ikke trenger å si noe om de ikke vil og at om de vil tilbake til foreldrene, så vil barneterapeuten følge dem. En reserveplan er at mor blir med i barnesamtalen.
- Unngå at det stilles vanskelige spørsmål til barnet. Hvis det er behov for å oppklare noe, bruk triangulering ved å stille spørsmål til foreldrene.
- Hold en vennlig, anerkjennende og strukturert møteledelse. Sett opp en tydelig plan for hvordan tiden skal brukes. I mange familier der det har forekommet vold, er mangel på struktur og tydelig voksenledelse en del av familieproblemet. Det er viktig at barna tidlig opplever at de ikke har ansvaret for å «lede» samtalen og dermed slipper å bruke krefter på å ivareta andre.
- Bruk noen minutter på å vise kontoret hvor far går i behandling. Barn husker bedre konkrete ting som de kan se for seg. Ved å vise hvor forelderen pleier å sitte i terapien, og få mulighet til å snakke litt med fars behandler, plasseres ansvaret for volden både fysisk og psykisk.

«NÅ FORSTÅR JEG HVORFOR SARA ER REDD
FREMDELES, SELV OM JEG HAR SLUTTET Å SLÅ.»

(Far)

BARNESAMTALEN

Tid: 45 minutter.

Deltagere: Barn og barneterapeut.

Materiale:

- Agenda for barnesamtalen (**vedlegg 6**).
- «Hva er vold?» -plansjen (**vedlegg 10**).
- Bildekort om konsekvenser av vold i familien (**vedlegg 11**).
- På flipover: Punkter over konsekvenser av vold i familien (se figur).
- Saft og kjeks (hvis det er i orden for foreldrene).
- Tegnesaker, plastelina, runde steiner eller lignende til regulering av barnet.

Mål:

- Gi barnet tilpasset informasjon om hva vold er og hvordan barn kan reagere, tenke og føle når det har vært vold i en familie.
 - Lage en sikkerhetsplan med barnet.
 - Fremheve de mestingsstrategier barnet bruker og som gjør barnet til en aktør i eget liv. Løfte opp hva de har fått til i de vanskelige situasjonene som har vært, for å styrke barnets selvfølelse.
 - Plassere ansvaret for volden hos den som har utøvd den.
-

FORSLAG TIL GJENNOMFØRING AV BARNESAMTALEN

Gi barnet trygghet ved å fortelle hva dere skal gjøre

Sjekk ut med barnet hvordan det går og om det er noe det lurer på

Gå gjennom «Hva er vold?» – plansjen

De barna som kommer hit har som regel opplevd noe av dette (plansjen ligger på bordet). Det er ikke sikkert du har hatt det sånn, men mange barn som kommer hit har ofte hørt eller sett noe av dette. Det som står på hver pil her, kaller vi for vold og det er det ikke lov å gjøre.

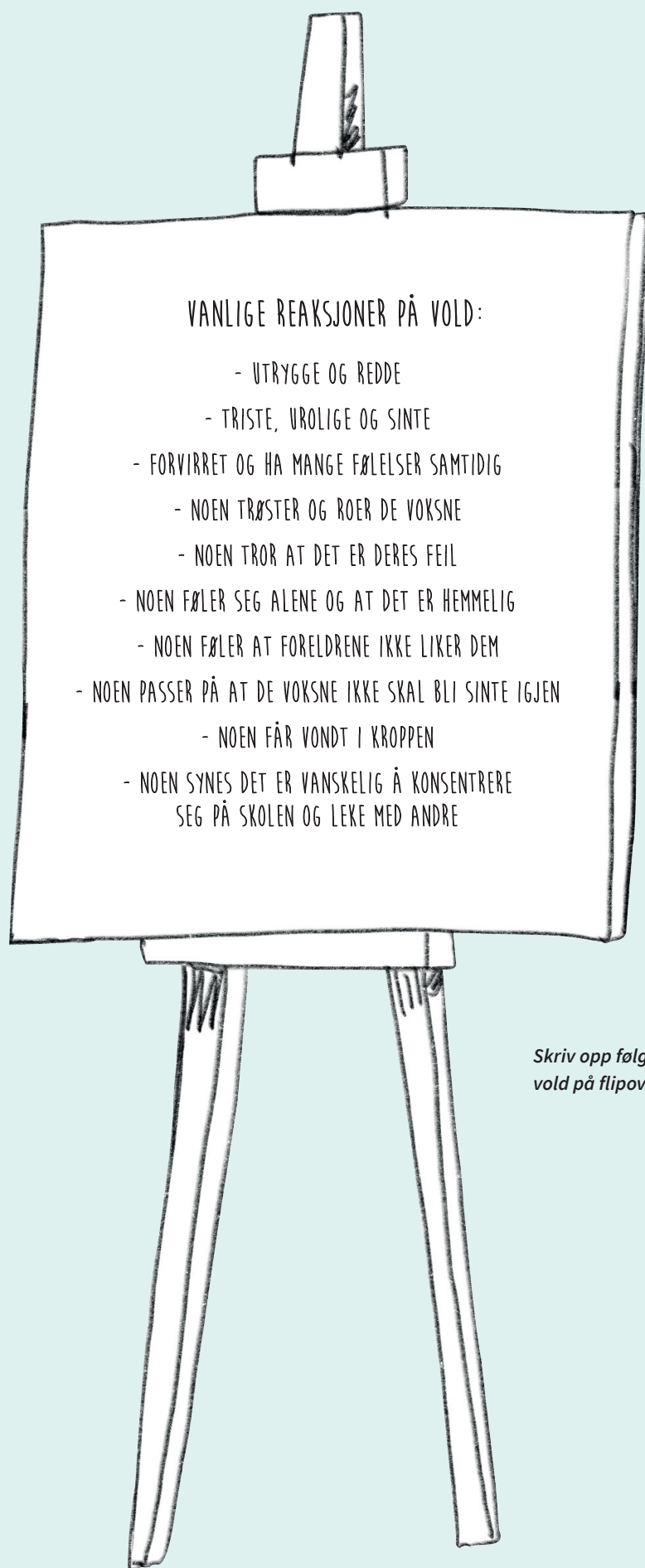
Hvordan barn kan reagere, tenke og føle når det har vært vold i en familie

Nå skal vi se på hva som kan skje med barn når man har blitt skremt av voksne [...]

Hvis det er yngre barn: Gå gjennom bildekortene og les opp teksten underveis. For å holde barnet engasjert kan det være hensiktsmessig å snu bildekortene feil vei og få barnet til å snu kortene etter hvert mens du plukker opp og leser tekstkortene.

Hvis det er eldre barn: Gå gjennom vanlige reaksjoner på vold ved hjelp av flipover eller vurder om det kan være hensiktsmessig å bruke bildekortene også for dem.

Flipover kan også brukes med yngre barn som en systematisk oppsummering til slutt der terapeuten leser opp hvert punkt og barnet stryker ut hvis barnet er enig i at dette har de snakket om.

VANLIGE REAKSJONER PÅ VOLD:

- UTRYGGE OG REDDE
- TRISTE, UROLIGE OG SINTE
- FORVIRRET OG HA MANGE FØLELSER SAMTIDIG
- NOEN TRØSTER OG ROER DE VOKSNE
- NOEN TROR AT DET ER DERES FEIL
- NOEN FØLER SEG ALENE OG AT DET ER HEMMELIG
- NOEN FØLER AT FORELDRENE IKKE LIKER DEM
- NOEN PASSER PÅ AT DE VOKSNE IKKE SKAL BLI SINTE IGJEN
- NOEN FÅR VONDT I KROPPEN
- NOEN SYNES DET ER VANSKELIG Å KONSENTRERE SEG PÅ SKOLEN OG LEKE MED ANDRE

Skriv opp følgende reaksjoner på vold på flipover og gå gjennom

Fokus på sikkerhet og mestringsstrategier

Det siste vi skal gjøre, før vi går inn til de andre, er å snakke om hva du kan gjøre hvis noe sånt skjer igjen. Når man blir redd så er det vanskelig å tenke, derfor lager vi en plan nå, for at det skal være lettere å huske hva du kan gjøre.

Sjekk først ut hva barnet har gjort tidligere. Dette har kanskje barnet allerede vært inne på tidligere i samtalen. Husk å rose dem for det de har gjort for å passe på seg selv.

- *Hva har du gjort tidligere når det har vært vanskelig hjemme?*
- *Har du hatt noen å snakke med?*
- *Var det noen som trøstet deg?*

Hør med barnet hvilke voksne de er trygge på og tror de kan snakke med:

- *Hvis det skjer noe vanskelig igjen, hvem kan du snakke med da?*
- *Er det noe du kan ringe?*
- *Er det noen som vet allerede?*
- *Hva med læreren din, helsesøster, besteforeldre, tanter, onkler, utsatt foreldre (mamma eller pappa?)*

Skriv opp det dere kommer frem til. Spør barnet om dere kan fortelle foreldrene dette slik at de vet at barnet har noen å gå til om ting er vanskelig hjemme.

Hør med barnet om det er noe spesielt det lurer på eller ønsker hjelp til å si

Er det noe spesielt du lurer på eller ønsker at vi sier til dem når vi kommer tilbake? Noen barn har spesielle ønsker om hva de håper foreldrene kan gjøre annerledes eller gjøre mer eller mindre av. Er det noe du skulle ønske at pappaen/mammaen din jobber spesielt med for at dere skal få det bedre hjemme?

Hvis svar, sjekk ut med barnet om dette er noe dere sammen kan fortelle når dere kommer tilbake til foreldrene.

Hør med barnet hva dere kan fortelle i familiesamtalen etterpå

Er det noe vi har snakket om som du ikke ønsker at vi sier til dem når vi kommer tilbake eller synes du at vi kan fortelle alt? Dette er det du som bestemmer.

Hør med barnet hvordan det ønsker at foreldrene forholder seg til det som har blitt snakket om i dag

Hvordan vil du at foreldrene dine skal være mot deg når det gjelder det vi har snakket om i dag? Vil du at de skal spørre deg om det? Eller vil du at de ikke skal si noe? Skal vi avtale hva du kan si hvis du ikke vil snakke om det?

Tilby en tissepause på vei tilbake til foreldrene.

Amir hadde ropt «stopp» til foreldrene flere ganger når de kranglet.

Maria hadde studert pappas ansiktsuttrykk og holdt seg litt unna ham, hvis han så ut som han kunne bli sint igjen. Hun hadde også sagt ifra til helsesøster etter en voldsepisode.

Mats hadde krøllet seg sammen som en ball når pappa ble skummel.

Louise tok ofte med seg lillesøsteren på rommet sitt når hun merket at pappa var sint på mamma.

Lea holdt seg for ørene når mamma og pappa kranglet.

VÆR BEVISST PÅ FØLGENDE I BARNESAMTALEN

- Tilpass informasjonen og måten du formulerer deg på til barnets alders- og utviklingsnivå.
- Barn trenger opplevelse av kontroll og forutsigbarhet. Det er viktig å fortelle om rammene for samtalen, hva dere skal gjøre og hvor lenge den skal vare.
- Dette er vanskelige temaer for barn å snakke om og det kan derfor være lurt å legge inn avkoblingspauser underveis. Spesielt for de minste barna kan det være krevende å snakke om vanskelige ting over lengre tid. Barn kan regulere seg selv ved å tøyse og tulle, begynne å snakke om andre ting, leke, tegne og lignende. Som terapeut er det viktig å prøve å følge barnet og samtidig vurdere om det er mulig å vende tilbake til temaet etter avkoblingene. Det er også fint om du som terapeut legger inn pauser ved for eksempel å spørre barnet om hva de liker å gjøre, venner osv.
- Gi barnet anledning til å fortelle om sine egne opplevelser dersom det ønsker det, men ikke press. Det viktigste er at barnet skal få informasjon. Husk at barn er forskjellige. Noen sitter og lytter, andre har mye å fortelle. Begge deler er helt greit og helt normalt.
- Husk at mange barn har opplevd foreldre som bortforklarer eller bagatelliserer volden. Disse barna er ofte forvirret på hva som egentlig har skjedd hjemme.
- Ha fokus på å plassere ansvaret for volden der den hører hjemme. Ta volden på alvor, uten å snakke stygt om foreldrene. Si gjerne underveis i samtalen når det passer seg: *Det er aldri barnas skyld når voksne gjør noe som skremmer barn. Det er ikke lov å skremme barn. De voksne skal passe på og beskytte barna, ikke skremme dem.*
- Normaliser barnas reaksjoner med å si ting som: *Mange barn har fortalt at [...], det er det flere som har fortalt meg at de også har gjort [...]* Dette for å hjelpe dem til å forstå seg selv bedre og ikke føle at det er noe rart med dem.
- Dette er en informasjonssamtale og ikke terapeutisk behandling. Som barneansvarlig er det lett å bli ivrig om en hører om forhold en reagerer på eller ser symptomer barnet kan trenge behandling for. At terapeuter blir følelsesmessig aktivert, er vanlig og nødvendig i dette arbeidet. Når dette skjer, er det viktig å tenke langsiktig og ikke gå for fort frem på barnets vegne. I de fleste tilfeller er det hensiktsmessig å ta seg tid til å drøfte med kollegaer hva som er lurt å gjøre videre.
- Styrk barnets selvfølelse ved å gyldiggjøre det som har vært vanskelig, samtidig som du leter etter de mestringsstrategiene barnet bruker. Spør underveis i samtalen der det passer seg om hva barnet har gjort for å passe på seg selv. Ros dem for det de har fått til med å si ting som: *Det var modig av deg å [...]. Du var klok som [...].* På denne måten hjelper du barnet til å snu en mulig opplevelse av ansvar, skyld og skam til noe de har fått til og kan være stolte av, til tross for at det har vært veldig vanskelig.
- Husk at det også kan være en mestringsstrategi å ikke ha gjort noe («freeze»). Din oppgave er å omformulere dette til barnet, slik at det forstår seg selv bedre.

«JEG VISSTE IKKE AT DET VAR FORBUDT.
DET ER BRA, FOR DA BLIR DET MINDRE AV DET»

(Jente 9 år)

FORELDRESAMTALEN

Tid: 45 minutter.

Deltagere: Foreldre, fars behandler og familierapeut.

Materiale:

- Agenda for foreldresamtalen (**vedlegg 7**).
- Flipover med genogram over familien (samme som ble brukt i velkomstsamtalen).
- Kaffe, te og vann.

Mål:

- hjelpe far til å snakke konkret om volden og egen behandling.
 - hjelpe foreldrene til å se volden fra barnas perspektiv og gyldiggjøre barnas opplevelser.
 - hjelpe mor til å snakke om hvordan hun ser at volden har påvirket barna.
 - Lage en barnetilpasset historie om volden i familien der barnets opplevelser gyldiggjøres.
-

FORSLAG TIL GJENNOMFØRING AV FORELDRESAMTALEN

INTRODUKSJON

Fortell foreldrene hva dere skal gjøre i denne samtalen

Mens barna er sammen med Åse der inne, skal vi finne ut hva du far, og du mor, har lyst til å si til barna når de kommer tilbake. Hva dere tror barna trenger å høre fra dere.

Sjekk ut hvor de er og anerkjenn vanskelige følelser

Men før vi begynner med det, må vi høre litt om hvor dere er. Hvordan var det å komme hit i dag? Og hvordan har dere det nå?

Reguler foreldrene ved å «koble på» fars behandler

Til far: *Vi skal nå sette oss inn i hvordan voldsproblemet ditt kan oppleves for barna dine. Det betyr at man må gå ut av sine egne opplevelser og årsaker til at man reagerer som man reagerer, og ha fullt fokus på barnas opplevelse. For noen er dette vanskelig. Noen kjenner behov for å trekke seg unna, benekte at det har skjedd, si at det ikke var så ille, blir sinte, eller at man blir veldig trist av å tenke på det. Det er helt greit at man reagerer og har følelser i dette rommet, men hvis det blir for mye av det så mister vi fokus på barnas opplevelser og fokuset blir på de voksne istedenfor. Barna kan da bli utrygge, ta ansvar og begynne å trøste.*

Lag en avtale om hvordan fars behandler kan hjelpe foreldrene om de kjenner at noe blir vanskelig i samtalen. For eksempel at man kan ta en kort pause sammen med forelderen eller gi en påminner om hvorfor barna er her.

Tydeliggjør foreldrenes rolle ovenfor barna

Mange foreldre kan bli usikre på hvem som har ansvaret for barna i en familiesamtale. Det er viktig å anerkjenne foreldrenes kompetanse og rolle. *Noen barn kan bli lei seg av å prate om det som er vanskelig hjemme, mens andre bare synes det er godt at det blir snakket om. Vi vet ikke hvordan barna deres vil reagere. Noen gråter, andre blir urolige, andre igjen er mer stille. Hvordan er deres barn? Og hvordan kan dere roe og trygge deres barn slik at de har det greit underveis?*

Gjenta hva barnet er med på og sjekk sikkerheten

Nå får barna informasjon slik vi avtalte på sist møte. De vil få høre litt om hva vold er og hvilke følelser, tanker og kroppslige reaksjoner barn kan få når de blir skremt eller etter noe skremmende har skjedd. Dette er viktig for dem slik at de kan forstå seg selv bedre og kanskje også snakke med dere om det. I tillegg prater de om hvem de kan snakke med om noe sånt skjer igjen. Da kan det dukke opp ting som er nytt for dere. Det viktigste er at dere viser at dere forstår og aksepterer det barnet deres forteller. Det er også viktig at dere støtter at de har noen å prate med. Er det noe dere tror kan bli vanskelig med dette? Hva trenger dere for å få dette til?

Vi mener at informasjonen barnet får fra oss er viktig, men den informasjonen barnet får fra dere er viktigst. Du, pappa, er viktig for barnet ditt og kommer til å være det resten av livet. Det er du også mor. Barna trenger at dere viser at dere forstår at volden har vært vanskelig for dem.

FORBEREDELSE AV HVA DE VOKSNE SKAL SI TIL BARNET

Nå skal vi sammen finne ut hva dere kan si til barna deres. Vi skal formulere en historie, som barna kan forstå og som kan være til hjelp for dem.

Første del: Fokus på fars behandling

Først skal vi gå gjennom hva du, pappa, kan si til barna om hvorfor du kommer hit, hva du har lært så langt og hvordan du tror du har endret deg. I tillegg er det fint om du også sier noe om hva du ønsker for barna dine og hva du håper å få til.

Spørsmål som klargjør første del av historien:

- Hva ønsker du at barna dine skal få vite? Hva trenger de å høre fra deg?
- Hva var det som gjorde at du kom hit? Var det en spesiell episode? Og så kom du hit og begynte i terapi.
- Kan du si noe om hva du har lært i terapitimene? Kan du forklare hvordan du håndterer sinnet ditt annerledes nå?
- Tror du barna dine har merket at noe har endret seg? Kanskje du luret på dette selv? Da kan vi spørre dem om det.
- Har du lyst til å si noe om hvordan du ønsker å være som far når du er ferdig i behandling?
- Til fars behandler: Kommer du på noe dere har snakket om som er viktig å sjekke ut med barna?
- Er det noe du, mor, ønsker å tilføye her?

Oppsummer og sjekk ut med begge foreldre om det de skal formidle til barna føles greit og om det er noe de ønsker å legge til.

Andre del: Fokus på barnas opplevelser

Nå skal vi snakke om hvordan du, far, tror dette har vært for barna. Da er det fint om du klarer å være så konkret som mulig. Da blir det lettere å forstå for barna. Har du tenkt på en konkret episode der du var skremmende ovenfor barna?

Sjekk ut om de tror barna husker episoden, og om den er kjent for mor og fars behandler.

Spørsmål som klargjør andre del av historien:

- *Hva gjorde du? Hva gjorde de ulike barna? Hva gjorde mor?*
- *Hvordan så du ut i fjeset når du ble sint? Kan du vise det?*
- *Hvilke følelser tror du barna dine hadde da? Tror du de var redde? Hvordan merket du det?*
- *Hvordan var det etterpå?*
- *Kan det ha vært forvirrende?*
- *Hva gjorde barna da? Hvem trøstet dem?*
- *Hvordan var det i dagene som fulgte?*

Involver partner

- *Hva tror du det er viktig at barna får høre fra deg som mamma her i dag?*
- *Hvordan reagerer barna på volden og vanskelige situasjoner hjemme? Hva har du sett? Hvilke følelser har du lagt merke til hos barna?*
- *Har du noen konkrete eksempler?*
- *Er det noe spesielt du ønsker å si til barna dine om dette i dag?*

Sjekk åpenhet og sikkerhet

Hvem vet om volden som har skjedd hos dere? Er det noen dere ønsker at barna deres snakker med hvis de har det vanskelig hjemme? Er dette noe dere kan nevne i fellessamtalen etterpå?

Sjekk hvor de er: *Hvordan går det? Hvordan kjennes det ut å snakke om dette?*

Oppsummer og fortell hvordan familiesamtalen etterpå skal foregå

Om det er tid til det, kan det være fint med en pause før barnet og barneterapeuten kommer tilbake og familiesamtalen begynner.

VÆR BEVISST PÅ FØLGENDE I FORELDRESAMTALEN

- Det kan ha bygget seg opp spenninger før denne samtalen og familien kan ha kranglet før de kommer. Derfor er det viktig å sjekke ut hvor de er.
- Om foreldrepar kommer sammen, vil parets dynamikk kunne utspille seg. At foreldre begynner å krangle, åpent eller subtilt, er ikke uvanlig. Hvis dette skjer, vil vi anbefale å bruke metaperspektiv og hjelpe dem til å se dette gjennom barnets øyne. Si for eksempel: *Sånn kan det kanskje også være hjemme iblant. At dere begynner å krangle og glemmer barna. Hvordan tror dere dette er for barna deres? Vi tror det er viktig at dere klarer å legge dette vekk nå – godta at dere er uenige og ha fullt fokus på barna.*
- Den som har utøvd volden har blitt oppfordret til å velge en konkret voldsepisode som er bearbeidet og snakket om på forhånd. Dette for å unngå bagatellisering og uenighet om barnas opplevelse. Om dette ikke er gjort, må det gjøres nå. Det er viktig å sjekke ut om den som har utøvd volden har tatt det fulle ansvaret for episoden og klarer å sette seg inn i hvordan dette var for barnet. Helst bør det velges en episode som mor kjenner til. Dette gjør det lettere for mor å koble seg på og gyldiggjøre barnets opplevelse.
- Det er mest fokus på det forelderen som har utøvd vold skal fortelle til barna i denne samtalen. Dette fordi han skal ta ansvar for egen voldsbruk. Samtidig har også partner et ansvar for sine barn og kan ha lagt merke til andre ting enn far. Derfor er det viktig å også koble på partner for å utfylle historien og gyldiggjøre barnas opplevelser så mye som mulig.
- Når historiene gjennomgås, bør de i samarbeid med foreldrene tilpasses barnets perspektiv og utviklingsnivå. Foreldre trenger ofte direkte tilbakemeldinger, øving og undring sammen med terapeuten for å klare å forestille seg hvordan dette skal bli så begripelig som mulig for barna. Spør gjerne: *Hvordan kan du si det du sa nå til Amalie som er syv år? Hva trenger barnet ditt å vite om dette?* Del din kunnskap om barn om du merker at forelderen er usikker. Hvis du gir forslag til formuleringer, er det viktig å sjekke om dette er noe forelderen faktisk kan stå inne for, og at det uttrykkes med deres naturlige språk.
- Fars behandler har som regel lettere for å komme i posisjon til å bevege far om han ikke tar ansvar eller barnefokuset glipper. Eksempelvis så kan forelderen som har utøvd vold bli utydelig på sitt ansvar eller få behov for å tulle bort det vanskelige. Det er viktig å avklare hvordan fars behandler også kan korrigere om dette skjer i samtalen med barnet.
- Fars behandler har også som oppgave å hjelpe med å regulere sterke følelser om de skulle dukke opp. En hånd på skulderen eller en vennlig formaning fra en man kjenner godt kan i noen tilfeller være tilstrekkelig for å komme ut av handlingsblokkerende følelser.

FAMILIESAMTALEN

Tid: 25 minutter.

Deltagere: Foreldre, barn og terapeuter.

Materiale:

- Agenda for familiesamtalen (**vedlegg 8**).
- Flipover med genogram over familien (det samme som ble brukt i velkomstsamtalen og foreldresamtalen).
- Kaffe og vann.
- Saft og kjeks.

Mål:

- hjelpe far til å ta ansvar for volden han har utøvd.
 - hjelpe begge foreldrene til å gyldiggjøre barnas opplevelser.
 - Gi barnet mulighet til å fortelle om egne opplevelser og stille spørsmål.
 - hjelpe foreldre og barn til å snakke sammen om volden i familien. Ut i fra dette lage en delt historie, som kan hjelpe dem med å kunne vende tilbake til temaet.
-

FORSLAG TIL GJENNOMFØRING AV FAMILIESAMTALEN

INTRODUKSJON

Anerkjenn arbeidet som er gjort og skap forutsigbarhet for barn og voksne

Nå har vi jobbet mye og begynner nok å bli slitne alle sammen. Men nå skal vi bare holde på i 25 minutter til og så er vi ferdig. Vi skal snakke om viktige og litt vanskelige ting. Da er det fint om barna sitter sammen med foreldrene.

Fortell barna om planen for samtalen

Først skal foreldrene dine, og mest pappa, fortelle om det vi har snakket om mens dere var borte. Så kan dere spørre om dere lurer på noe. Etter det skal dere fortelle litt fra samtalen dere har hatt, og så skal vi sjekke med foreldrene om de lurer på noe. Og helt til slutt skal vi planlegge hva som skal skje når dere går herfra i dag.

FAR OG MOR FORTELLER MED STØTTE FRA FAMILIETERAPEUTEN

Far forteller

Far forteller første og andre del av sin historie ved hjelp av spørsmål fra familieterapeuten. Noen ganger bidrar mor også til fortellingen om dette er avtalt. Ved behov kan fars terapeut også bidra med støttende og oppklarende utsagn.

Vil du fortelle hva som gjorde at du ba om hjelp fra oss til å bli en annerledes pappa? [...] Kan du også si noe om hva du har lært her? [...] Du har fortalt om en gang du ble sint på en måte som skremte barna. Hva var det som skjedde?

Mor oppmuntres til å supplere

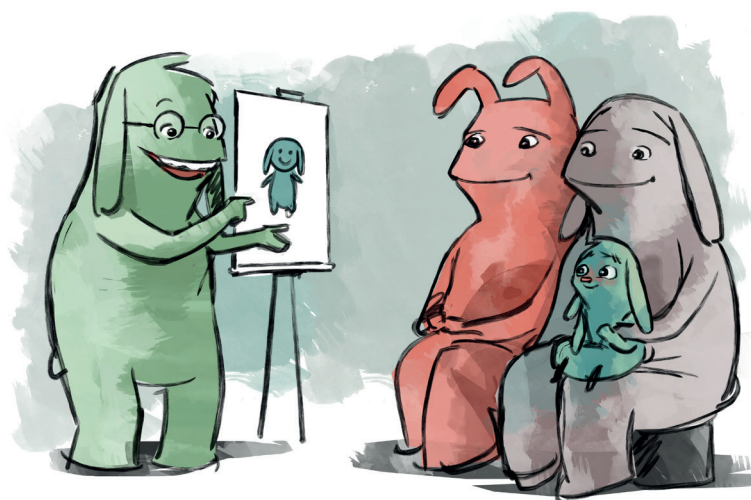
Så sa du, mamma, at du la merke til noe hos barna deres. Hva var det? Hva tenkte du da? Hvordan trodde du barna hadde det da?

Fars behandler kobles på for å støtte og hjelpe til å fortelle historien

Du som kjenner pappa godt, er det noe du kommer på her som er viktig i det som har blitt fortalt?

Inviter barn og barneterapeut til å stille spørsmål

Nå har far fortalt en del. Er det noe dere lurer på?

BARNET FÅR MULIGHET TIL Å SI NOE OM SINE OPPLEVELSER

Barn og barneterapeut forteller

Barneterapeuten sjekker ut om barnet ønsker å fortelle selv eller om de skal gjøre det sammen. Ofte ønsker barn at barneterapeuten starter. De forteller så det de har blitt enige om i barnesamtalen. Om barnet ønsker å vise relevante bildekort fra barnesamtalen, gjøres dette underveis. Barneterapeuten sier noe om hvordan barnas sikkerhet kan ivaretas. Om barnet tillater det, så kan sikkerhetsplanen dere har laget sammen med barnet deles med foreldrene.

Viktige spørsmål å besvare:

- Hvordan kan barna si fra hvis de blir utrygge (hvis de klarer det)?
- Hvordan blir dette for foreldrene?
- Hvem kan barna be om støtte hos ved behov?

Hjelpe foreldre til å støtte og vise forståelse for barnas plan

Hva tenker dere om det barna har sagt? Du, far, nevnte jo også noen du tenkte barna kunne snakke med. Vil du si noe om det?

Inviter foreldre og terapeuter til spørsmål og kommentarer

FORBEREDE AVSLUTNING

Formidle barnas ønske

Fortell hvordan barna ønsker at foreldrene skal forholde seg til det som er sagt i dag. Sjekk ut med foreldrene om de klarer å forholde seg til instruksjonen.

Oppsummer og gjenta rammene

Tanken er at dere kommer hit bare i dag. Men hvis dere barna ønsker å komme en gang til eller trenger noen å snakke med over lengre tid, så si fra til foreldrene deres. Da skal vi sammen finne ut hva som er lurt å gjøre.

Inviter til siste kommentar

Er det noen som har lyst å si noe helt til slutt?

Avslutt med å takke for og anerkjenne barnas deltagelse

Familieterapeuten:

Så nå helt til slutt har jeg lyst til å takke dere for at dere kom hit sammen med mamma og pappa i dag. Bra jobbet! Vi håper det har vært ok for dere å være her.

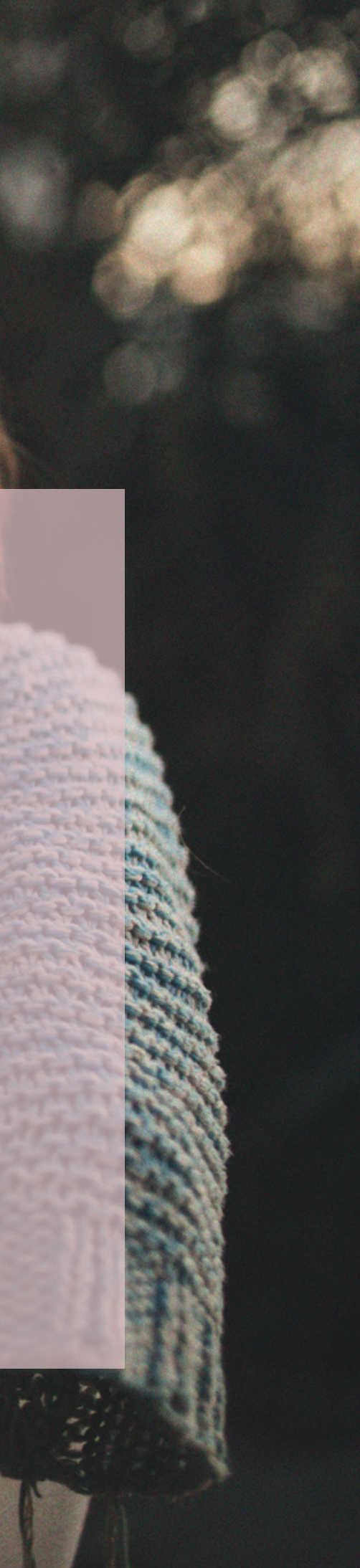
For det første har det vært veldig hyggelig å endelig få se dere og hilse på dere. Nå har vi jo snakket med pappa og mamma om dere mange ganger før dere kom, men det er jo noe annet å skjønne hvor fine barn dere er i virkeligheten også! Hver gang vi snakker med pappa og mamma fremover vil vi kunne se dere for oss, og kanskje skjønne litt mer av hvordan dere har det. Jeg tror både vi som jobber her og foreldrene deres har blitt litt klokere i dag. Og dessuten har dere faktisk hjulpet andre barn ved å komme hit. For når dere har fortalt hvordan dere har hatt det når dere har vært redde, så blir det lettere for meg å tenke meg hvordan barna til andre foreldre kan ha det. For eksempel det du fortalte Anna, om at du blir tullele når pappa er sint på Jens, men at du egentlig kjenner deg ganske redd du også. Neste gang jeg hører en mamma eller pappa fortelle at barna deres bare leker og har det fint selv om det er krangling, så kan jeg si at jeg en gang snakket med en jente om akkurat det, og at hun sa at hun var redd selv om hun tullet og lo. Og da kan jo den pappaen kanskje skjønne noe veldig viktig han også.

Så nå når dere straks skal gå herfra i dag, så syns vi at dere skal feire at dere har vært her og gjort noe som kan være ganske vanskelig. Spise god mat eller se en hyggelig film sammen for eksempel. Og så må vi minne om at dere har sagt at dere ikke har lyst til å snakke noe mer om dette i dag når dere kommer hjem. Har jeg forstått det riktig da?

VÆR BEVISST PÅ FØLGENDE I FAMILIESAMTALEN

- Familieterapeuten leder denne samtalen. Dette gir barneterapeuten muligheten til å ha ekstra godt fokus på barnet.
- Også her er det viktig å holde en vennlig, anerkjennende og styrende møteledelse. Vis at dere har en plan for hvordan tiden skal brukes og at dere har kontroll over situasjonen. Dette skaper trygghet både hos barn og foreldre.
- Vær bevisst på at barn kan reagere med aktivert uro som kan fremstå som mangel på konsentrasjon, eller slapphet som kan forveksles med mangel på interesse. Om dette skjer, normaliser og si for eksempel: *Mange barn har vært litt urolige i denne samtalen, det er helt normalt.* Eller: *Nå har vi jobbet hardt, og vi er nok litt slitne alle sammen, så bare legg deg litt ned du. Det viktigste er at du hører hva som blir sagt.*
- Når far forteller sin historie, kan familieterapeuten hjelpe ham med å strukturere samtalen gjennom spørsmål og oppklaringer. Noen trenger mer hjelp enn andre i dette arbeidet. Det er familieterapeutens oppgave å balansere dette slik at far får sagt det han ønsker.
- I denne samtalen er barneterapeuten barnets talerør. Dette innebærer å fortelle fra barnesamtalen sammen med eller for barnet. Barneterapeuten bør i tillegg være spesielt oppmerksom på barnets reaksjoner i samtalen, uten å ta over foreldrenes rolle.
- Om foreldrene blir uenige eller begynner å krangle, kan man bryte inn og undre seg sammen med foreldrene om dette er noe som også skjer hjemme. Kan de klare å legge uenighetene vekk nå mens barna er tilstede?

ETTERARBEIDET

Etter informasjonssamtalen bør man avtale en tilbakemeldingssamtale med foreldrene. Det er viktig å igjen minne om at informasjonssamtalen ikke er en utredningssamtale av barnet. En tilbakemeldingssamtale handler derfor om at foreldrene skal få en mulighet til å fortelle om sine opplevelser i prosessen de har vært gjennom knyttet til informasjonssamtalen. Det skal også være rom for at foreldrene får mulighet til å drøfte bekymringer de fortsatt kan ha.

Barneterapeuten og familieterapeuten formidler inntrykk de sitter igjen med etter å ha møtt familien sammen. I samarbeid med foreldrene utforsker man hvordan foreldrene kan fortsette å snakke med barna om volden og om hvordan de har det sammen hjemme.

I følgende tekst gjennomgås et forslag til gjennomføring av tilbakemeldingssamtalen med foreldrene. **Vedlegg 9** er en kortversjon av dette forslaget og utformet som en agenda til å kunne brukes under samtalen. Vedlegget kan også skrives ut fra atv-stiftelsen.no/sidetvidere.

TILBAKEMELDINGSSAMTALE MED FORELDRE

Tid: 60 minutter (eventuelt flere samtaler ved behov).

Deltagere: Foreldre, fars behandler og barneterapeuter (barneterapeut og familieterapeut).

Materiale:

- Agenda for tilbakemeldingssamtale med foreldre (**vedlegg 9**).
- Genogram fra informasjonssamtalen (synliggjør barna).
- Kaffe, te og vann.
- «Hva er vold?»-plansjen (**vedlegg 10**).

Mål:

- Hjelp foreldrene til å fortsette den påbegynte prosessen som handler om å gyldiggjøre barnas opplevelser.
 - Dele inntrykk fra informasjonssamtalen.
 - Reflektere sammen og veilede foreldrene om mulige veier å gå for å ivareta barnas behov videre.
-

FORSLAG TIL GJENNOMFØRING AV TILBAKEMELDINGSSAMTALEN

INTRODUKSJON

Fortell kort om planen for samtalen

Skriv det gjerne opp på flipover og hør med foreldrene om det er noe de ønsker at vi skal sette av tid til. Ha med genogrammet fra informasjonssamtalen som hjelp til å ha fokus på barna.

Plan for samtalen:

- Tilbakemelding fra foreldre
- Terapeutens inntrykk fra informasjonssamtalen
- Drøfte hva barna kan trenge videre
- utfordringer og bekymringer
- Trygghet og åpenhet i familien

Anerkjenn foreldrenes ståsted og ros dem for at de klarte å gjennomføre informasjonssamtalen

Først vil vi begynne med å gratulere dere med at dere har gjennomført informasjonssamtalen. Mest sannsynlig har dette større betydning for barna deres enn dere tror. Som vi har snakket om tidligere, så er det for mange foreldre fryktelig krevende å snakke om hvordan barn påvirkes av vold. For mange oppleves det som det vanskeligste og det viktigste i hele behandlingen.

FORELDRENES OPPLEVELSE AV INFORMASJONSSAMTALEN

Utforsk foreldrenes opplevelse

- Hvordan var det for dere som familie å komme hit og snakke om det som skjer hjemme?
- Var det noe dere savnet å snakke om?
- Var det noe som var vanskelig? Hva var du/dere mest redd for?
- Har vi fått til å ivareta dere godt nok?
- Hvordan ble det for dere da dere kom hjem (far/mor)? Har dere snakket mer om det?
- Hvordan har barna reagert? Hva har dere lagt merke til? Har barna snakket om noe?

Normaliser eventuelle utfordringer med barna i etterkant og utforsk måter å løse dem på

Fortell at noen foreldre opplever utfordringer med barna i etterkant av informasjonssamtalen. Foreldre kan føle seg utrygge og bli følelsesmessig trigget når barn begynner å stille spørsmål og snakke mer åpent om volden. Barna kan også bli vare på signaler fra foreldrene om hvorvidt det er greit å fortsette å snakke om ting. Mange barn blir redde for at foreldrene skal bli lei seg eller sinte. I tillegg forteller noen foreldre at barna setter tydeligere grenser og uttrykker mer åpent negative følelser. Utforsk hvordan dette er for foreldrene, særlig forelderen som bruker vold.

- *Hvordan har det blitt for dere? Har dere hatt noen krangler, konflikter eller vold etter informasjonssamtalen?*
- *Hvordan har barna reagert på dette? Hvordan er det å være barn i familien da?*
- *Hvordan har dere klart å møte barna og hjelpe dem i etterkant?*
- *Hvordan kan du forsikre dine barn videre om at det er ok at de forteller og spør?*
- *Hva kan du gjøre for å hjelpe deg selv når barnas spørsmål og nye åpenhet vekker skyld/ubehag hos deg?*
- *Hvordan kan din terapeut hjelpe deg i tiden fremover med dette?*
- *Kan barnas adferd også være et uttrykk for økt trygghet?*

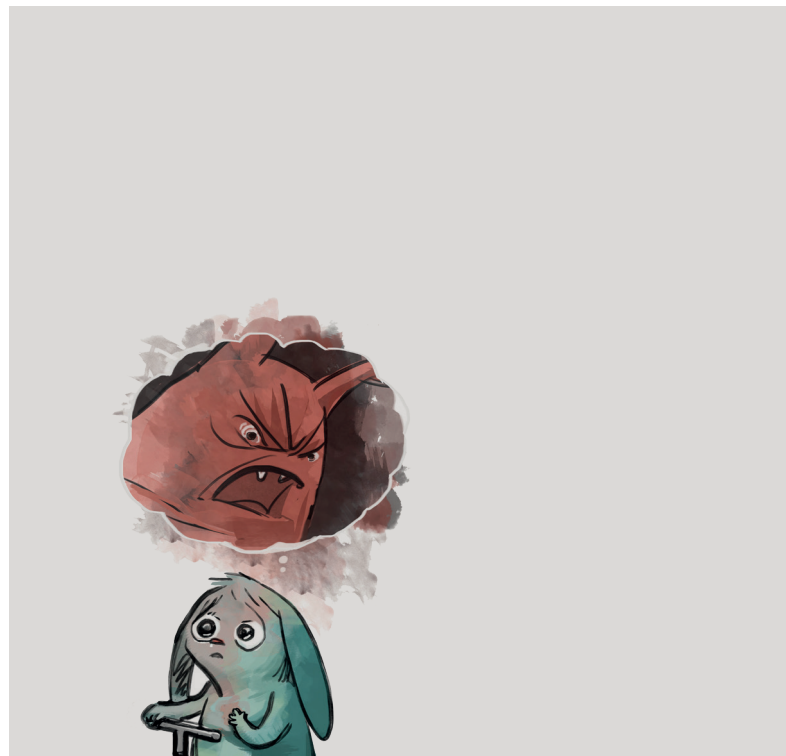
Om ny vold har oppstått

Få en kort oversikt over hva som har skjedd. Ros dem for at de er ærlige og klarer å fortelle om dette. Si at det i denne timen blir viktig å jobbe med at dette ikke skjer igjen slik at barna og mor kan føle seg trygge. Fortell at vi da gjør om på agendaen, og venter med tilbakemelding. Det kan være hensiktsmessig at individualterapeuten går sammen med far og snakker om hva far kan gjøre for å skjerme barna og mor. Barneterapeutene kan da snakke med mor om hva hun og barna kan trenge nå med tanke på sikkerheten. Om mulig kan man samles til en felles avslutning hvor man blir enige om en sikkerhetsplan. Vurder om det bør opprettes kontakt med andre instanser som kriesenter eller barnevern.

TERAPEUTENES INNTRYKK FRA INFORMASJONSSAMTALEN

Fokus på barnet

- Ditt generelle positive inntrykk av barnet og at det var fint å møte han/henne.
- Hvordan barnet fremsto i velkomstsamtalen, barnesamtalen og familiesamtalen. Vær konkret på hva du bygger ditt inntrykk på.
- Barnets reaksjoner når dere snakket om vold.
- Barnets måte å regulere seg på i samtalene.
- Barnets mestringsstrategier og ressurser.
- Hva som virket å være viktig for barnet.
- Eventuelle tegn på symptomer eller andre bekymringer.
- Terapeutenes inntrykk av hva barnet trenger videre.

Foreldrenes egen innsats

Husk å fremheve og beskrive situasjoner hvor foreldrene, og spesielt far, fikk til å møte barnas utsagn og reaksjoner før dere går inn på det som er utfordrende.

Aktuelle temaer:

- Hva fikk far til og hva virket å være utfordrende. Gi konkrete eksempler med fokus på både fars adferd og barnas reaksjoner.
- Hva fikk mor til og hva virket å være utfordrende. Gi konkrete eksempler.
- Hvordan de støttet hverandre og gjorde hverandre gode. Roller og allianser som utspilte seg.

FORANKRE ANSVARET FOR Å HA BARN I FOKUS HOS FORELDRE OG I TERAPIEN VIDERE

Tematiser hvordan foreldrene kan fortsette den prosessen de har begynt med barna.

- *Hva tenker dere så langt? Er dette noe dere tror dere kan klare å få til?*
- *Hva tenker du far? Er det noe for deg som blir vanskelig? Hva med deg mor?*
- *Spørsmål til far og fars behandler: Hvordan kan dere jobbe videre med dette i terapien? Hva skal til for at dere skal klare å ha fokus på barna i timene fremover?*

Ved behov, åpne muligheten for å få hjelp utenfra

Dersom foreldrene eller terapeutene tenker barnet trenger noe mer, drøft sammen om hvilke hjelpeinstanser som kan bistå (familievernkontor, barnevern, BUP, skole og helsesøster eller annet).

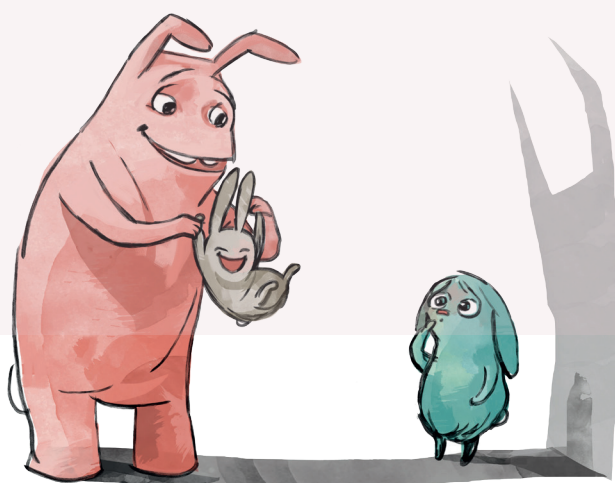
Barn kan trenge støtte og avlastning i dagliglivet med sine bekymringer. Om en kommer tidlig til og hjelper barn med å sortere tanker og følelser, så kan dette forebygge senere vansker. Det kan også gjøre skole-situasjonen og læring lettere for barnet. Gode støttepersoner for barnet kan være lærere, helsesøster eller andre som ser barna daglig. Noen ganger viser barnet sitt strev på måter som skaper mye trøbbel for dem på flere arenaer, som hjemme, på skolen og med venner. Da kan det være at de trenger støtte og oppfølging over tid. Noen barn kan trenge mer spesialisert hjelp hos en psykolog. Både helsesøster og vi kan hjelpe dere med å sende en henvisning. Hva tenker dere om det nå? Hvem andre kan bidra her? Kan barnet trenge ekstra støtte til andre ting?

Oppsummer og avrund

Oppsummer det som har blitt snakket om i dag og hvor familien er nå. Hør med foreldrene om det er andre viktige ting som ikke ble dekket i dag. Sjekk ut med foreldrene om vi har fått til å ivareta dem godt nok når de nå har åpnet opp for å snakke om det som er mest vanskelig. Hør om det bør lages en avtale om en barnefokusert foreldresamtale litt frem i tid.

VÆR BEVISST PÅ FØLGENDE I TILBAKEMELDINGS- SAMTALEN

- De fleste foreldre er engstelige for tilbakemeldinger om både barna og seg selv. Det er viktig å trygge foreldre og løfte frem og bygge videre på det de har fått til.
- Minn om at informasjonssamtalen ikke har vært en undersøkelse eller utredning av barnet; observasjonene som er gjort av terapeutene er gjort i en spesiell og svært strukturert kontekst.
- Under tilbakemeldingen, gi så konkrete og gjenkjennbare beskrivelser som mulig. Det er viktig at foreldrene føler seg sett og forstått, både med hensyn til ressurser og utfordringer. En god tilbakemeldingsprosess vil kunne bidra til håp om endring og holde foreldrenes engasjement oppe. Eksempel: *Når du gjorde [...] la jeg merke til at barnet ditt[...].*
- Husk at lojaliteten til barnet går foran foreldrenes ønske eller behov for informasjon. I den grad det er forsvarlig skal man ikke gi tilbakemeldinger til foreldrene som går på tvers av avtalen barneterapeuten har gjort med barnet om hva som kan meldes tilbake til foreldrene.
- Det er viktig å anerkjenne foreldrenes ønske om å ivareta barna, selv når de strever som foreldre. Understrek at foreldrene er viktige for barna.
- Utforsk og følg opp foreldrenes eventuelle bekymringer rundt barna. Noen trenger hjelp til å opprette kontakt med andre hjelpeinstanser som familievernkontor, barnevern, BUP, kommunehelsetjeneste, skole og helsesøster.
- Åpne opp for å lage avtale om en ny barnefokuset foreldresamtale litt frem i tid. Dette kan være med på å forplikte foreldrene til å ha ekstra fokus på barnets behov framover.

ERFARINGER OG ANBEFALINGER

Familier kommer i mange varianter, med ulik bakgrunn og med ulike behov for tilpasninger. I denne delen har vi samlet noen av våre erfaringer og anbefalinger.

HVORDAN TRYGGE OG ENGASJERE FORELDRE

Foreldre kan ha mange bekymringer knyttet til at barna skal få høre om volden. En naturlig og viktig del av forarbeidet er å gi foreldrene rom og tid til å komme med de bekymringene de måtte ha. Når vi anerkjenner foreldrenes strev, så opplever vi at det er lettere å komme i posisjon til å drøfte muligheter for å ta med barna til informasjonssamtale.

Her er noen forslag til hvordan man kan møte foreldrenes bekymringer:

- Utforsk foreldrenes bekymringer og sett ord på engstelsen. Da blir den mindre farlig.
- Anerkjenn foreldrenes anstrengelser for å ivareta barna.
- Anerkjenn foreldrenes strev.
- Allier deg med foreldrenes ønske om å gjøre det beste for barnet.
- Gi psykoedukasjon om skadevirkninger av vold og hvorfor barn trenger å få informasjon når de lever med vold.
- Utforsk hva foreldrene trenger for å føle seg trygge på å ta med barna.
- Støtt opp om foreldrenes mestring.

I det følgende har vi tatt med noen av de vanligste bekymringene foreldrene presenterer og mulige måter å tilnærme seg disse.

- Barnet mitt har ikke fått med seg så mye

I familier der det brukes vold gjør mange foreldre så godt de kan for å skjerme barna. Vår erfaring er likevel at barn får med seg mye mer enn foreldre tror. Foreldre kan ha så mye å stå i selv, at det å innse at barnet kan ha fått med seg volden, blir sårt og vanskelig.

Forslag til formuleringer og spørsmål:

- *I familier der noen bruker vold gjør mange foreldre så godt de kan for å skjerme barna. Vår erfaring er at barn får med seg mye mer enn mange foreldre tror. Foreldre vi har truffet har hatt så mye å stå i selv at de ikke har klart å være den pappaen og mammaen de ønsker å være. Dette er sårt og vondt å ta inn over seg. Hvordan har det vært for dere?*
- *Ville det vært viktig for deg å vite hvordan ditt barn har opplevd situasjonen hjemme?*
- *Hvis du skulle gjette, hva tror du barnet ditt tenker og føler i slike situasjoner?*

- *Hvis Ola hadde vært her med oss nå, hva tror du han ville sagt?*
- *Hvordan kan du forsikre deg om at Ola ikke har hatt det vanskelig med volden? Hvordan kan du forsikre deg om at han føler seg trygg og har det bra nå?*
- *Barn kan ta mye ansvar for sin familie og for at det skal være rolig hjemme. Noen ganger kan barn la være å spørre fordi de er engstelige for at de voksne blir sinte eller lei seg. Hvordan tror du det er for Ola? Hvordan kan du invitere Ola til å fortelle deg om ting som er vanskelige?*
- *Hvordan blir stemningen mellom dere etter en voldsepisode?*
- *Har du lagt merke til noen forandringer hos Ola før og etter en hendelse?*
- *Mange barn kan være forvirret til tross for at det som har skjedd ikke oppleves som så alvorlig for de voksne. Barn trenger voksenhjelp til å forstå. Altfor ofte er det slik at det barn ikke vet, har de vondt av. Ofte lager barn egne forklaringer som, «Det er min feil». Hvordan kan du hjelpe barnet ditt til å oppklare det som er vondt og vanskelig?*

Noen ganger er det riktig at det ikke har vært så ille. Volden har ikke vært så alvorlig og barna virker ikke å ha tatt skade.

- *Uansett hva barnet ditt har fått med seg, hva er du redd for skal skje hvis barnet får informasjon om sin situasjon og det du jobber med i terapi? Kan det også være sånn at hvis du tør å være åpen med barnet ditt og vise sårbarhet, feil og mangler, så blir du en som barnet ditt lettere tør å åpne seg for om egne problemer?*

– Skammen er så vanskelig å bære, jeg vet ikke om jeg orker

Mange foreldre kjenner på mye skam og skyld fordi de ikke får til å være den forelderen de ønsker å være. Når vi snakker om at barna kanskje skal komme til klinikken, kan denne skammen aktiveres. En vei inn til foreldrene kan være å ligge litt i forkant og normalisere og anerkjenne følelser av skam og skyld. Det kan også være lurt å gi psykoedukasjon om potensielle følelser man kan få og hvorfor disse følelsene blir aktivert.

Forslag til formuleringer og spørsmål:

- *Når man har det vanskelig, så oppfører man seg ikke alltid slik man ønsker. Noen ganger kan det være langt mellom hva vi ønsker og hvordan vi faktisk handler. Dette tror jeg er noe de fleste foreldre kan kjenne seg igjen i, og det gjør vondt.*
- *Noen ganger blir disse følelsene så vonde og vanskelige at man ikke orker å snakke om det som man vet har vært galt. Hvordan er dette for deg?*
- *Følelser er viktige. De gir oss viktig informasjon om hva som skjer rundt oss og hva vi trenger å gjøre i ulike situasjoner. Hvordan forstår du denne skammen selv? Hva forteller denne følelsen deg?*
- *Selv om det er vondt å kjenne på denne skammen, så viser den at du bryr deg om barna dine. Følelsen forteller deg at det som har skjedd ikke var bra for barna dine. Kanskje noe må repareres?*
- *Hvordan kan vi støtte deg hvis du får det slik som nå senere?*
- *Kan skammen komme i veien for ditt ønske om å hjelpe barnet ditt?*

– Hva om barnet mitt forteller det til noen?

Mange foreldre kan oppleve det som risikabelt å begynne å snakke åpent om volden til barna. De er redde for at hemmeligheten skal komme ut og at barnet begynner å fortelle på skolen, til andre barn eller voksne. Foreldre vi har møtt forteller at de kan være redd for baksnakking, rykter, stigma, at barna skal bli mobbet, eller at de selv skal miste kontrollen. Vi oppfordrer foreldre til å ta ansvar ved å fortelle om volden barnet har opplevd til kontaktlærer eller andre viktige personer i barnets liv. Når foreldrene får til dette, bør vi snakke med dem om det viktige de har gjort for barnet sitt. Selv om dette er vanskelig har vi erfart at mange foreldre får det til med støtte fra oss.

Forslag til formuleringer og spørsmål:

- *Hvis du legger vekk dine egne behov akkurat nå og prøver å se dette gjennom ditt barns øyne: Hvordan blir det for barnet ditt å holde på disse hemmelighetene? Barn kan også oppleve skam knyttet til familiehemmeligheter. Å ikke ha noen å snakke med, kan skape ensomhet hos barn. De kan kvie seg for å ta med venner hjem, i redsel for at hemmeligheten avsløres.*
- *Det høres ut som du har en stor sekk full av bekymringer, for alt du er redd for som kan skje. Du ønsker å ha kontroll over hva som blir sagt. Samtidig som det er helt umulig for deg å kontrollere hva barnet ditt kan finne på å si. Tenker du på dette hver dag? Hvor langt er du villig til*

å gå for at barnet ditt ikke skal snakke? Hva lærer barnet ditt da: At enkelte ting kan jeg ikke snakke sant om?

- *Hva er det verste? Noe barnet ditt kan si? Skammen du føler? Frykten for å ikke være en god nok far? Det høres ut som det pirker bort i noe som er vanskelig for deg. La oss tenke oss at du fortalte barnets kontaktlærer at du gikk i behandling hos oss. Hvordan og hva kunne du ha sagt? Hvordan tror du det hadde blitt mottatt? Hva er det verste som kan skje?*

– Barn skal ikke trenge å vite om voksnes problemer. De skal slippe disse bekymringene!

De fleste foreldre ønsker å skåne barna for det som er vondt og vanskelig. Noen ganger går dette på bekostning av barnas behov for å snakke om det som har skjedd. Vi kan møte foreldre på at de vil beskytte barna sine. Samtidig må vi være tydelige på at vi vet at barn har bedre av at volden tales i hjel enn at den ties i hjel. Vi forteller at vi gir barnet tilpasset informasjon og opplever at eksempler på dette er beroligende for mange foreldre. Foreldre kan også ha behov for psykoedukasjon om hvorfor barn trenger hjelp til å tolke det som skjer rundt seg. De kan trenge forklaringer på at dette handler om å ikke lage skadelige meningssammenhenger i sitt liv (for eksempel at det er deres skyld), også for hendelser som ligger langt tilbake i tid.

- *Barnet ditt trenger ikke vite alt. Men noe trenger det å vite for å forstå bedre og kunne sette det i sammenheng i sitt liv. Hva kan barnet ditt ha fått med seg? Hvilke tolkninger av dette kan barnet ditt i verste fall ha? Hva kan være viktig for barnet ditt å få vite?*

– Jeg vil ikke at dere skal bruke ordet vold overfor barna

Noen ganger har foreldre betenkeligheter med at vi introduserer voldsbegrepet for barna. De kan blant annet være redde for at barn skal innvies i en voksen verden som de ikke har forutsetninger for å håndtere. Noen foreldre kan gå i forhandlinger om hva vi kan og ikke kan si til barna. Det er lett å tenke at dette handler om foreldre som bagatelliserer eller ikke tar nok ansvar for volden. Det trenger ikke være tilfellet.

Det er også her viktig å anerkjenne foreldrenes engstelse. Når det er sterke følelser inne i bildet, er det særlig viktig at terapeuten klarer å beholde roen og ikke går inn i en maktkamp om begrepsforståelser. I møte med svært redde foreldre kan terapeuten selv bli vag og utydelig på hva vold er, og hva vold gjør med barn. Vi kan anerkjenne foreldrenes engstelse samtidig som vi kan stå tydelig og støtt i vår fagkunnskap om voldens skadevirkninger. Vi tror denne balansen oppleves trygt for foreldre. Det kan videre være betryggende for foreldre at vi prater konkret om samtalen med barna og viser dem helt konkret i hvilken sammenheng vi bruker ordet vold.

Vi har pleid å si til foreldre at vi bruker voldsbegrepet som en overskrift som rammer inn samtalen med barnet. *Ord og språk er ikke farlig, det er volden som skader. Derimot kan språk bidra til å oppklare og være be-
krefteende på ditt barns opplevelser.* Mange foreldre blir beroliget av dette.

- Hva om dere tilkaller barnevernet?

Uansett grad av bekymring hos foreldrene tidligere i behandlings-
prosessen, og til tross for at informasjonssamtalen med barna ikke er
en undersøkelsessamtale, vekker den ofte frykt for barnevernet hos
foreldre. Vi anerkjenner foreldres opplevelse av dette og understreker
at dette er noe mange foreldre blir redde for. Å sette ord på, og få
mulighet til å snakke om slike opplevelser, kan i seg selv være en måte
å dempe frykten på.

Vi er også opptatt av å gi psykoedukasjon om hva barnevernet er
og hva det ikke er, og på hvilken måte de som jobber der kan hjelpe
barna og familien til å få det bedre.

Forslag til formuleringer og spørsmål:

- *Mange blir redde for at barna skal si noe til oss som gjør at vi blir mer
bekymret for alvorligheten av volden. Mange blir redde for at det skal
oppstå misforståelser som kan føre til at vi tenker vi må sende en
bekymringsmelding. Hvordan er dette for dere? Denne frykten kan
noen ganger komme i veien for at barna får noen å snakke med.*
- *Hvordan kan dere klare å stå i denne bekymringen og samtidig jobbe
mot at barnet deres skal få prate om det som har vært vanskelig?*
- *Jeg er sikker på at dere begge to er opptatt av at barnet deres skal ha
det best mulig. Om det nå er sånn at dere trenger hjelp til få dette til
for barnet deres, ville det vært verre enn at han ikke hadde det bra og
ikke turte å si fra om det?*

Å ta opp mulige bekymringer med foreldrene

Noen foreldre er svært positive og glade for all hjelp de kan få og sier spontant ja til tilbudet. Da kan det likevel være lurt av terapeuten å holde litt igjen. Terapeuten kan aktivt bringe inn «vanlige bekymringer» som går igjen hos foreldre og utforske hva de tenker om dette. Her må man finne den gode balansen mellom å utforske bekymringer og de muligheter som ligger i foreldrenes uttalte ønske om å være en trygg forelder. Noen foreldre viser tydelig lettelse over at det er normalt å kjenne på usikkerhet. For noen av disse foreldre blir det lettere å komme mer på banen med sin engstelse når de får hjelp til å sette ord på den. Vi har erfart at noen av de som umiddelbart har vært svært positive til å gi barna informasjon egentlig har vært redde for konsekvensen av å utforske sine bekymringer med oss.

Hva med terapeutens vegring?

Noen ganger ligger den største barrieren hos terapeutene selv. Volden kan vekke så mye ubehag at vi blir opptatt av å skjerme barna fra virkeligheten de faktisk lever i. I tillegg kan vi undervurdere barns kompetanse på volden de lever med. Barn gjør det de kan og har mulighet til for å mestre og skape mening i sin tilværelse. Barn trenger derfor modige terapeuter som tør å prate åpent og ærlig med dem om volden. Når vi snakker realistisk om volden, kommer alvoret tydelig frem. Alvorret kan gi grobunn for følelser av avmakt, uro og engstelse hos terapeuter. I verste fall kan vi bli handlingslammet eller unnvikende. Vi trenger derfor å anerkjenne og sette ord på følelser og reaksjoner hos oss selv slik at de ikke kommer i veien for vårt arbeid. For barna vi møter er det avgjørende at vi lever etter vårt eget prinsipp om at «det vonde skal deles, det skal sies videre!»

TILPASNINGER OG TERAPEUTISKE GREP I INFORMASJONSSAMTALEN

INFORMASJONSSAMTALER MED DE YNGSTE BARN

Vi har møtt barn helt ned i fem års alder. Vår erfaring er at også disse barna har nytte av å få informasjon om vold. I disse møtene har vi vært mest opptatt av at barna får et godt møte med oss og at de sitter igjen med noen få sentrale budskap. For å få dette til, må vi møte barnet der det er utviklingsmessig. Vi må som voksne også være villige til å lytte og tilpasse oss barnets personlige forutsetninger. For eksempel prøver vi å ordlegge oss slik at barnet forstår. Viktige budskap kan derfor gjerne gjentas på ulike måter: *Voksne har aldri lov til å skremme barn. Det er de store som skal passe på de små.*

Vi har hatt figurer og bamser tilgjengelige. De kan brukes til kontaktskapende lek, og av og til får de symbolske funksjoner. Mats (5) ble opptatt av en liten lekedrage. Han fortalte at pappa kunne brøle som en drage når han ble sint, mens når mamma ble sint ble han ikke redd, for da hørtes hun bare ut som en liten mus. Pappa kunne senere bekrefte dette, og at det var derfor han hadde kommet i behandling. Han ville ikke være en pappa som skremte familien sin lengre. Det syntes Mats det var fint å høre.

Bildekortene om konsekvenser av vold (**vedlegg 11**) fungerer som symbolske representasjoner for opplevelser barna kan kjenne seg igjen i. Ved at bildene gir et ytre felles fokus, blir de samtidig et virke middel som kan regulere barnas nærhet og avstand til det emosjonelt krevende i samtalen. Amir (6) benektet i velkomstsamtalen at pappa hadde skremt ham. Etter fars forsikring om at han kunne snakke fritt om det han hadde opplevd, virket han roligere. I barnesamtalens gjennomgang av bildekortene ble han ivrig og fortalte hvilke bilder han kjente seg igjen i og hva som hadde skjedd. Disse bildene ble utgangspunkt for tilbakemeldingen i familiesamtalen. Far gav uttrykk for at han kjente seg igjen i bildene og takket Amir for at han hadde vist dem til han.

BARNETERAPEUTEN SOM REGULERINGSSTØTTE

Barnesamtalen er en form for dans mellom barnet og barneverterapeuten hvor målet er å holde barnet innenfor sitt toleransevindu. Barneterapeuten følger barnets signaler og gir rom for at barnet kan veksle mellom informasjonssamtalen og lek eller lett prat om andre ting. Samtidig må barneterapeuten på en vennlig måte vende tilbake til samtals agenda når barnet har fått litt avkobling.

Maria (6) har snakket med barneterapeuten om egne voldserfaringer, men ser brått sliten ut:

Maria: Når skal vi gå inn til de andre?

Barneterapeut: Vi har allerede kommet langt, nesten halvveis og du Maria har virkelig vært flink til å fortelle. Men når man snakker om vanskelige ting, så er det viktig å ta pauser, og da kan man leke, tegne eller snakke om andre ting. Vi skal ta oss en velfortjent pause nå. Etterpå skal vi se på disse bildene og til slutt skal jeg lese opp det som står på flipoveren og du kan stryke over med denne tusjen det vi har snakket om. Høres det greit ut?

Maria: Ja.

Barneterapeut: Så bra. Men nå er det pause. Har du lyst på litt mer saft?

ERFARINGER MED Å GI INFORMASJON TIL UNGDOM

Vi har gode erfaringer med å møte ungdom til informasjonssamtaler. Ungdommene har gitt uttrykk for at det har vært oppklarende og lettende for dem å få konkret informasjon om vold og ansvar. Vi har vurdert i hvert enkelt møte hvorvidt bildekortene (**vedlegg 11**) kan fungere som felles fokus for hvordan det kan være å leve med vold. Ungdommene liker «Hva er vold?» plansjen (**vedlegg 10**). Rammene oppleves trygge og forutsigbare ut for ungdommene, og de har satt pris på at det ikke legges føringer for at de skal fortelle noe til oss om volden. Husk at ungdom kan ha samme behov som barn for å veksle mellom å snakke om det som er vanskelig og ufarlig småprat. Ha gjerne runde steiner, plastelina eller lignende tilgjengelig slik at ungdommen har noe å holde i dersom de behøver hjelp til å følelsesregulere.

Vi har erfart at volden fortsatt er et viktig tema i ungdommenes liv til tross for at de kan ha begynt en løsrivningsprosess. Noen har ikke visst at det de har opplevd var vold eller at det er ulovlig, og mange har vært helt alene om disse erfaringene. Uten unntak har vi erfart lettelse hos ungdommene når de hører at de ikke har skylden for volden og at de reaksjonene de har hatt, er normale.

Ungdom ønsker noen ganger å komme alene til informasjonssamtalen eller uten forelder som har utøvd vold. Da lager vi avtaler med foreldrene slik at de også er trygge på hva som skal skje. Når ungdommene vil komme alene, vil de gå glipp av muligheten til å høre foreldrene ta ansvar for volden sin. Det er viktig å ha med seg at ungdommene kan ha mange gode grunner for sitt valg: Noen har

behov for å være sinte på foreldrene, noen er i en løsrivingsfase, andre kan være redde for at ny vold skal oppstå, eller er redde for hva det kan sette i gang i familien. Noen ganger har vi hatt flere samtaler med ungdommen og i denne prosessen holdt oppe muligheten for å kunne gjennomføre en informasjonssamtale sammen med foreldrene på et senere tidspunkt.

INFORMASJONSSAMTALE MED UTSATT FORELDER OG BARN - UTEN VOLDSUTØVENDE FORELDER

Vi ønsker å skreddersy mest mulig både til ungdom og barn for at de skal få informasjon på en trygg måte. Noen ganger må vi møte barn og ungdom uten forelderen som har utøvd vold. Av hensyn til barna kan vi ikke alltid vente til forelderen som har utøvd vold, er klar. Vi må være pragmatiske og vurdere hva som er barnas beste i hver enkelt familie. Så lenge forelderen som har utøvd volden har et foreldreansvar, er det viktig å samarbeide rundt dette.

NÅR BARN IKKE ØNSKER Å VÆRE ALENE MED BARNETERAPEUTEN

For de fleste barna går det fint å være alene med barneterapeuten uten foreldrene tilstede. For andre blir dette for skummelt. Barne-samtalen gjennomføres da sammen med foreldrene. I disse tilfellene lar vi forelderen fortelle om volden for å unngå at barnet føler seg presset til å fortelle. Barnet kan fylle ut forelderens fortelling hvis de ønsker det underveis. Et av foreldreparene vi har møtt mente det var lite trolig at deres sønn ville være med til samtale hvis dette innebar å skulle prate alene med en psykolog. De beskrev en sønn som var engstelig for fremmede, som hadde erfart å bli tatt vekk fra hjemmet og å bli plassert i fosterhjem. Han hadde også beskrevet ubehagelige samtaler med barnevernet i forbindelse med avdekking av vold. Foreldrene må i slike tilfeller være godt forberedt på hva de skal presentere for barna, og hvordan de kan gjøre dette på en barne-tilpasset måte. I familien avtalte vi at vi kunne spørre far om han kjente igjen situasjoner fra bildene når vi gikk gjennom dem, slik at barnet ikke ble ansvarlig for å informere om volden.

Terapeut: *(Viser illustrasjon av to voksne som skriker til hverandre mens barnet ser på). Kan du, far, kjenne igjen at du har ropt og skreket sånn til mor foran Marie (datter)?*

Far: *Ja, det har skjedd en del ganger det der.*

Terapeut: *Her står Marie og ser at dere krangler, men tror du at hun også har hørt det fra andre steder i huset?*

Far (Henvendt mot Maria): *Ja, jeg lurer på det, om ikke du har hørt oss krangle mange ganger selv om vi trodde du var på rommet ditt. Huff, det må ha vært skummelt for deg.*

Marie: *Ja...*

Terapeut: *Ja, det vet vi som jobber med dette, at barn de får med seg mye mer enn foreldrene tror. Og å høre krangling er like skummelt som å se krangling.*

Marie: *Ja!*

Terapeut: *Fantasiaen kan være mye verre enn virkeligheten vet du. Barn kan se for seg de verste ting som kanskje skjer i stuen når de bare hører lyder og ikke ser noe.*

Far: *Ja, det forstår jeg nå, at vi må slutte å tro at Marie ikke merker noe når vi krangler om kveldene.*

NOEN GANGER ER DET TING SOM BØR DELES MED FORELDRENE

I informasjonssamtalen får barna lov til å bestemme hva som skal deles med foreldrene. Dette må selvfølgelig balanseres opp mot våre vurderinger av hva vi tror de kan og bør dele med foreldrene sine. I noen situasjoner vil vi derfor forsøke å motivere barna til å dele informasjon selv om de i utgangspunktet er tilbakeholdne. Det forutsetter at vi tenker at forelderen vil kunne ta det imot på en trygg måte.

I det følgende eksempelet så hadde vi allerede snakket mye med far om barnas tilsynelatende likegyldighet til hans sinneutbrudd. Far tror barna har vent seg til sinnet hans og at de ikke lenger reagerer på utbruddene. Vi utfordret denne oppfatningen både i samtaler alene med far og med barnas mor tilstede.

Fra barnesamtalen

Terapeut: Så da pappa ba om unnskyldning for at han ble sint på deg og hadde slått hånda i bordet, så sa du at det var greit og at det ikke gjorde noe, mest fordi du syntes synd på pappa?

Albert (10): Mm. Han blir så lei seg, og det syns jeg er ekkelt. Så da later jeg som jeg ikke bryr meg.

Terapeut: Det kan jeg skjønne. Men nå som vi snart skal tilbake til mamma og pappa igjen: Er det noe av det dere har fortalt meg som dere gjerne vil at mamma og pappa skal få vite?

Albert og Isabell (8): (Trekker på skuldrene.)

Terapeut: Jeg tenker på en ting Albert, som jeg tror det ville vært veldig bra for pappa å få vite. Og det er det med at du noen ganger later som at du ikke er redd selv om du egentlig er det.

Albert: (Kikker ned.)

Terapeut: Det ser ut som du ikke har så veldig lyst til at pappa skal få vite det.

Albert: (Fortsatt stille og blank i øynene.)

Terapeut: Du fortalte jo at du syns det er ekkelt eller vanskelig når pappa ber om unnskyldning og virker lei seg. Kanskje du er redd for at det samme skal skje nå, at pappa skal bli lei seg om han får vite at du egentlig har vært redd? At han skal få dårlig samvittighet eller begynne å gråte eller noe sånt. Og da får kanskje du dårlig samvittighet også?

Albert: (Nikker)

Terapeut: Så fint at du sier det. Det kan jeg godt forstå. Men du skjønner det at jeg har en mistanke om at pappa allerede har forstått at det kanskje er sånn; at du av og til sier det ikke gjør noe når han blir sint bare for å passe på at han ikke skal bli lei seg. Og det jeg vet helt sikkert, er at pappa ikke ønsker at du skal måtte passe på han. For det er jo helt motsatt av sånn det skal være: Pappaer skal passe på barna sine, ikke motsatt. Kunne vi gjort det sånn da, at vi sier noe om at du følger veldig godt med på pappa når han ber om unnskyldning? Og at du ikke liker det om han virker lei seg. Så kan vi se om han skjønner at du da noen ganger sier det er greit, selv om det ikke egentlig har vært greit?

Albert: Ja, det kan vi gjøre.

Terapeut: Fint. Da prøver vi det.

I denne familiesamtalen kom far barneterapeuten i forkjøpet og tok opp spørsmålet på eget initiativ. Det var likevel svært verdifullt å ha avklart dette med Albert slik vi hadde en plan for hva de kunne si til far. I familiesamtalen bør barneterapeuten med andre ord ha veldig klart for seg hva som skal og ikke skal deles, og legge vekt på det barna eventuelt ønsker å bringe videre.

HÅNDBTERING AV ROLLEREVERSERING

Vi har opplevd at barn har sett tilløp til sorg og smerte hos foreldrene under fellessamtaler. Barna har noen ganger overtatt rollen som trøster eller avleder. Dette er i seg selv interessant informasjon om samspillmønster mellom forelder og barn og noe vi kan jobbe videre med i samtaler med forelderen. Når et barn trøster sin mor eller far hos oss har vi forsøkt å anerkjenne barnas omsorg, samtidig som vi har kommentert på rollereverseringen:

Terapeut: *Ja, nå som du så at pappa ble lei seg så ville du kanskje trøste han? Det er veldig fint å trøste når noen er lei seg, og jeg tror det også sier noe om hvor snill du er. Pappa og jeg har snakket sammen tidligere om at du er veldig omsorgsfull og noen ganger trøster han når han for eksempel angrer på at han har gjort noe dumt. Og vi er enige om at det ikke kan være barns oppgave å passe på foreldrene sine, men faktisk tvert om: Det er de voksne som skal passe på de små. Ikke sant, Jarle? Det er de store som skal trøste de små.*

HVORDAN HOLDE FOKUS PÅ BARNA

Her vil vi dele noen enkle psykoedukative formuleringer som vi synes har vært spesielt nyttig når vi skal ha barnefokuserte samtaler med foreldre. Formuleringene vi bruker inviterer til refleksjon, samtidig som de formidler basiskunnskap om tilknytning. Formuleringene har som mål å gi stemme til barnets opplevelse og går igjen i alle samtaler vi har med familien.

- De store må passe på de små.
- Det er de store som må trøste de små.
- Når de store glemmer de små, så kan barna føle seg alene, redde og forvirret.
- Når de store glemmer de små, så kan barna bli redde for at mamma/pappa ikke liker dem.
- Når de store glemmer de små, så kan barna lure på om det er noe feil med dem.
- Når du ikke klarer å være den pappaen/mammaen du ønsker å være, hva skal du gjøre da? Hvem trøster barna da?
- Hvem hjelper/passes på barna/lillesøster da?
- Hvem lager mat til/leker med/hjelper med lekser?

Terapeut: *Tor, nå har du fortalt hvordan du ble så sint at du skremte barna og Kathrine. Den dagen måtte Kathrine stoppe deg for at det ikke skulle bli verre. Så begynte dere å krangle høyt, det var skriking og du kalte Kathrine stygge ting.*

Tor: *Ja, det ble skikkelig ille. Jeg feide pizzaen av stuebordet.*

Kathrine: *Da sa jeg at nå får det holde! Og så var krangelen i gang. (Foreldrene utdyper.)*

Terapeut: *Men nå lurer jeg på om de store helt glemte de små? Hvem trøstet og passet på Edvard? Hvor var han? Hvordan tror dere at Edvard hadde det da?*

FAMILIER DER VOLDEN KUN HAR VÆRT RETTET DIREKTE MOT BARNA

I de aller fleste familiene vi har møtt, har volden både vært rettet mot barnet og den andre av barnets omsorgspersoner. Vi har erfart at vår modell også fungerer godt når volden kun har vært rettet mot barna. Dette forutsetter selvfølgelig at vi har gjort en vurdering av hvor alvorlig volden har vært, og hvor påvirket barnet er av volden. Der volden har vært rettet mot barna, kan voldens konsekvenser være synligere for foreldrene. Det kan da være lettere å komme i posisjon til å få gjennomført en informasjonssamtale på grunn av følgende:

- Tematisering av foreldreskap og barnas opplevelse av sinne, vold og aggresjon har kommet naturlig og tidlig i behandlingsforløpet.
- Motivasjon til å gi barnet informasjon hjelpes frem av foreldres ønske om å være gode og trygge foreldre.
- Der barn utsettes for vold, har vi oftere andre forutgående informasjonsskilder (for eksempel barneverntjenesten) enn kun klienten å basere oss på. Dette har vist seg viktig i forberedelsene til informasjonssamtalen, både for behandlere og foreldrene selv (se: Samarbeid med barneverntjenesten s. 66).

SØSKEN

Der flere søsken er aktuelle for informasjonssamtale, bruker vi tid på å snakke med foreldrene om barna og relasjonen dem imellom. Vi drøfter hvorvidt det er mest hensiktsmessig at barna kommer sammen eller hver for seg. I en slik vurdering vil disse områdene være sentrale:

- Aldersforskjell og modenhet.
- Samspill mellom barna (bruker de hverandre som støtte; er det vold mellom søsken?).
- Ulikheter i hva barna har opplevd av voldsepisoder.
- Ulikheter i hvordan barna har reagert på volden.

Der barna har svært ulike erfaringer, mener vi som en hovedregel at det er lurt å gjennomføre separate samtaler. Barn reagerer på og opplever ofte volden svært ulikt når de blir aktivert. Eksempelvis vil noen bli svært aktive og urolige, mens andre trekker seg inn i seg selv. Vi har møtt en del søskenpar sammen hvis aldersforskjellen er liten, og erfarer i hovedsak at det går fint å tilpasse seg deres forskjellige alder samtidig. Søsknene har også vist seg gode til å inkludere og ivareta hverandre i denne konteksten. De forteller gjerne samme historie og fyller ut og minner hverandre om hvordan det var. I familier der et søsken har utøvd vold mot et annet er det som regel best å møte barna hver for seg.

SAMARBEID MED BARNEVERTJENESTEN

I noen tilfeller har barneverntjenesten kontakt med familien på henvisningstidspunktet. Da anbefaler vi å starte med et felles møte med dem og klienten. Vi mener det er viktig å starte et samarbeid slik at klient, barneverntjenesten og behandlingssted deler forståelsen av voldsproblematikken, sikkerhetsmessige spørsmål, bekymringer

og ressurser i familien. Uenighet om voldens natur og omfang kan tre tydelig frem og gi viktig informasjon inn i en avklaringsprosess. Vi bør få tilgang til barnevernets informasjon om sikkerhet og barnas generelle livssituasjon før informasjonssamtalen gjennomføres. Dette kan være av betydning for «timing» og nødvendige tilpasninger.

Man må alltid være forberedt på at barna kan fortelle oss ting eller fremvise symptomer som vekker vår bekymring. Dette er ikke annerledes enn når vi som fagpersoner møter barn i andre sammenhenger; vi plikter å melde fra til barnevernet om vi blir alvorlig bekymret for barnes omsorgssituasjon. Dette er en forutsetning som bør drøftes med foreldrene i forberedelsene til informasjonsdagen. Hvorvidt man må handle akutt eller kan formulere en bekymringsmelding i samarbeid med foreldrene i etterkant av informasjonssamtalen må vurderes fortløpende. Det er viktig å understreke at at når foreldre avviser barnas opplevelse av volden så kan dette også gi grunnlag for bekymring.

AVSLUTTENDE REFLEKSJONER

Vi har møtt mange familier med ulik bakgrunn og sammensetning. Hver familie har hatt sine ressurser og sine utfordringer. I møte med familiene har vi opplevd det meningsfullt for både foreldre og barn å snakke om volden. Vi håper at denne veilederen kan være til inspirasjon og nytte for alle fagpersoner som møter foreldre som utøver vold i nære relasjoner. Målet vårt er at barn som lever med vold får den informasjonen de har behov for og krav på. Vi håper også at barna møter hjelpere som anerkjenner barnas opplevelser, følelser og hjelper barna med å skape mening og sammenheng i det som skjer i familien. Avslutningsvis vil vi fremheve noen sentrale budskap som er viktig å formidle til barn som lever med vold.

TI TING BARN SOM LEVER MED VOLD TRENGER Å HØRE:

1. BARN HAR RETT TIL Å VÆRE TRYGGE HJEMME.
2. VOLDEN ER IKKE DIN SKYLD.
3. DET ER IKKE LOV Å BRUKE VOLD.
4. VOLD ER SKREMMENDE. DET ER NORMALT Å REAGERE.
5. DET ER LOV Å SNAKKE OM DET SOM SKJER HJEMME.
6. DU ER IKKE ALENE OM Å HA OPPLEVD VOLD.
7. DU ER GOD NOK SOM DU ER.
8. DET ER LOV Å HA BLANDEDE FØLELSER OVENFOR MAMMA OG PAPPA.
9. DET ER DE VOKSNE SOM MÅ ORDNE OPP I DET SOM HAR BLITT VANSKELIG.
10. VI SOM JOBBER MED VOLD SKAL GJØRE VÅRT BESTE FOR Å HJELPE PAPPA ELLER MAMMA.

Så lenge volden pågår, vil ikke barna føle seg trygge. Den aller beste hjelpen du kan gi barn som lever med vold, er å bidra til å skape en tryggere og mere forståelig tilværelse for dem. Det kan ta tid før volden opphører og enda lengre tid før barna blir trygge hjemme. Vi kan derfor ikke vente for lenge med å snakke med barna om volden. Det er avgjørende at barna får hjelp til å få sortert inntrykk og følelser, og de trenger oversikt over sin egen livssituasjon så raskt som mulig.

MANGE BARN SOM LEVER MED VOLD KAN FØLE SEG **HJELPELØSE**
Når de ikke kan gjøre noe for å forhindre volden.

MANGE BARN ER **REDDE**
De er redde for at de selv eller andre skal bli skadet eller lei seg. De kan være redde for at noen skal få vite om det som skjer hjemme, og de kan være redde for at familien skal gå i oppløsning.

MANGE BARN KAN FØLE SEG **ENSOMME**
Barn tror ofte de er de eneste i verden med slike opplevelser.

MANGE BARN ER **TRISTE**
Fordi de er utrygge hjemme og kjenner på kroppen hvordan volden ødelegger familien.

MANGE BARN KJENNER PÅ **SKYLD OG SKAM**
Fordi de tror volden skjer på grunn av dem, at de har gjort noe galt, at det er noe feil med dem.

MANGE BARN KAN FØLE SEG **FORVIRRET**
Fordi det er vanskelig for barn å forstå at den som er glad i deg også er den som skremmer deg.

MANGE BARN FØLER PÅ **SINNE**
Fordi det som skjer er urettferdig og uforståelig.

REFERANSER

Aschjem, Ø. & Tobiassen, S. (2009). *Ikke lenger alene*: Veileder i gruppebehandling av barn som lever med vold i familien. Hentet fra: <http://atv-stiftelsen.no/wp-content/uploads/2017/03/ikke-lenger-alene-gruppeveileder.pdf>.

Eriksen, I., Næss, K. & Sætre, I. (2011). *Foreldrearbeid der det er vold i familien*. Hentet fra: <http://atv-stiftelsen.no/wp-content/uploads/2017/03/foreldrearbeid-der-det-er-vold-i-familien.-en-veileder.pdf>.

Hansen, F. A. (2012). *Familieorientert rusmiddelbehandling*. Borgestadklinikken, Blå Kors Forlag.

Isdal, P. (2017). *Smittet av vold. Om sekundærtraumatisering, compassion fatigue og utbrenthet i hjelperyrkene*. Fagbokforlaget.

Isdal, P. (2000). *Meningen med volden*. Oslo: Kommuneforlaget.

Leira, H. K. (2003). *Det gode nærvær. Kulturens psykologiske betydning*. Oslo: Fagbokforlaget.

Middelborg, J. & Samoilow, D. K. (2014). *Tryggere barndom: Et behandlingsperspektiv på vold i familien*. Oslo: Universitetsforlaget.

NOU 2017: 12. (2017). *Svikt og svik- en gjennomgang av saker hvor barn har vært utsatt for seksuelle overgrep og omsorgssvikt*. Oslo: Barne- og likestillingsdepartementet.

Raundalen, M. (2008). *Barna på Krisesenteret: en samtaleguide*. Oslo: Pedagogisk Forum.

Rundskriv 15-5(2010): Barn som pårørende. Hentet fra: <https://helsedirektoratet.no/Lists/Publikasjoner/Attachments/414/Barn-som-parorende-IS-5-2010.pdf>.

Schulz, J. H & Raundalen, M. (2006). *Krisepedagogikk*. Oslo:Universitetsforlaget.

Steinsvåg, P. Ø. & Heltne, U. (2011). *Barn som lever med vold i familien: Grunnlag for beskyttelse og hjelp*. Oslo: Universitetsforlaget.

Stover, C. S. (2013). Fathers for change: A new approach to working with fathers who perpetrate intimate partner violence. *Journal of the American Academy of Psychiatry and the Law*, 41(1), 65–71.

Øverlien, C. (2012). *Vold i hjemmet – barns strategier*. Oslo: Universitetsforlaget.

BRUKERVEILEDNING TIL VEDLEGGENE

Samtlige vedlegg kan kopieres fra veilederen eller lastes ned fra atv-stiftelsen.no/sidetvidere.

Vedlegg 1: Sjekkliste i møte med forelderen som bruker vold

- Sjekkliste over temaer som bør berøres i forkant av informasjonssamtalen.

Vedlegg 2: Samtaleguide for samtalen med forelderen som er utsatt for vold

- Samtaleguiden kan brukes som agenda.

Vedlegg 3: Psykoedukasjon om barns behov for informasjon

- Informasjonsark til støtte for deg som skal forstå selv og forklare for andre hvorfor barn trenger informasjon om vold.

Vedlegg 4 - 9: Møteagenda til bruk i de ulike samtalene med familien

- Vedlegg 4: Forberedende foreldresamtale
- Vedlegg 5: Velkomstsamtalen
- Vedlegg 6: Barnesamtalen
- Vedlegg 7: Foreldresamtalen
- Vedlegg 8: Familiesamtalen
- Vedlegg 9: Tilbakemeldingssamtale med foreldrene

Vedlegg 10: Hva er vold?

- En plansje med eksempler på hva som er vold til bruk sammen med barn og foreldre.

Vedlegg 11: Bildekort om konsekvenser av vold:

- Bildekort med tilhørende tekst som terapeuten kan bruke i barnesamtalen. Kortene viser ulike reaksjoner, tanker og følelser barn som har opplevd vold hjemme kan ha. Kortene fungerer særlig godt på barn opp til 12 år.

Vedlegg 12: Modell over informasjonssamtalen

- En plansje som illustrerer gangen i informasjonssamtalen.

Vedlegg 13: Tilbakemeldingsskjema for barn

- Skjemaet kan sendes til barn i etterkant av informasjonssamtalen.

Vedlegg 14: Tilbakemeldingsskjema for voksne

- Skjemaet kan sendes til voksne (utøver og utsatt) etter informasjonssamtalen.

SJEKKLISTE I MØTE MED FORELDEREN SOM BRUKER VOLD

Merk: Av praktiske hensyn er den forelder som bruker vold referert til som far. Endre til mor ved behov.

Mål

- Avklare om forelder kan komme barnets behov i møte i en informasjonssamtale.
 - Avklare sikkerhet.
-

Omsorgssituasjon

- Få oversikt over familien: Barnas navn og alder (egne barn, stebarn). Bruk genogram.
- Hvordan er omsorgssituasjonen?
- Hvordan fungerer foreldresamarbeidet? Er det pågående konflikter rundt dette?
- Pågående rettsprosess? Barnefordeling? Straffesak?
- Generell livssituasjon.

Vold og sikkerhet

- Hvilke former for vold er det i familien (fysisk, psykisk, materiell, seksualisert, latent)?
- Gjensidig vold?
- Er barna direkte utsatt for vold?
- Alvorlighet og frekvens?
- Er volden pågående? Når var siste voldsepisode?
- Forekommer det høy grad av kontroll, overvåking, isolasjon, definisjonsmakt, sjalusi, mistenksomhet?
- Er voldsproblemet karakterisert av en generalisert voldsbruk (også omfattende bruk av vold utenfor familien)?
- Andre risikofaktorer; problemer med rus, kriminalitet?

Ansvar

- I hvilken grad snakker far åpent om egen voldsutøvelse? Er det stor grad av benektelse, unnvikelse, tilbakeholdelse av informasjon/løgn og bagatellisering hos far?
- I hvilken grad opplever far selv å ha et problem med vold?
- Legger far skyld på mor og/eller barna? Er det høy grad av eksternalisering?
- Fiendtlige og negative beskrivelser av mor/barna? Gjøres et eller flere av barna til sydebukk?
- Jobber far aktivt med sitt voldsproblem?
- Har behandler sett bevegelse i terapien?
- Uttrykker far lite empati med barna og mor?

Barnets perspektiv

- Uttrykker far bekymring for barna på kort og lang sikt?
- Har far lagt merke til reaksjoner på volden hos barna?
- Ser far barnas symptomer i lys av volden?
- Er det ulik bekymring for forskjellige barn?
- Klarer far å se at tidligere vold fortsatt kan prege barn og mor?
- Har far noen forståelse av at volden rammer mors foreldrefungering?
- Uttaler far seg nedsettende om mor som forelder?
- Hvilke grep har far eventuelt tatt for å skjerme barna/mor?

Foreldreskap og motivasjon

- Involverer far seg i barna? Fremstår far interessert og engasjert i barnas liv, personlighet, og har kjennskap til barnet sitt?
- I hvilken grad tar far initiativ til å snakke om barna i behandlingen?
- Uttrykker far aksept og varme for barna, eller forekommer det stor grad av avvisning? Gir far inntrykk av forskjellig grad av aksept, varme eller avvisning ovenfor de ulike barna?
- I hvilken grad er far tilgjengelig for at terapeuten tematiserer foreldreskap i lys av volden?
- Har far en uttalt bestilling knyttet til eget foreldreskap?
- Er bestillingen knyttet til egen voldsbruk?
- I hvilken grad er forelderrollen en motivasjonsfaktor for far?
- Klarer far å snakke om eget strev ved å være forelder?

SAMTALEGUIDE FOR SAMTALE MED FORELDEREN SOM ER UTSATT FOR VOLD

Merk: Av praktiske hensyn er den forelder som er utsatt for vold referert til som mor. Endre til far ved behov.

Mål

- Gi informasjon og avklar forventninger.
 - Avklar sikkerheten.
 - Avklar om mor kan være til støtte for barnet i en informasjonssamtale.
-

Informasjon

- Gi informasjon om hvorfor barn har behov for informasjon når de lever med vold (ta utgangspunkt i **vedlegg 3**).
- Forklar hvorfor vi ønsker å møte hele familien. Understrek at hennes rolle er å være en støtte for barna, bidra til å belyse hva som har skjedd hjemme og oppklare misforståelser rundt skyld som barna kan ha.
- Informer om at vi ønsker å møte begge foreldrene sammen først og forklar formålet med en slik foreldresamtale.
- Normaliser følelser av skam og skyld. Det er viktig å si at mange mødre har behov for å forberede seg i forkant av en slik samtale.

Sikkerhet, omsorgssituasjon og foreldresamarbeid

Kort beskrivelse av barna

- Navn, alder, utvikling, ressurser, sårbarheter (sykdom og annet).
- Avklare barnets omsorgssituasjon m.m.
- Hvis delt samvær, er det utfordringer knyttet til dette? Blir barnet/samvær brukt for å kontrollere?
- Hvordan samarbeider foreldrene? Er det mye konflikter? Psykisk vold som rammer morsrollen direkte?
- Er det eller har det vært besøksforbud, barnefordelingssak eller straffesak?

Volden og konsekvenser for barn og utsatt forelder

- Er volden pågående? Hva slags vold?
- Har hun merket noen endringer hos utøver (hvis partner er i behandling)?
- Hva tenker mor barna har fått med seg av volden?
- Har barna vært direkte utsatt for vold?
- Hva har mor sett av reaksjoner hos barna?
- Forstår mor barnets reaksjoner i lys av volden?
- Er hun bekymret med tanke på konsekvenser for barna på kort og lang sikt?
- Er det ulik bekymring knyttet til forskjellige barn?
- I hvilken grad evner mor å skjerme/beskytte barna?
- Hvordan påvirker volden henne som mor?
- Har mor brukt vold mot barna?
- Har mor snakket med barna om volden? Hva har hun sagt? Hvordan reagerte barna?

Sikkerhet i informasjonssamtalen

- Hvordan vil det være for deg å møte til en felles samtale med far til barnet? Vil du kunne snakke åpent om volden? Kjenner du deg trygg?
- Hvordan vil det være for barna å skulle delta i denne typen familiesamtale?
- Kan informasjonssamtalen på noen måte forverre barnas situasjon?
- Dersom barnet forteller om ting som far synes er vanskelig, hvilke konsekvenser kan det få for barnet på kort og lang sikt?
- Er det fare for at det blir mer vold/kontroll og økt konfliktnivå?
- Er det fare for at det barnet eller du forteller blir brukt mot dere?

Er mor beredt til å komme barnas reaksjoner i møte?

- Hvordan blir det for deg å snakke om volden med barna?
- Hvilke reaksjoner hos deg selv er du redd for? Hva vil du gjøre da?
- Hva trenger du av støtte/forberedelse?
- Noen ganger kan de voksne være bekymret for hva barna kan formidle. Hvordan er dette for deg?
- Hvilke reaksjoner hos barna er du mest engstelig for? Hva vil du gjøre da?

PSYKOEDUKASJON OM BARNES BEHOV FOR INFORMASJON

Vold gjør barn utrygge

Vold gjør barn utrygge, selv når de ikke har sett volden direkte. Barn får med seg mer enn vi tror, enten det er en stemning eller sinte, redde eller triste ansikter hos foreldrene. Vold gjør at barna mister tryggheten i hjemmet og de blir engstelige og urolige. Når barn er utrygge, kan det være vanskelig å konsentrere seg på skolen og lære nye ting. Noen barn slutter å leke.

Det vonde lagres i kroppen

Det viktigste for barna er at volden tar slutt. Selv etter at volden har tatt slutt, kan det ta lang tid før barna føler seg trygge igjen. Volden glemmes som regel ikke. For noen barn vil opplevelsene bli lagret i kroppen. Kroppen husker det vonde og mange kan kjenne seg engstelige og urolige lenge etter at volden har tatt slutt. Mageproblemer, søvnproblemer eller andre kroppslige plager er ikke uvanlig. Barn som har vært mye på vakt blir også oftere syke, fordi kroppen blir utsatt for høyt stress over lang tid.

Vold er en vond hemmelighet å bære

For mange barn er volden en godt bevart hemmelighet i hjemmet; noe de ikke skal snakke om. Barn er avhengige av sine foreldre og ofte så lojale at de ikke forteller noen om sine opplevelser før de har fått lov av mamma eller pappa. De er verdensmestere i å beskytte sine foreldre! De fleste foreldre synes også det er vondt og vanskelig å snakke om volden. Mange foreldre er opptatt av å skjerme barna fra det vonde og er usikre på hva barna har fått med seg.

Når barn blir alene med sine opplevelser, har de en tendens til å tro at det er deres skyld når noe går galt. De kan føle seg lite verdt og hjelpe-løse. Mange tror at det er på grunn av dem at foreldrene krangler og at volden skjer. Å legge skylden på seg selv kan gi barnet en følelse av trygghet og kontroll.

Tyngende skyldfølelse, dårlig selvbilde og skam øker sjansen for at barn blir deprimerte, urolige, redde, triste og tilbaketrukne. Disse vanskene kan komme tidlig eller seint i barneårene. Mange drar disse vanskene med seg videre inn i ungdomsårene og voksen alder og kan utvikle psykiske lidelser. De kan også streve med å skape gode vennskap og relasjoner til andre.

Barn trenger hjelp av de voksne til å snakke om volden

Hvis en mamma eller pappa blir syk og trenger behandling, vil de fleste foreldre være enige i at barna trenger å få vite noe om sykdommen og hva forelderen gjør for å bli frisk. Når barn ikke får informasjon kan fantasien ta overhånd: «At pappa stadig har vondt i hodet og magen uten å ville snakke om det betyr kanskje at han er alvorlig syk?» På samme måte trenger barn som lever med vold forklaringer på hvorfor ting skjer. De kan også trenge hjelp til å bearbeide vonde følelser.

Når barn får mulighet til å åpne seg om hvordan de har det inni seg, vil de føle seg mindre alene. Da blir det også lettere for foreldre å hjelpe og trøste dem. Det øker også sjansen for at barn kommer til foreldrene om de trenger hjelp.

"KLIENTEN MIN SNAKKER
MER OM HVORDAN DATTEREN
VIRKER Å VÆRE PÅ VAKT
FOR HAM. HAN BRUKER ORDET
REDD MER. HAN VIRKER Å HA
FORSTÅTT BETYDNINGEN AV Å
ANERKJENNE DATTERENS
OPPLEVELSER, VÆRE ÅPEN OG
SNAKKE SANT OM DET SOM
HAR SKJEDD."

(Fars behandler)

AGENDA FOR FORBEREDENDE FORELDRESAMTALE

FORKLAR RASJONALE OG FÅ OVERSIKT OVER HVOR FORELDRENE ER I SIN PROSESS

Introdusere barneterapeuter

Vis plan for samtalen

Bruk genogram til å få oversikt over familien

Anerkjenn at foreldrene er opptatt av barnas beste til tross for at det kan være krevende å snakke om hvordan barna blir påvirket av volden

Oppsummer behandlingsprosessen frem til nå

Gi informasjon om rasjonale for å ha informasjonssamtalen. Gi psykoedukasjon gjennom dialog.

Relevante spørsmål underveis om barnet:

- *Hva har du lagt merke til av reaksjoner hos ditt barn?*
- *Hva gjør barnet ditt utrygt?*
- *Hva kan du gjøre for at barnet ditt blir tryggere?*
- *Hva gjør barnet ditt for å takle den vanskelige situasjonen hjemme?*

Sjekk ut hvor de er, eventuelle bekymringer og motforestillinger, og vurder om det er hensiktsmessig å gå videre.

Gi kort informasjon om den praktiske gjennomføringen

FORBEREDELSE OG SKREDDERSØM TIL DENNE FAMILIEN

Utforsk hva foreldrene håper at informasjonssamtalen skal bidra til. Oppklar eventuelle misforståelser.

- *Hvordan ser dere for dere at dette kan bli for dere og barna?*
- *Hva ønsker dere å få ut av denne informasjonssamtalen?*
- *Hvordan kan dette bidra til en positiv utvikling i deres familie?*

Gi detaljert informasjon om hva som skal skje under informasjonssamtalen fra de kommer til de går, og forklar rasjonale for alt som gjøres.

Viktige spørsmål til foreldrene om sikkerhet og åpenhet:

- *Hvem kan barna betro seg til?*
- *Har foreldrene noen forslag selv?*
- *Hvem tror dere at barnet deres stoler på?*
- *Hvem vet om volden?*
- *Kan foreldrene selv fortelle om volden til noen som barnet kan betro seg til? Helsesøster, bestemor, kontaktlærer?*

Sjekk ut underveis om foreldrene har spørsmål eller bekymringer. Dette kan også handle om foreldrenes egne reaksjoner:

- *Hvordan blir dette for dere?*
- *Er det noe spesielt dere blir opptatt av eller bekymret for?*
- *Er noen av dere redde for hvordan dere selv vil reagere under eller etter informasjonssamtalen? Hva kan være en hjelp for deg?*
- *Er dere bekymret for hvordan barnet deres vil reagere?*

Tilpass samtalen til deres familiesituasjon og det enkelte barn

Hvem er barna i denne familien? Be foreldrene fortelle litt om hvert enkelt barn.

- *Hva liker barnet deres å gjøre? Spesielle interesser?*
- *Hvordan er personligheten? Utadvendt? Sjenert? Aktiv? Rolig?*
- *Hvordan har hun det på skolen? Har han venner? Hva liker hun å gjøre sammen med dere?*

Hvilke hensyn bør tas?

- *Skal vi møte barna separat eller sammen? Hva tenker dere er best og hvorfor? Er det eller har det vært vold mellom barna?*
- *Vil barnet tørre å gå fra dere og bli med i barnesamtalen? Hvordan kan vi løse dette? Hvis det skulle skjære seg, hva kan være en god reserveplan?*

Hva har barna opplevd?

- *Hvordan tror dere barna deres har opplevd ditt aggresjonsproblem? Har dere sett reaksjoner eller symptomer hos barna?*
- *Er det noe dere lurer på rundt hvordan de har reagert på aggresjonen din og på den stemningen som oppstår (latent vold)?*
- *Barn erfarer ting forskjellig, både på grunn av alder og personlighet, men også fordi de har sett ulike ting/episoder. Hvordan har det vært for barna deres?*
- *Er det noen episoder som trer frem/virker spesielt viktige? Sjekk om begge foreldrene tenker likt om dette. Ønsker dere at vi bringer opp noen episoder dere har fortalt om i samtalen med barna?*
- *Er det noe spesielt dere ønsker å formidle eller sjekke ut med barna i løpet av samtalen? Sjekk ut med hver av foreldrene og husk at det er viktig å presisere at barna ikke må besvare spørsmål, men at dette kan skje om det blir naturlig.*
- *Er det noe annet viktig i barnets livssituasjon som også bør snakkes om?*

Oppfordre forelderen som har brukt vold til å velge en voldsepisode til informasjonssamtalen

Hjelp foreldrene med å formulere hvordan de skal forberede barnet før informasjonssamtalen

Praktisk informasjon

- *Når passer det best for dere og barna å komme hit?*
- *Vi har tenkt å kjøpe inn litt kjeks/snacks og lage saft om det er greit for dere? Tror dere dette er tilstrekkelig eller må dere planlegge å spise før dere kommer hit? Er det allergier eller annet vi skal ta hensyn til?*
- *Husk at dere kan ringe oss om dere har spørsmål, blir usikre eller utrygge.*

AGENDA FOR VELKOMSTSAMTALEN – 15 MIN

Introduksjon

- Ønsk velkommen og fortell hvem dere er.
- Informer om at dere har møtt foreldrene og snakket om barna i familien i forkant.
- Bruk genogram til å prate om hvem de er og si noe om de som hører til i familien som ikke er der i dag.

Snakk om hvorfor dere er samlet i dag

- Spør foreldrene om hva de har fortalt barnet sitt om hvorfor de skulle komme hit i dag.
- Oppsummer og understrek foreldrenes intensjon om at barna skal få informasjon og konstanter at volden rammer alle i familien.

Forklar rammene for samtalen

- Fortell at planen bare er å møtes i dag, men hvis det viser seg at det var noe som var vanskelig å forstå eller de vil vite mer om, så er det bare å si ifra.
- Tegn modellen over de fire samtalene samt besøk på kontoret opp på flipoveren.

Spør om foreldrenes eksplisitte tillatelse til at barnet kan snakke fritt

Gi barnet en opplevelse av kontroll

- Presiser at barna ikke behøver å fortelle noe til terapeutene hvis de ikke vil.
- Fortell at barna bestemmer hva som skal fortelles videre til foreldrene etterpå.
- Fortell barna før dere går at om noe blir vanskelig, så kan det gå tilbake til foreldrene.
- Konstater nøyaktig tidspunkt for at barnet og barneterapeuten skal komme tilbake til foreldrene.

Besøk kontoret hvor forelderens går i terapi

AGENDA FOR BARNESAMTALEN – 45 MINUTTER

Gi barnet trygghet ved å fortelle hva dere skal gjøre

Sjekk ut med barnet hvordan det går og om det er noe det lurer på

«Hva er vold?»-plansjen (Vedlegg 10)

Hvordan barn kan reagere, tenke og føle når det har vært vold i en familie (bildekort, vedlegg 11)

- Utrygge og redde.
- Urolige, triste og sinte.
- Forvirret og ha mange følelser samtidig.
- Noen trøster og roer de voksne.
- Noen tror at det er deres feil.
- Noen føler seg alene og at det er hemmelig.
- Noen føler at foreldrene ikke liker dem.
- Noen passer på at de voksne ikke skal bli sinte igjen.
- Noen får vondt i kroppen.
- Noen synes det er vanskelig å konsentrere seg på skolen og leke med andre.

Fokus på sikkerhet og mestringsstrategier

Sjekk først ut hva barnet har gjort tidligere, med fokus på mestrings:

- *Hva har du gjort tidligere når det har vært vanskelig hjemme?*
- *Har du hatt noen å snakke med?*
- *Var det noen som trøstet deg?*

Hør med barnet hvilke voksne de er trygge på og tror de kan snakke med:

- *Hvis det skjer noe vanskelig igjen, hvem kan du snakke med da?*
- *Er det noen du kan ringe?*
- *Er det noen som vet allerede?*
- *Hva med læreren din, helsesøster, besteforeldre, tanter, onkler, utsatt forelder (mamma eller pappa)?*

Hør med barnet om det er noe spesielt det lurer på eller ønsker hjelp til å si

Hør med barnet hva dere kan fortelle i familiesamtalen etterpå

Hør med barnet hvordan det ønsker at foreldrene forholder seg til det som har blitt snakket om i dag

Tilby en tissepause på vei tilbake til foreldrene

AGENDA FOR FORELDRESAMTALEN – 45 MINUTTER

Merk: Av praktiske hensyn er den forelderen som bruker vold referert til som far og den som er utsatt referert til som mor. Endre ved behov.

INTRODUKSJON

- Fortell foreldrene hva dere skal gjøre i denne samtalen.
- Sjekk ut hvordan foreldrene har det og anerkjenn vanskelige følelser.
- Reguler foreldrene ved å «koble på» fars behandler.
- Tydeliggjør foreldrenes rolle overfor barna.
- Gjenta hva barnet er med på og sjekk sikkerheten.

FORBEREDELSE AV HVA DE VOKSNE SKAL SI TIL BARNET

Første del: Fokus på fars behandling

Spørsmål som klargjør første del av historien:

- *Hva ønsker du at barna dine skal få vite? Hva trenger de å høre fra deg?*
- *Hva var det som gjorde at du kom hit? Var det en spesiell episode? Og så kom du hit og begynte i terapi.*
- *Kan du si noe om hva du har lært i terapitimene? Kan du forklare hvordan du håndterer sinnet ditt annerledes nå?*
- *Tror du barna dine har merket at noe har endret seg? Kanskje du lurer på dette selv? Da kan vi spørre dem om det.*
- *Har du lyst til å si noe om hvordan du ønsker å være som far når du er ferdig i behandling?*
- *Til fars behandler: Kommer du på noe dere har snakket om som er viktig å sjekke ut med barna?*
- *Er det noe du, mor, ønsker å tilføye her?*

Andre del: Fokus på barnas opplevelser

Spørsmål som klargjør andre del av historien:

- *Hva gjorde du? Hva gjorde de ulike barna? Hva gjorde mor?*
- *Hvordan så du ut i fjeset når du ble sint? Kan du vise det?*
- *Hvilke følelser tror du barna dine hadde da? Tror du de var redde? Hvordan merket du det?*
- *Hvordan var det etterpå?*
- *Kan det ha vært forvirrende?*
- *Hva gjorde barna da? Hvem trøstet dem?*
- *Hvordan var det i dagene som fulgte?*

Involver partner

- *Hva tror du er viktig at barna får høre fra deg som mamma her i dag?*
- *Hvordan reagerer barna på volden og vanskelige situasjoner hjemme? Hva har du sett? Hvilke følelser har du lagt merke til hos barna?*
- *Har du noen konkrete eksempler?*
- *Er det noe spesielt du ønsker å si til barna dine om dette i dag?*

Sjekk åpenhet og sikkerhet

Sjekk hvordan de har det nå

Oppsummer hva som skal skje etterpå

Ta pause om det er tid før barnet og barneterapeuten kommer tilbake til felles familiesamtale

AGENDA FOR FAMILIESAMTALEN – 25 MIN

Merk: Av praktiske hensyn er den forelderen som bruker vold referert til som far og den som er utsatt referert til som mor. Endre ved behov.

INTRODUKSJON

- Anerkjenn arbeidet som er gjort og si at det er naturlig om noen er slitne.
- Informer om planen for familiesamtalen.

FAR OG MOR FORTELLER MED STØTTE OG HJELP FRA FAMILIETERAPEUT

- Far forteller med hjelp fra familieterapeut.
- Mor oppmuntres til å supplere underveis.
- Fars behandler kobles på for å støtte og hjelpe til å fortelle historien.
- Inviter barn og barneterapeut til å stille spørsmål.

BARNA FÅR MULIGHET TIL Å SI NOE OM SINE OPPLEVELSER

- Barneterapeuten og barna forteller fra samtalen med barna det de har blitt enige om.
- Barnets sikkerhets tematiseres om ny vold skulle skje.
- Foreldrene får hjelp til å vise støtte og forståelse for barnas sikkerhetsplan.
- Inviter foreldre og terapeuter til å stille spørsmål eller komme med kommentarer.

FORBEREDE AVSLUTNING

- Formidle barnas ønske om hvordan foreldrene skal forholde seg til det som er sagt i dag.
- Oppsummer og gjenta rammene.
- Inviter til siste kommentar.
- Avslutt med å takke og anerkjenne for barnas deltagelse.

AGENDA FOR TILBAKEMELDINGSSAMTALE MED FORELDRENE

INTRODUKSJON

- Fortell kort om planen for samtalen.
- Anerkjenn foreldrenes ståsted og ros dem for at de klarte å gjennomføre informasjonssamtalen.

FORELDRENES OPPLEVELSE AV INFORMASJONSSAMTALEN

Utforsk foreldrenes opplevelse

- *Hvordan var det for dere som familie å komme hit og snakke om det som skjer hjemme?*
- *Var det noe dere savnet å snakke om?*
- *Var det noe som var vanskelig?*
- *Har vi fått til å ivareta dere godt nok?*
- *Hvordan ble det for dere da dere kom hjem (far/mor)?*
- *Hvordan har barna reagert? Har barna snakket om noe?*
- *Kan barnas adferd også være et uttrykk for økt trygghet?*

Normaliser eventuelle utfordringer med barna i etterkant og utforsk måter å løse dem på

- *Hvordan har det blitt for dere? Har dere hatt noen krangler, konflikter eller vold etter informasjonssamtalen?*
- *Hvordan har dere klart å møte barna og hjelpe dem i etterkant?*
- *Hvordan kan du forsikre dine barn videre om at det er ok at de forteller og spør?*
- *Hva kan du gjøre for å hjelpe deg selv når barnas spørsmål og nye åpenhet vekker skyld/ubehag hos deg?*
- *Hvordan kan din terapeut hjelpe deg i tiden fremover med dette?*
- *kan barnas adferd være et uttrykk for økt trygghet?*

Om ny vold har oppstått, utforsk og gjør om på agendaen. Ha fokus på mor og barnas sikkerhet.

TERAPEUTENES INNTRYKK FRA INFORMASJONSSAMTALEN

Fokus på barnet

- Ditt generelle positive inntrykk av barnet og at det var fint å møte han/henne.
- Hvordan barnet fremsto i velkomstsamtalen, barnesamtalen og familiesamtalen. Vær konkret på hva du bygger ditt inntrykk på.
- Barnets reaksjoner når dere snakket om vold.
- Barnets måte å regulere seg på i samtalene.
- Barnets mestringsstrategier og ressurser.
- Hva som virket å være viktig for barnet.
- Eventuelle tegn på symptomer eller andre bekymringer.
- Terapeutenes inntrykk av hva barnet trenger videre.

Foreldrenes egen innsats

- Hva fikk far til og hva virket å være utfordrende.
- Hva fikk mor til og hva virket å være utfordrende.
- Hvordan støttet de hverandre og gjorde hverandre gode?

FORANKRE ANSVARET FOR Å HA BARN I FOKUS HOS FORELDRE OG I TERAPIEN VIDERE

- *Hva tenker dere så langt? Er dette noe dere tror dere kan klare å få til?*
- *Hva tenker du far? Er det noe for deg som blir vanskelig? Hva med deg mor?*
- *Til fars behandler: Hvordan kan dere jobbe videre med dette i terapien? Hva skal til for at dere skal klare å ha fokus på barna i timene fremover?*

Tematiser muligheten for å få hjelp utenfra

Oppsummer og avrund

HVA ER VOLD?

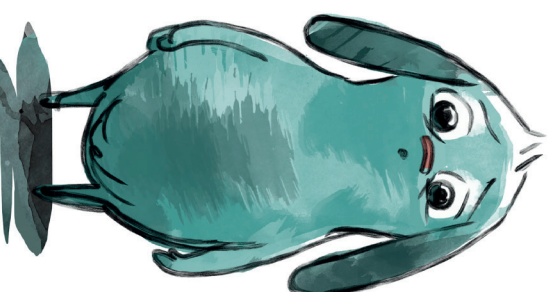
NÅR VOKSNE FOR EKSEMPEL:

SLÅR, SPARKER, KLYPER

TRUER PÅ EN MÅTE
SOM SKREMMER

HOLDER SÅ FAST AT DET
GJØR VONDT

KASTER ELLER ØDELEGGER TING
NÅR DE BLIR SINTE

SIER VONDE/STYGGE TING

SKRIKER OG BRØLER I
SINNE SÅ ANDRE BLIR REDDE

BER BARN SE PÅ
ELLER TA PÅ TISSEN

DA FØLER BARN SEG REDDE, TRISTE, UTRYGGE OG ALENE

BILDEKORT OM KONSEKVENSER AV VOLD

I barnesamtalen brukes bildekortene som pedagogisk materiell. Kortene illustrerer situasjoner, tanker og følelser som er typiske for barn som lever med vold.

Kortene med illustrasjon legges med bildesiden ned i nummerert rekkefølge. Terapeuten leser kortene med tekst høyt og barnet snur de tilhørende bildekortene. Barneterapeuten og barna snakker om hva de ser på bildene før de går videre til neste tekst- og bildekort.

Materialet er ment å gjøre det lettere å snakke om vanskelige temaer. Terapeuten og barnet kan også bli enige om det er noen bilder barnet kjenner seg igjen i som de ønsker å vise foreldrene i familiesamtalen.

Bildekortene kan klippes ut eller skrives ut fra atv-stiftelsen.no/sidetvidere. Man kan også kjøpe en boks med ferdigproduserte kort fra Alternativ til Vold.

MANGE BARN
HAR DET VANSKELIG
HJEMME...

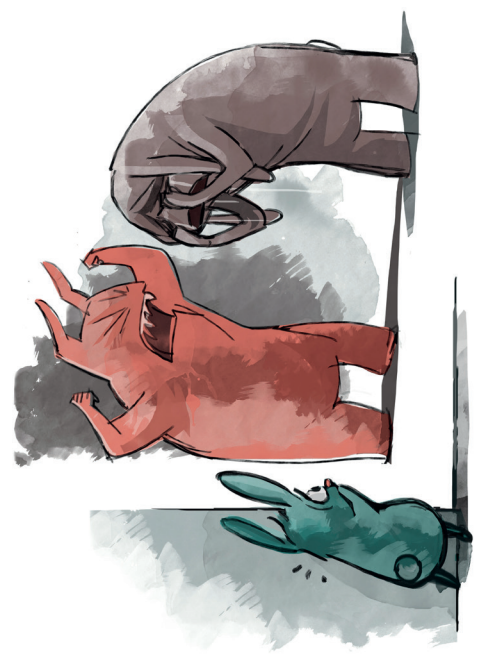
1

1

NÅ SKAL VI SE HVA SOM
KAN SKJE NÅR BARN
HAR BLITT SKREMT AV
VOKSNE...

2

2

1

1

2

2

2

3

BARN KAN BLI
UTRYGGE OG
REDDE...

3

3

}

2

}

}

... OG DE KAN BLI
TRISTE, UROLIGE
OG SINTE.

4

4

4

4

4

4

4

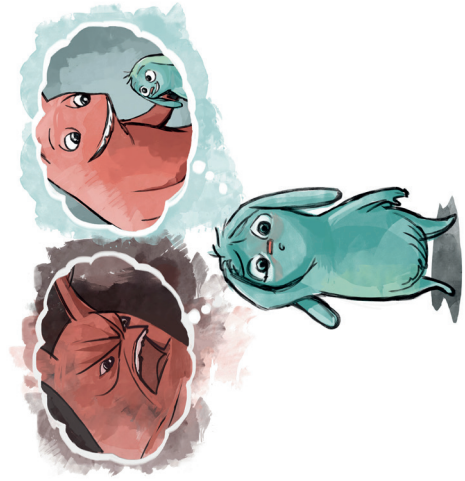
4

MEN BARN ER JO SÅ
FORSKJELLIGE OG MAN KAN
HA MANGE FØLELSER
SAMTIDIG. MAN KAN FOR
EKSEMPEL VÆRE BÅDE
LEI SEG, SINT OG REDD.

NÅR DE MAN ER GLAD I GJØR
DUMME ELLER SLEMME TING,
SÅ ER DET LETT Å BLI
FORVIRRET.

5

5

NOEN GANGER ER DET
BARNA SOM TRØSTER OG
ROER DE VOKSNE,
SELV OM DET IKKE
ER BARNAS JOBB.

6

6

4

5

5

6

6

BARN TROR OFTE AT DET ER DERES FEIL NÅR DE VOKSNE GJØR DUMME ELLER SKREMMENDE TING.

VOKSNE HAR IKKE LOV TIL Å SKREMME BARN. DET ER DE STORE SOM SKAL PASSE PÅ DE SMÅ.

7

7

7

NOEN BARN KAN FØLE SEG VELDIG ALENE. DET KAN FØLES UT SOM AT DET SOM SKJER HJEMME ER HEMMELIG OG AT DET IKKE ER LOV Å SNAKKE MED NOEN OM DET.

NOEN FØLER OGSÅ AT FORELDRENE IKKE LIKER DEM.

8

7

7

8

7

8

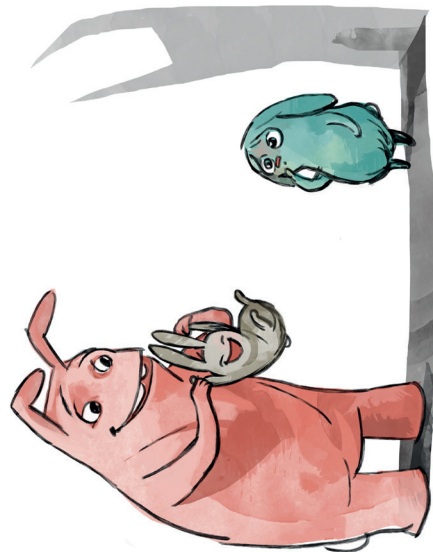

8

MEN SIDEN ALLE ER
FORSKJELLIGE, SÅ ER DET
IKKE SIKKERT AT DET ER
SÅNN FOR DEG.

NOEN BARN KAN VÆRE PÅ
VAKT FORDI DE FØLER AT DE
MÅ PASSE PÅ AT DE VOKSNE
IKKE BLIR SINTE IGJEN.

9

9

8

8

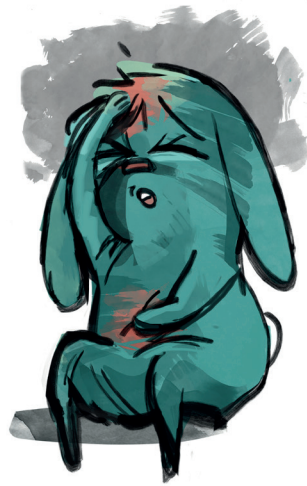
9

9

NOEN BARN FÅR
VONDT I KROPPEN NÅR
DET ER VANSKELIG HJEMME.
DA KAN DE FOR EKSEMPEL
FÅ VONDT I MAGEN
ELLER HODET.

10

10

NÅR DET ER VANSKELIG
HJEMME, KAN DET OGSÅ VÆRE
VANSKELIG Å KONSENTRERE
SEG PÅ SKOLEN.

NOEN BARN SYNES OGSÅ AT
DET KAN VÆRE VANSKELIG Å
LEKE MED ANDRE.

11

11

10

10

11

11

11

NÅ HAR VI SETT PÅ
MANGE BILDER OM
HVORDAN BARN
SOM HAR OPPLEVD VOLD
HJEMME KAN HA DET.
OG DU HAR SAGT LITT
OM HVORDAN DU
HAR HATT DET.
ER DET NOEN BILDER
SOM PASSER EKSTRA
GODT FOR DEG?

12

11

12

MODELL OVER INFORMASJONSSAMTALEN

VELKOMSTSAMTALE

FORELDRE
BARN
INDIVIDUALTERAPEUT
BARNETERAPEUTER

(15 minutter)

FORELDRESAMTALE

FORELDRE
INDIVIDUALTERAPEUT
FAMILIETERAPEUT

(45 minutter)

FAMILIESAMTALE

FORELDRE
BARN
INDIVIDUALTERAPEUT
BARNETERAPEUTER

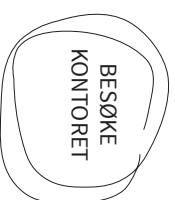

(25 minutter)

BARNESAMTALE

BARN
BARNETERAPEUT

(45 minutter)

«JEG VISSTE IKKE AT ROPING OG KASTING AV TING
VAR VOLD. JEG LÆRTE MYE NYTT AV DET OG DET VAR FINT
Å KUNNE FORTELLE OM HVORDAN JEG HADDE DET HJEMME
OG HVA JEG OPPLEVDE»

(Gutt 17 år)

VEDLEGG 13

Tilbakemelding etter informasjonssamtale om vold den:

år:

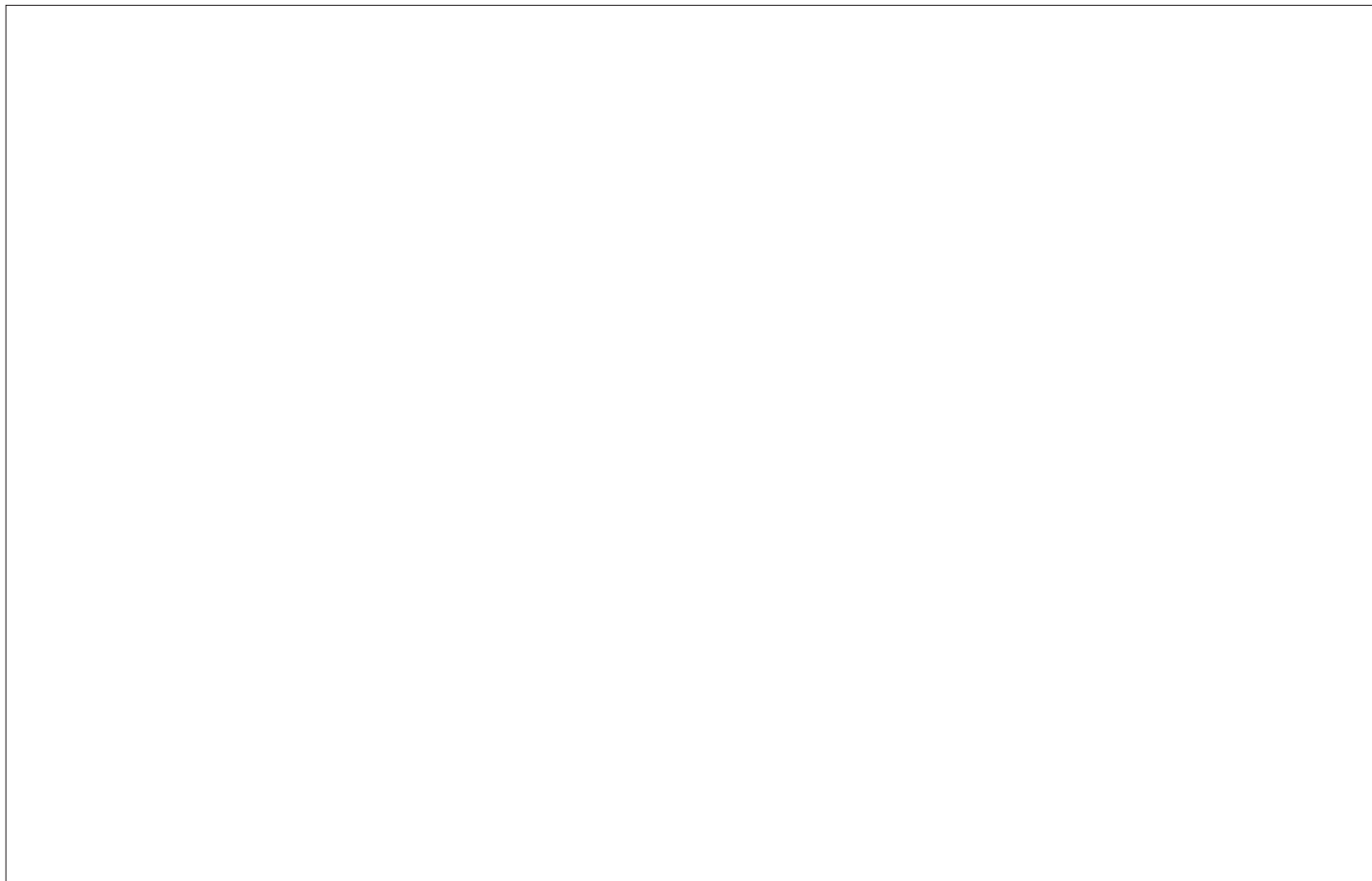
Kjønn:

Alder:

HEI!

Du var på besøk hos oss nettopp. Da snakket vi om hva vold er og hvordan det kan være for barn/ungdom som har opplevd vold hjemme. Vi sa også at det er viktig å snakke med noen voksne som du stoler på hvis du er redd og hvis det skjer vold igjen. Vi ville at du skulle få vite at voksne ikke har lov til å bruke vold. Vi snakket om at vold er mange ting. Vold er for eksempel å slå, sparke, kaste eller ødelegge ting, true, si slemme ting eller bruke så høy stemme at barn blir redde.

Vi håper du kan si litt om hvordan det var for deg å komme til oss for å snakke om vold. Hvis du vil kan du tegne eller skrive noe som handlet om det vi gjorde denne dagen i firkanten.

Takk for at du kom på besøk og at du svarte på disse spørsmålene.

HVORDAN VAR DET FOR DEG Å VÆRE PÅ BESØK HOS OSS OG SNAKKE OM VOLD?

Du kan sette strek i nærheten av det fjeset du synes passer best for deg

Å SE KONTORET

Det var ikke
nyttig for meg å se
kontoret

Det var nyttig for
meg å se kontoret

Å MØTE BEHANDLERENE

Det var ikke
nyttig å møte
behandlerne

Det var
nyttig å møte
behandlerne

Å LÆRE OM VOLD

Det vi snakket
om var ikke så
viktig for meg

Det vi snakket om
var veldig viktig
for meg

Å SNAKKE OM AT DET HAR VÆRT VOLD HJEMME

Det var ikke bra
å måtte snakke
om at det har vært
vold hjemme

Det var bra å få
snakke om at det
har vært vold
hjemme

Å HA VÆRT PÅ BESØK?

Det er dumt at
jeg var på besøk
hos dere

Jeg er glad jeg
har vært på besøk
hos dere

Skjemaet kan du levere til oss eller sende til oss i posten.

EVALUERING AV INFORMASJONSSAMTALEN

Takk for at du var med på å gi barnet/barna dine en informasjonssamtale om vold. Vi ønsker å høre hvordan dette var for deg som forelder, slik at vi kan gjøre informasjonssamtalene enda bedre. Vi er veldig takknemlige om du kan fylle ut dette evalueringsskjemaet. Både positive og negative kommentarer vil være av nytte for oss i det videre arbeidet.

Sett ring rundt det tallet som sier hvor godt utsagnene nedenfor stemmer for deg:

1 = Stemmer overhodet ikke for meg og 7 = Stemmer helt perfekt for meg

*Det har vært nyttig for meg
å delta på informasjonssamtalen*

1 2 3 4 5 6 7

Hvorfor / hvorfor ikke?

*Det var viktig for meg å si noe
om volden til barnet / barna mine*

1 2 3 4 5 6 7

Hvorfor / hvorfor ikke?

*Jeg har lært noe nytt om hvordan
vold kan påvirke barn*

1 2 3 4 5 6 7

Hvorfor / hvorfor ikke?

*Jeg vil anbefale andre å delta på en
slik informasjonssamtale*

1 2 3 4 5 6 7

Hvorfor / hvorfor ikke?

Kan du skrive noen ord om hvordan det var for deg og barnet ditt å komme til oss på denne dagen?

Har du forslag til noe som kunne vært annerledes?

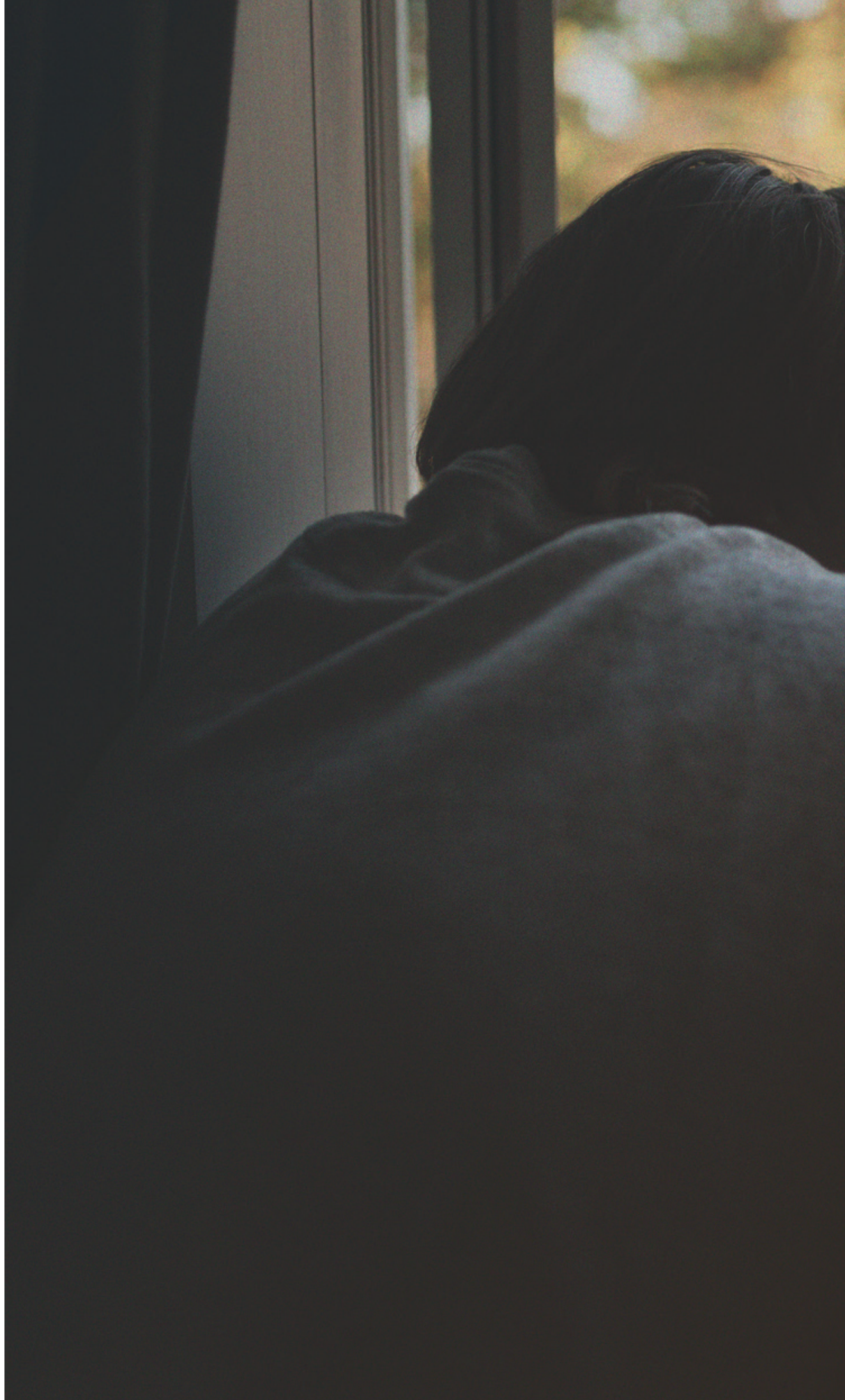
Andre innspill til oss:

Hvem har fylt ut dette skjemaet?

Jeg går i behandling for mitt volds- og aggresjonsproblem

Min partner/ekspartner går i behandling for sitt volds- og aggresjonsproblem

Skjemaet kan du levere til oss eller sende til oss i posten.

**ALTERNATIV
TIL VOLD**